

Kiven muisti - jäljet kalliossa

Erkki Luoma-aho, 2015

tarinat ihmisen aikajanalla,
valokuvat ja piirroksset

erkki luoma-aho, 2015

1. Pakoon, suojaan

65 000 000 vuotta sitten

Jukatan

Viidentoista kilometrin läpimittainen tulipallo syöksyy Maahan hirvittäväällä nopeudella heittäen ilmaan valtavasti hehkuvia kiviä ja tuhkaa. Paineaalto tuhoaa hetkessä kaiken ympäristössä satojen kilometrien laajuudelta.

Jossain Länsi-Saharassa

Parissa päivässä ilmakehään levinneet tuhka- ja kaasupilvet värjäävät länsitaivaan purppuraksi. Aurinko laskee ehkä viimeisen kerran ennen ikiyötä. Jättiläisliskojen kaulat erottuvat taivasta vasten mustina niiden aterioidessa savannilla. Ne eivät aavista, että tämä saattaa olla niiden viimeinen ateria. Harmaa tuhka levittäytyy kaiken vihreän ylle. Ilma viilenee. Luonto hiljenee. Kauhua valtaa eläimet, jotka alkavat hakeutua suojaan.

Pieni alle kymmenen sentin mittaisten alkukädellisten ryhmä kisailee kalliolla. Koiraat ratkaisevat sivistyneesti sormikoukun vedolla kuka on haaremin johtaja. Johtaja määrää joukon pakenemaan maan alle kaivettuun laajaan luolastoon. Suuaukot suljetaan ja tiivistetään mahdollisimman hyvin. Peukalon ja etusormen yhteiskäytöllä tämä onnistuu mainiosti. Vaikka kädelliset ovat maaeläimiä, niiden

todelliset kyvyt paljastuvat, kun ne säntäävät saalistajia pakoon puita ja liaaneja hyväksi käyttäen.

Muutaman päivän päästä rohkeimmat alkukädelliset uskaltavat ulos haistelemaan ilmaa, mutta joutuvat perääntymään takaisin luolastoon kitkerän savun vuoksi. Ruokavarat riittävät toistaiseksi, mutta täydennystäkin on hankittava. Vedestä ei ole pulaa ainakaan vielä. Sitä tihkuu hiekkakerrosten läpi riittävästi. Ulkoa alkaa kantautua lintujen ja pikku nisäkkäiden ääniä. Uusi tutkimusmatka paljastaa karmean totuuden: raadonsyöjät nahistelevat kuolleiden dinosaurusten ja muiden suurten eläinten ruhoilla. Kasvissyöjät ovat heikoilla, tuhka ja happamat sateet ovat hävittäneet kasvuston ja pimeyden takia ei uuttakaan synny. Myös kasvissyöjiä saalistavat suurpedot ovat hävinneet.

Vasta kolmen vuoden päästä tomupilvet alkavat häipyä, aurinko pääsee paistamaan maanpinnalle. Pienet nisäkkäät valtaavat jättiläisliskojen jättämän tilan. Myös alkukädellisille koittaa uusi aika, mutta kestää vielä kymmeniä miljoonia vuosia ensimmäisten apinoiden ja apinaihmissen ilmaantumiseen maapallolle.

2. Yli hehkuvan tuhkan

Laetoli, 3 600 000 vuotta sitten

Auringon paahde on tähän aikaan päivästä tavallisesti kiduttavan kuumaa. Nyt se näkyy taivaalla himmeänä okran värisenä länttinä. Savannin eläimet kokevat samaa piinaa. Gasellit loikkivat yli tasangon koskettaen vain hetkeksi kavioidensa punahehkuiseen tuhkaan ponnahtaen uuteen pitkään loikkaan.

Kolmihenkinen perheen tuskallinen vaellus yli kuuman maiseman jatkuu ja jatkuu. Vain hetkittäiset ruohomättäiden peittämät alueet ja pienet kosteikot tuovat väliaikaista helpotusta. Isä ottaa pienokaisen syliinsä kantaen pahimpien paikkojen yli. Tuhkaa sataa edelleen, joukossa myös isompia kokkareita, jotka polttavat ihon rakkuloille.

Olisi päästävä turvalliseen paikkaan yöksi. Kissapetojen kohtaaminen avoimella savannilla päättäisi heidän pakoretkensä. Matka jatkuu kallioharjanteelta alas länteen. Pitäisi löytää sopiva onkalo, jonka suun voisi sulkea yöksi. Onneksi alempana rinteessä kasvaa hedelmäpuita joiden hedelmillä selvittää seuraavaan aamuun.

- Äiti! Polttaa!
- Ei sinne! Tännepäin ruohikolle.

Edessä oli ruohikkoinen savanni. Kaikki kasvusto oli harmaantunut tuhkasta. Puut ja pensaat levittävät kitkerää savua.

- Katso isi, aurinko laskee kirkkaana.
- Huomenna jatkamme samaan suuntaan!
- Minulla on nälkä! Onko vettä?

3. Tulen ryöstäjät

Koobi Fora, 1 600 000 vuotta sitten

- Aei o u o-o ouu, aei o u o-o ouu..

Kylän miehet ovat keihäineen lähdössä metsästysretkelle läheiseen kanjoniin, jokilaaksoon. Yön pimeys vaihtuu hämäräksi, aurinko kultaa vuorenhuiput. Naiset jäävät kylään huolehtimaan pienokaisista. Naisten turvaksi on jäänyt muutama nuorukainen, jotka auttavat päivän askareissa, huolehtivat vedestä ja nuotiosta. He ovat jakaneet vartiovuorot hälyttäen villieläimistä ja mahdollisista vieraista joukoista.

Yhteisön arvokkainta aarretta vartioi kylänvanhin, ikuinen tuli on haudattuna kivi- ja hiekkakerroksen alle. Vanhus heittää ohuelti hiekkaa ikitulen ylle. Yllätyksen pitää olla täydellinen ja säälimätön. Tulen varastoimisen taito on säilynyt yhteisössä vuosikymmeniä, jopa vuosisatoja. Tuli luo pimeneviin iltoihin turvallisuutta: petoeläimet pysyvät poissa, myös myrkylliset hämähäkit ja skorpionit kavahtavat valoa ja puikkivat koloihinsa. Nuotioillat lisäävät yhteenkuuluvaisuuden tunnetta.

Ylhäältä kalliolta havaitaan peurojen olevan aterioimassa jokivarressa. Metsästysporukka jakautuu kahteen ryhmään. Vikkelimmät saavat ruveta ajomiehiksi, vantterimmat piiloutuvat kapenevaan jokikanjonin kalliosyvennyksiin valmiina

iskemään keihäät pakeneviin peuroihin.

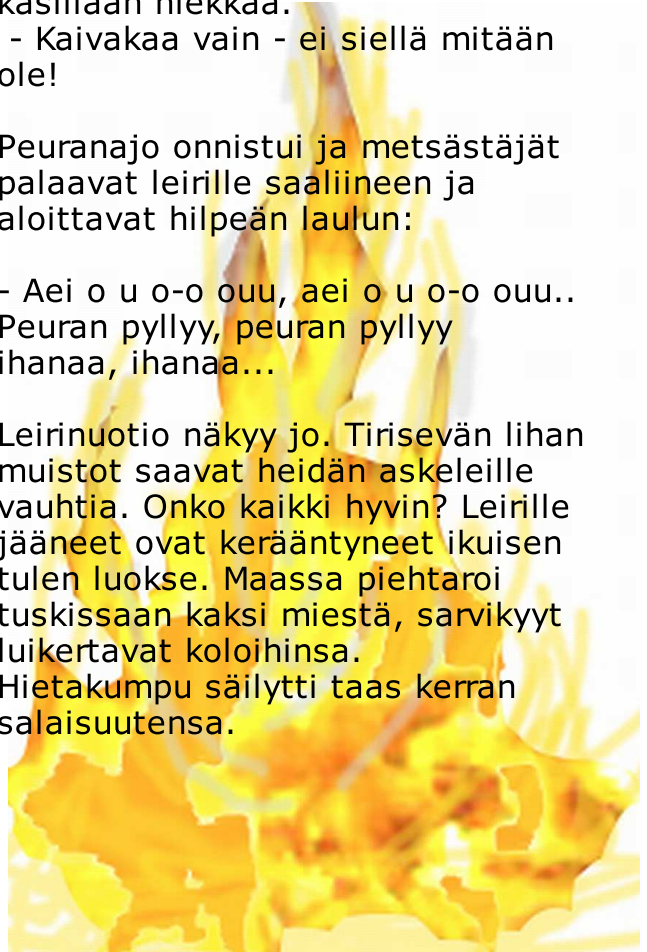
Kaksi vierasta hahmoa pääsee yllättämään leirin. He katsovat ihmeissään nuotio leiskua. Kuinka se voi olla mahdollista... viimeisestä taivaan tulilahjastahan on jo useita kuukausia. Mistä olette saaneet tulen? Kysymys oli osoitettu vanhukselle, joka hiiltyneellä kepin tyngällä piirtää kuvioita hiekkaan. Onko se täällä? Molemmat vieraat ryntäävät piirrosten päälle ja alkavat kaivaa käsillään hiekkaa.

- Kaivakaa vain - ei siellä mitään ole!

Peuranajo onnistui ja metsästäjät palaavat leirille saaliineen ja aloittavat hilpeän laulun:

- Aei o u o-o ouu, aei o u o-o ouu..
Peuran pyllyy, peuran pyllyy
ihanaa, ihanaa...

Leirinuotio näkyy jo. Tirisevän lihan muistot saavat heidän askeleille vauhtia. Onko kaikki hyvin? Leirille jääneet ovat kerääntyneet ikuisen tulen luokse. Maassa piehtaroi tuskissaan kaksi miestä, sarvikyyt luikertavat koloihinsa. Hietakumpu säilytti taas kerran salaisuutensa.

4. Katoamisia

Atapuerca, 430 000 vuotta sitten

Aurinko on juuri noussut Atapuercan vuorten takaa ja valaisee pientä kalliosyvennystä, joka on ollut yhteisön kotina jo useita vuosia. Oikeastaan tämä on aika mukava paikka, kalliolipan suojatessa sateelta ja myrskyiltä.

- Nyt tarvitaan rohkeita miehiä selvittämään mystiset katoamiset. Viikko sitten menetimme jälleen viisi miestä, jotka olivat metsästävässä läheisessä rotkossa. Ei mitään jälkiä jäänyt selittämään katoamisia. Aivan kuin maa olisi ne nielaissut.

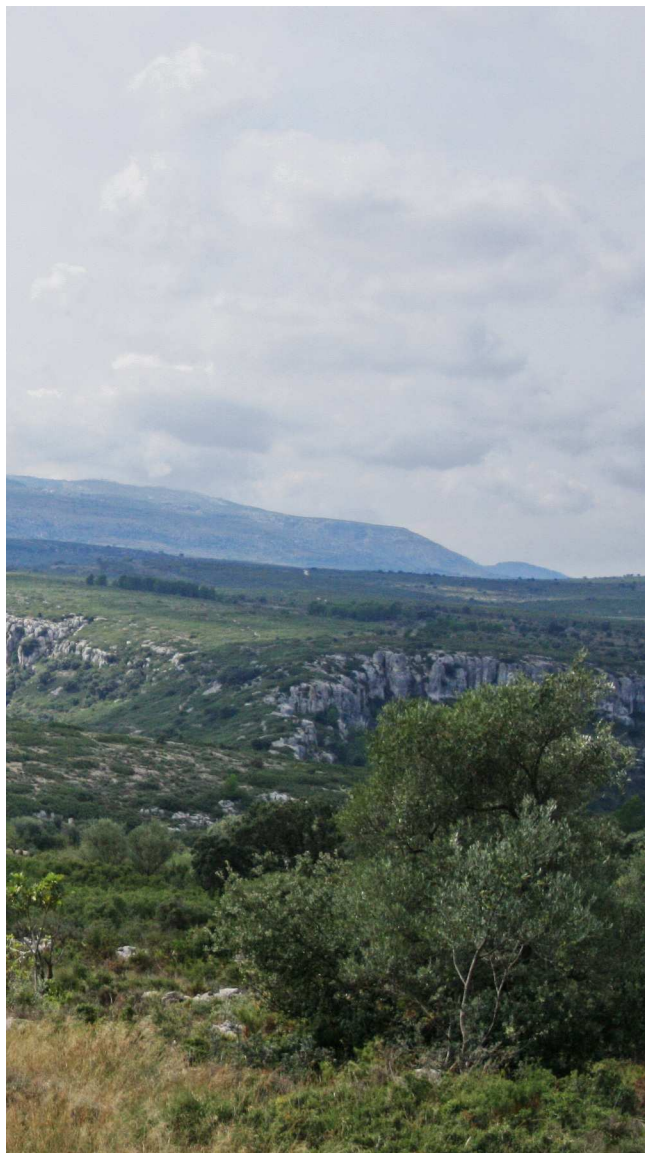
- Ehkäpä nielaisikin! Koko rinne on sadevesien kaivertamaa, oikeita luolaleijonien lymyämipaikkoja. Ehkä siellä jossakin on suuremmankin luolan suuaukko pensaiden suojassa. Haluan lähteä mukaan tutkimusmatkalle!

- Muistakaa sitten pitää riittävästi etäisyyttä toisiinne, jotta edes joku jää kertomaan, mitä tapahtui. Ja ottakaa aseita mukaan. Luolaleijonat ovat hurjia puolustaessaan pentujaan.

Pian on kuuden hengen joukko koossa ja he suuntaavat kohti rotkolaaksoa. He kiipeilevät rinnettä ylös ja alas. Iltapäivällä vain louhikkoinen pensaiden verhoama alue on läpikäymättä. Alkaa sataa. Veden kuljettama muta tekee kivet liukkaiksi.

- Hei, tulkaa tänne, taisin löytää jotakin!

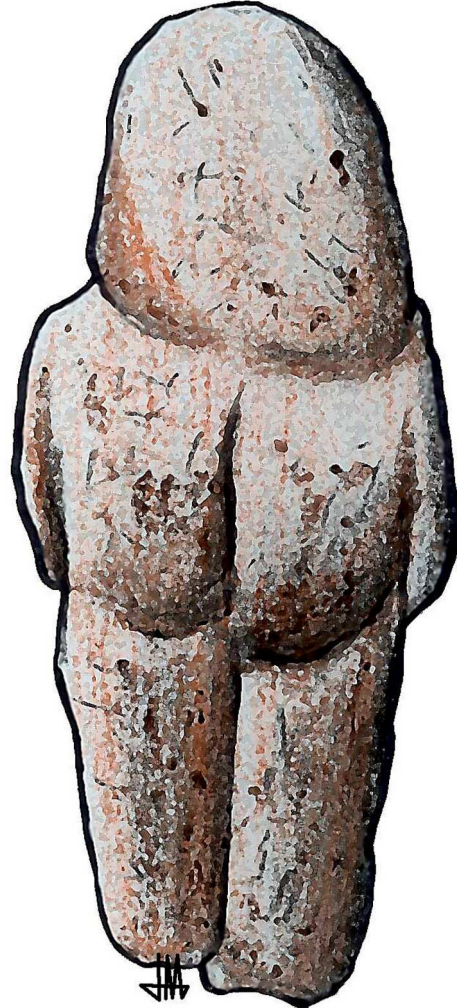
Joukko seisoo mustan aukon ympärillä. Sateen liukastamat kivet alkavat vyöryä maan syövereihin. Tämäkin tutkimusmatka päättyi onnettomasti.

5. Kylän kaunotar

Tan-Tan, 400 000 vuotta sitten

- Nuo kalliot ovat meille pyhiä. Niiden ääriiivoissa ja varjoissa vuorten henget elävät vielä keskuudessamme.
- Totta puhut, mutta mitä kivenmurikkaa pitelet kourassasi?
- Kestää aikansa ennen kuin kuolleiden henget muuttuvat ihmiskasvoiksi kalliopaaseiksi. Ajattelin nopeuttaa prosessia.
- Kuinka se voisi olla mahdollista?
- Aivan samalla tavalla kuin teemme työkaluja kivistä. Kokeilin raapustaa kiveen muotoja. Tämä kivi näyttikin jo valmiiksi ihmisen muotoiselta. Kokeilin hiukan avittaa luontoa. Tässä on kylämme kaunotar!
- Enpä heti arvannut!
- Rehevämmät muodot sopivat malliksi parhaiten. Vyötäröä ei kannata hioa liian ohueksi, kivi menee poikki.
- Anteeksi, mutta onko tämä etu- vai takapuoli?
- Tietosi anatomiasta lienevät hiukan hataralla pohjalla. Saat päättää itse!

6. Kiersin auringon

Auditorium, Bhimbekta, 300 000 vs.

- Piirsin kallioon kuvan retkestäni!
- Missä kävit?
- Auringossahan minä, tai ainakin melkein... Syöksyin kohti tulimerta, kiersin ympäri muutaman kerran, sitten nostin viittani lievettä ja aurinkotuuli paiskasi minut takaisin.
- Olipahan yliluonnollinen kokemus.
- Eikä edes ollut ainutkertaista. Olen tässä hakannut kymmenisen kuvakertomusta eri matkoistani kallioon ihan vain opiksi, mitä ei kannata kokeilla. Katsopa tuota nahkakasaa. Kaikista vaatteista pintakarvat palaneet!
- Tässä pikainen arvio tilastasi: Sinulle voi vielä käydä huonosti. Lopeta heti hullutukset ja korjaa lääkitystäsi!

7. Hiihtäjä ja jousi

Susiluola, 130 000 vuotta sitten

Karijoen sanomat, 30.9.2014 / EL

Museoviraston lopetettua määrärahojen puutteessa Susiluolan kaivaukset, sai paikallinen harrastaja-arkeologi tehdä lisätutkimuksia luolassa. Poistaessaan jättekasaa luolan perimmäisestä kolkasta paljastui uusi onkalo, joka aiemmin oli jäänyt huomaamatta. Parimetrinen kapea onkalo johti muutaman neliömetrin laajuiseen huoneeseen, jossa pystyi vaivatta liikkumaan pystyasennossa. Kun tutkija astui kammioon, näky oli sykehdyttävä: seinät oli maalattu punamultamaalilla täyteen. Näkymä muistutti Pyreneitten hienoimpia maalausluolia.

- Mikä oli ensivaikutelmanne, kun astuitte kammioon?

- Olen vierailut useasti Espanjan ja Ranskan paleoliittisissa luolissa, mutta täällä kaikki oli jotenkin alkukantaisempaa. Käsityksemme neanderdalinihmisestä muuttuu täysin. Espanjan Nerjan luolista löydetyt ensimmäiset neanderdalilaisten maalaukset on ajoitettu 43 000 vuotta vanhoiksi. Näiden täytyy olla liki kolme kertaa niin vanhoja.

Erikoinen yksityiskohta on keskiössä oleva maalaus hiihtäjästä jousen kanssa ja vieressä maalitaulun renkaat.

Täältä noin 140 km päässä Lakeaharjulla puuhataan suurta ampumahiihtokeskusta. Outo yhteensattuma!

- Ja lattia on täynnä mitä upeimpia kivityökaluja. Aivan toista kuin pääluolan vaatimattomat tekeleet!

Suosiluolan uudet kuvat. DStretch-käsittely, EL

8. Väärät viestit

Asturia, 49 000 vuotta sitten

Talvi tulee Asturian vuorille vuosi vuodelta yhä aikaisemmin. Lumi on peittänyt maiseman paksuun vaippaansa tehden jyrkät kalliorinteet vaikeakulkuisiksi.

Lähellä, kahden joen risteymäkohdassa metsästettiin peuroja kuukausi sitten talven varalle. Parimetrisessä hangessa saaliiden löytäminen kevättalvella on erittäin vaikeaa useiden perheiden sinnitellessä nälkäkuoleman partaalla.

Nälkäkuolemaakin pahempi kohtalo voisi olla edessä. Nälkä oli saanut joitakin ryhmiä turvautumaan epätoivoisiin tekoihin, valtaamaan kalliosuojapaikkoja murhaten asukkaat ja nauttien talveksi varatuista peuran lihoista. Oli myös havaittu, että myös asukkaat oli syöty, kunnes olivat pakotetut siirtymään seuraavaan kohteeseen...

Peuranajoissa oi myös sovittu varoitusjärjestelmästä: savumerkeillä ilmoitetaan lähiseutujen väelle mahdollisesta vaarasta, hälytyksestä ja myös aika-ajoin siitä, että vaaraa ei näyttäisi olevan.

Vuoden pimeimpänä päivänä huomataan idässä, noin peninkulman päästä savumerkki ja pian sen jälkeen kolmen merkin jono. Tämä merkitsee äärimmäistä uhkatilaa. Myös El Sidrónin leirissä ruvetaan varustautumaan pahimpaan. Jonkin ajan kuluttua

tulee viesti, joka tuo helpotusta tilanteeseen: kaksi merkkiä - tilanne on rauhoittunut ja elämä palaa normaaleihin uomiinsa.

Vartiointia jatketaan tiiviisti. Kaksi kuukautta on mennyt, eikä mitään elonmerkkejä hälytyksen tehneestä leiristä. Musta Hattu päättää lähteä tutkimaan tilannetta. Kevätaurinko on sulattanut lumista rinnettä, joka yön pakkasissa on kovettunut ja kantaa paikoitellen kulkijaa. Hän lähtee liikkeelle aamuhämärissä. Vaivalloinen reitti kulkee yli osittain jäätyneen joen. Hän saapuu parissa tunnissa leirin tuntumaan. Kalliosuojassa on herätty ja ulkona liikkuu joitakin hahmoja. Hän ei tunnista ainoatakaan. Leirin ovat vallanneet aivan oudot ihmiset.

Nyt ei ole aikaa hukattavana. Hän lähtee vaivalloiselle paluumatkalle. Saavuttuaan kotiluolaan hän kertoo naapuriluolan tilanteen. Päätetään heti ryhtyä varatoimiin. Myös lännessä olevia perheitä on varoitettava. On otettava riski ja paljastumisesta huolimatta sytytettävä savuava nuotio. Aikaa säästääkseen hän aikoo lähettää suurimman vaaran merkin, kolme savumerkkiä. Hän ehtii lähettää kaksi merkkiä, ennen kuin tuupertuu nuotion viereen terävän nuolen lävistämänä... Seuraavassa suojapaikassa iloitaan koittaneesta rauhan ajasta. Idässä kaikki hyvin...

Kevät saapuu El Sidrónin rinteille. Parimetriset kinokset sulavat yhdessä humauksessa muodostaen puroja ja koskia, jotka pauhaten syöksyvät alas kadoten hetkeksi maan alle kovertaen maanalaista luolastoaa. Luolan vallannut rosvojoukko on jättänyt paikan ja jatkanut ryöstöretkeään kohti länttä. Lohkareisessa maastossa on

nähtävissä kuinka maisema muuttuu: kokonaisia kallioita on kadonnut vesien mukana maan uumeniin. Niin käy myös El Sidrón kalliosuojan, joka hetkessä putoaa veden uurtamiin onkaloihin kymmenien metrien syvyyteen vieden mukanaan todisteet raoista murhista ja kaavituista luista.

9. Hylkeenrasvalampun valossa

Nerja, 42 000 vuotta sitten

- Nostapa sitä öljylamppuasi ylemmäksi! Yritän kiivetä tuonne ylös viimeistelemään hyljemaalausta. Se jäi keskeneräiseksi, kun en uskaltanut telineille lampun ja värien kanssa. Maahan jättämäni lamppu ei valaissut riittävästi ja olin itsekin valon edessä.

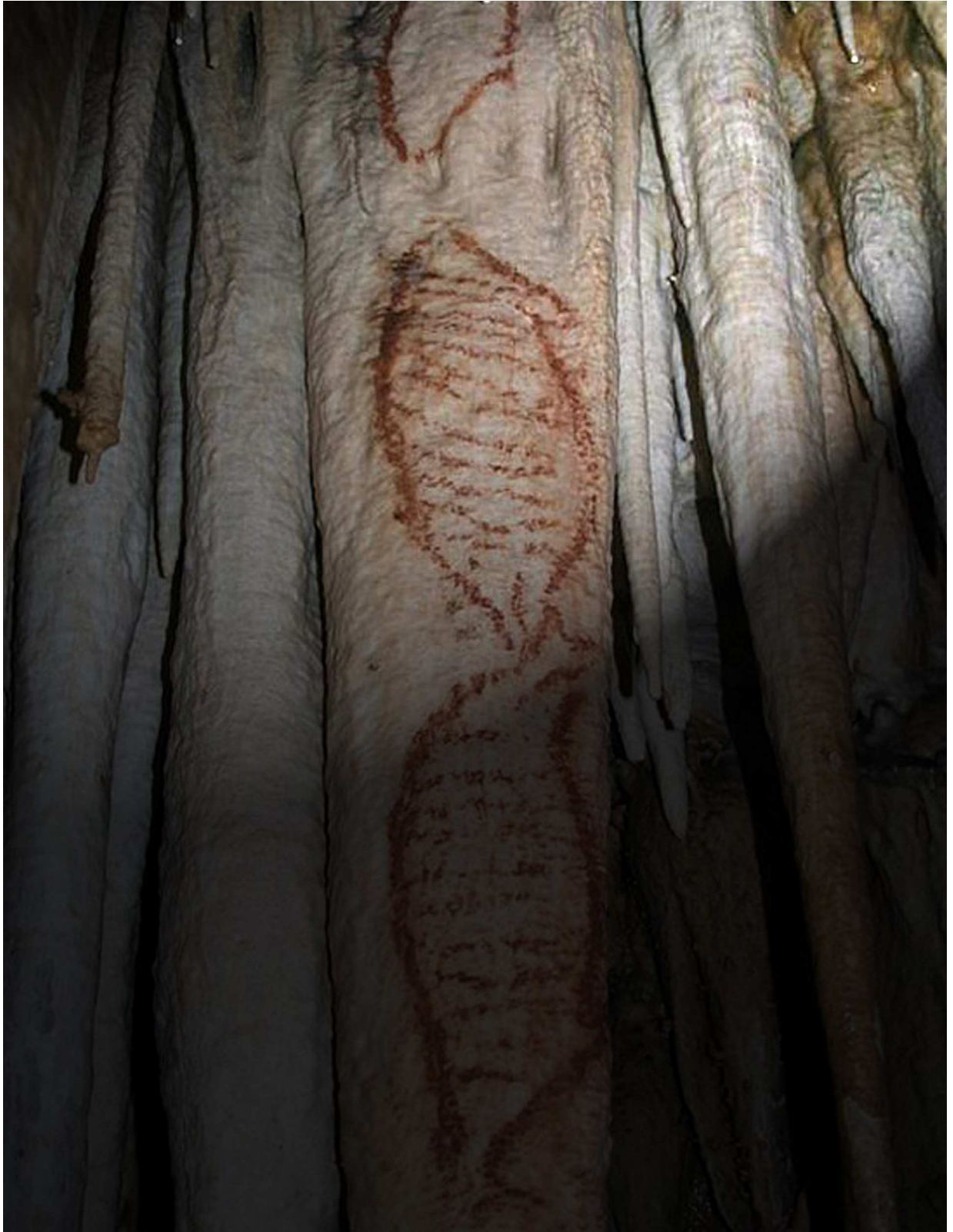
- Onko näin hyvä? Hylkeet ovatkin tärkeimpiä saaliseläimiä. Valitettavasti onnistumme saamaan niitä vain niiden paritteluaikana. Kuulin metsästäjiltä, että ovat kokeilleet kalaverkon käyttämistä hylkeenpyyntiin. Aluksi aivan vahingossa, kun joitakin hylkeitä tarttui verkkoon rikkoen ne. Nyt on kehitteillä vahvempi malli, jolla hylkeitä olisi mahdollista saada ylös.

- Minun työni kannalta hylkeen rasva on tärkeämpää kuin liha. Metsissä on peuroja ja muita villieläimiä riittävästi. Hylkeen liha ei ole minun makuuni. Mutta ilman valoa en pärjää luolassa ja onhan se muutenkin mukava nähdä illalla auringon laskettua. Hylkeenrasvalamppu antaa valoa pidempään kuin nuotio, johon saa olla yhtenäen lisäämässä puita, joiden kantomatkat ovat pidentyneet.

- Mistä sait ajatuksen maalata kuvia tippukiviluolan pilareihin?

- Satuin kokeilemaan punamullan sekoittamista rasvaan ja vereen. Väri pysyy kyllä kiven pinnalla, mutta

rantakallioissa se ei pysynyt, sateet ja tyrskyt pesivät ne hetkessä pois. Punamulta lienee sinulle tuttu hautajaisrituaaleista. Samaa pyhyyttä jaan nyt kuvissani. Toivotaan näiden maalausten vahvistavan metsästysonneamme ja hylkeiden suorastaan rynnivän rannalle.

10. Tämä on minun

Leang Timpuseng, 40 000 vs.

- Tämä sikahirvi on minun! Koko kallio on minun!

- Ei luontoa kukaan voi omia, se kuuluu kaikille!

- Kyllä voi, katso kämmenenjälkeäni sikahirvestä hiukan oikealle. Se on omistusmerkkini.

- Ole varovainen toimissasi. Kohta kaikki valkonaamat tekevät samaa, sanovat omistavansa sitä sun tätä, käyvät niillä kauppaa ja pistävät kaiken käytön verolle. Siitä ei seuraa muuta kuin eripuraa ja sotia! Kasva ihmiseksi ja pese tuo kalkkivelli naamastasi!

11. Sormiluu

Denisovan luola, 40 000 vuotta sitten

- Taas yksi sangollinen kamaa luolan pohjalta. Poimin pois joitakin esineitä. Mukana oli myös joku luunkappale, mikä lie linnun tai pienen nisäkkään. Niitähän meillä on jo tarpeeksi.

- Äläpä nyt vähättele löytöjämme. Kaikki luut on kerättävä talteen. Niitähän voidaan tehdä ajoituksia.

Näin saamme selville, missä aikakerroksessa työskentelemme.

- No, kaikki kaivamamme tavara menee alas köysirataa myöten. Siellä arkeologimme vielä käyvät kaiken materiaalin läpi. Jos mitään mielenkiintoista ei löydy, niin kaikki päätyy valtavaan jätekasaan.

Maaliskuussa 2010 julkistettiin denisovanihmisen jäänteiden löytyminen Ayu-Tash-luolasta Altailta. Luolaa kutsutaan myös Denisovanluolaksi siellä eläneen erakon Dionisij (Denis) mukaan. Pieni sormiluu kappale muovasi kertaheitolla uuteen uskoon käsityksemme ihmisen esihistoriasta. DNA-tutkimukset paljastivat, että kyseessä on neandertalilaisten kanssa rinnan elänyt ihmislaji, jolla on läheisiä nykysukulaisia Kaakkois-Aasiassa: denisovanihmisen perimää on tutkimusten mukaan eniten Papua-Uuden-Guinean väestössä. Myöhemmin Denisovanluolan kaivauksissa on löytynyt myös hammas ja varpaanluu.

12. Härät katossa

Altamira, 35 000 vuotta sitten

Altamiran härkämaalausten löytäjänä pidetään Don Marcelino Sanz de Sautuolaa (1831-88). Tosiasiassa löydön teki hänen viisivuotias tyttärensä Maria.

Don Marcelino oli ottanut tyttärensä mukaan luolaan kuten niin monesti ennenkin. Tyttösen kävi aika pitkäksi katsellessaan isänsä suorittamia kaivauksia.

Aikansa kuluksi hän valaisi kynttilän liekillä muhkuraista luolan kattoa. Äkkiä hän huudahti: "Toros, toros!", joka espanjan kielellä merkitsee härkää.

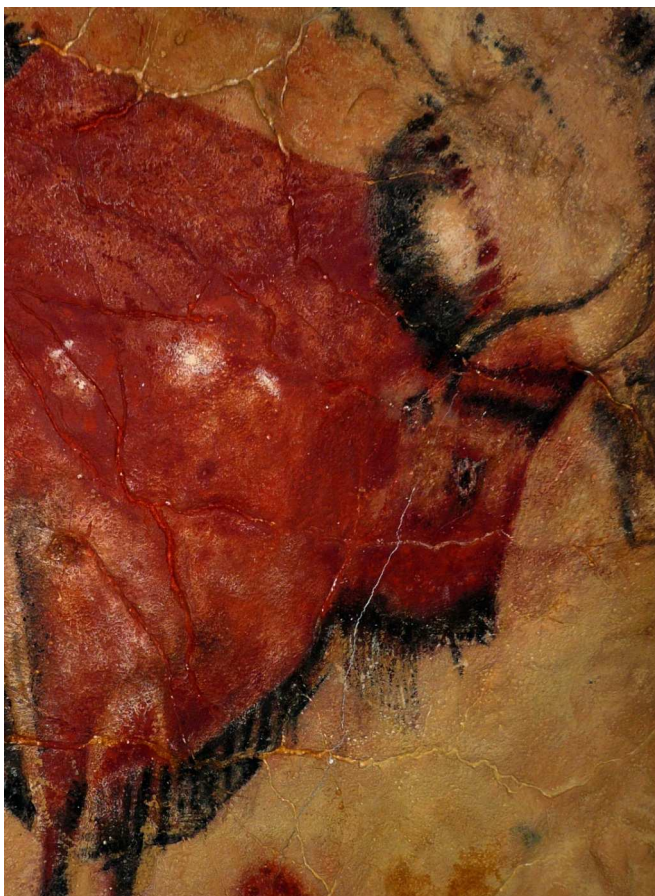
"Sanoitko näkeväsi härkiä. Missä härät ovat?"

"Tuossa!", huudahti Maria osoittaen punaisia kuvia.

"Nehän ovat vain varjoja, ei sinun niitä tarvitse pelätä! Valo luo harhakuvia."

"Ei, ei, siinä on monta härkää ja ne kaikki ovat punaisia!"

Don Marcelino pyyhki mullan käsistään ja kosketti pikku tyttärensä otsaa. "Meidän on lähdeävä kotiin. olet vilustunut ja sinulla voi olla kuumetta." Samalla Don Marcelino pudisti ymmällä päätään, tytön otsa oli viileä. Hän laskeutui polvilleen ja taivutti päänsä taaksepäin, tarkasteli kattoa, mutta ei nähnyt mitään.

Vasta kun Maria osoitti hakun varrella punaista härkää, pystyi Don Marcelino erottamaan härän, sen neljä sorkkaa ja suuren silmän. Kynttilän valossa näytti kuin eläin olisi liikkunut, kuin se olisi vielä hengittänyt.

Näin ensimmäinen maalauksilla koristeltu paleoliittinen luola oli löydetty (v. 1879).

Lyhennelmä Hans Baumanin kirjasta Suurten metsästäjien luolat (WSOY, 1957)

13. Ihmisen kaltainen

Apollo 11 -luola, 30 000 vuotta sitten

Saksalaisen arkeologin Wolfgang Wendtin johtama työryhmä löysi Namibian eteläosassa sijaitsevasta Goachanas-luolasta seitsemälle harmaanruskealle kvartsiittilevylle punavärillä tehtyjä maalauksia, joiden aiheet käsittävät geometrisia kuvioita ja ainakin yhden tunnistamattoman eläimen kuvan.

24.7.1969

- Paikallisten käyttämä nimi luolalle on aika vaatimaton. Pitäisi antaa uusi nimi. Merkittävän löydönhän olemme tehneet. Onko ehdotuksia?

- Miten olisi Apollo 11 -luola? Kuumatkalaisethan palasivat juuri onnistuneesti maahan, kuten radiosta kuulimme.

- Ehdotus hyväksytty. Mainio nimi ja ajankohtakin varmaan muistetaan!

- Mitä mielestäsi tämä kahdelle laatalle jakautunut kuva esittää? Minusta siinä on jotakin kissamaisen pehmeää liikehdintää...

- Katsopas noita takajalkoja, selvät ihmisen jalat!

14. Luolaleijonat

Chauvet, 30 000 vuotta sitten

- Hyvät ystävät! Meidän tulisi päättää, mihin toimenpiteisiin ryhdymme luolaleijonien suhteen. Kaikki kunnioitus suurille kissapedoille, mutta samaan luolaan me emme enää mahdu. Onko ehdotuksia?

- Rakennetaan kivivalli pääsisäänkäynnin eteen, myös niihin aukkoihin, joiden tiedämme johtavan luolastoon. Jos leijonat eivät pääse ulos, niin ajan myötä niiden on pakko käydä toistensa kimppuun, jos muuta syötävää ei ole tarjolla.

- Melko vastenmielinen loppu uljaille eläimille! Sitä paitsi emme tunne kaikkia valtavan luolaston yhteyksiä maan pinnalle. Ehdotan, että sytytämme kunnon roihun luolan

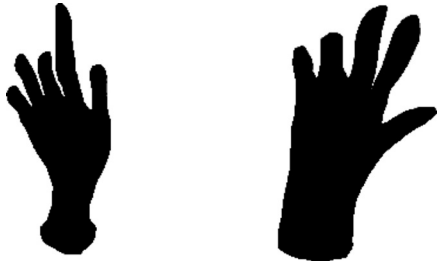
sisällä. Savu ajaa kissat ulos.

- Hyviä ehdotuksia. Ehkä yhdistämme menettelyt. Viemme soihtujen turvin luolaan puunrunkoja ja risuja suuren määrän, jotka lopuksi sytytämme. Meidän tulisi ennakkoon varautua siihen, että saamme pääaukon nopeasti ja tiiviisti suljettua. Savun pitäisi paljastaa loputkin yhteydet maan pinnalle.

- Metsästäjämme keihäineen voisivat olla turvanamme, mutta mitään massateurastusta emme halua. Luulenkin, että savun pelästyttävät pedot pakenevat hädissään kauaksi. Sitten vain tukitaan aukot ja oloimme luolastossa on tulevaisuudessa turvatumpi!

15. Taivutetut sormet

Cosquer, 27 000 vuotta sitten

Ranskalainen sukeltaja Henri Cosquer löysi luolan vuonna 1985. Sen suuaukko on 37 metriä nykyisen merenpinnan alapuolella. Luolaan johtaa 175 metrin pituinen vedenalainen tunneli. Luola julkistettiin vuonna 1991, kun kolme sukeltajaa eksyi ja menehtyi luolastossa.

Meren pinta oli jääkaudella n. 120 metriä nykyistä alempana. Arvellaan, että 3/4 kalliokuvista tuhoutui veden pinnan noustessa.

Luolassa on vajaa 200 eläinkuvaa, maalauksia ja uurroksia, jotka edustavat 11 eri eläinlajia, mm. hevosia, biisoneja, alkuhärkiä, vuorikauriita, saksanhirviä, gemssejä, peuroja, antiloopeja ja kissaeläimiä sekä merieläimistä hylkeitä, kaloja, ruokkeja, meduusoita, pingviinejä ja kalmareita, myös antropomorfi, jolla on ihmisen vartalo ja hylkeen pää.

Luolassa on myös 44 mustaa ja 21

punaista kämmenen jälkeä sekä yli 200 erilaista geometrista kuviota. Kämmenen kuvat ovat epätäydellisiä: monet sormet näyttävät olevan poikki. Sama havainto on tehty muistakin saman ajan luolista.

Koska tuolta ajalta olevat luulöydöt eivät tue olettamusta sormien katkomisista, niin tutkijat ovat sitä mieltä, että kädenpainallukset on tehty taivutetuin sormin. Kyse voi olla jonkinlaisesta merkkikielestä, jonka tarkoitusta ei tunneta.

16. Haluaisin huutaa

Brassempouy, 23 000 vuotta sitten

Brassempouyn luolasta Lounais-Ranskasta löytyi vuonna 1892 ihmiskasvoinen Venus-patsas (3,65 x 1,9 x 2,2 cm). Kaunispiirteistä nuorta naista esittävä patsas on tehty norsunluusta. Tukka muistuttaa muinaista egyptiläistä tyyliä.

Erikoiseksi patsaan tekee se, että vaikka silmät ja nenä ovat tarkoin kuvatut, niin suu puuttuu. Liittyykö tämä kuvatun persoonaan jollakin tavalla vai onko kyseessä jokin kuvan tekoon liittyvä traditio?

- No oletpa laittautunut koreaksi! Ymmärsin, että nyt teemme vain kasvokuvan. Olen valinnut materiaaliksi norsunluun. Se varmaan

kuvastaa parhaiten vaaleaa ihoasi. Kokovartalokuva voimme yrittää sitten myöhemmin, mutta siihen on varattava enemmän aikaa.

- Enpä edes tiedä, haluanko sellaista paljastavaa kuvaa!

- Niinpä, huomaan, että taidat kantaa salaisuutta sisälläsi. Saanko kysyä kuka onnellinen on lapsen isä?

- Et saa, mutta kun nyt kysyt, niin vastaukseni on lyhyesti: En kerro!

- Hyvä on. Kuva kertokoon vain sen, minkä haluat!

17. Mihin koira katosi?

Lascaux, 20 000 vuotta sitten

Eräässä Dordogne-joen sivulaaksossa Etelä-Ranskassa sattui 12.9.1940 merkittävä tapaus. Kun neljä poikaa oli kuljeskelemassa Montignacin eteläpuolella tammimetsikössä, katosi yhtäkkiä heidän mukanaan ollut koira. Sitä etsiessään pojat löysivät Lascaux-kukkulan rinteestä luolan, jonka seinät olivat täynnä eläimenkuvia: hevosia, hirviä, alppikauriita, alkuhärkiä.

He kertoivat ihmeellisestä löydöstään opettajalleen, joka riehaantui hyppimään intiaanitanssia. Rauhoituttuaan tämä kutsui paikalle tunnetun pariisilaisen tutkijan, apotti Breuilin.

Katkelma Hans Baumanin kirjan "Suurten metsästäjien luolat" esittelytekstistä. (WSOY, 1957)

18. Bumerangin heittäjät

Burruup, 20 000 vuotta sitten

Tervetuloa bumerangikouluun!

Tällä kertaa tutustumme bumerangiin taistelu- ja metsästysvälineenä. Tässä kuvassa nuorukaiset harjoittelevat itsensä kokoisilla bumerangeilla. On selvää, että tämän kokoisia aseita ei heitetä, vaan niistä otetaan tukeva ote kahdella kädellä. Tarkoitus on tainnuttaa eläin lähietäisyydeltä tai nujertaa vihollinen.

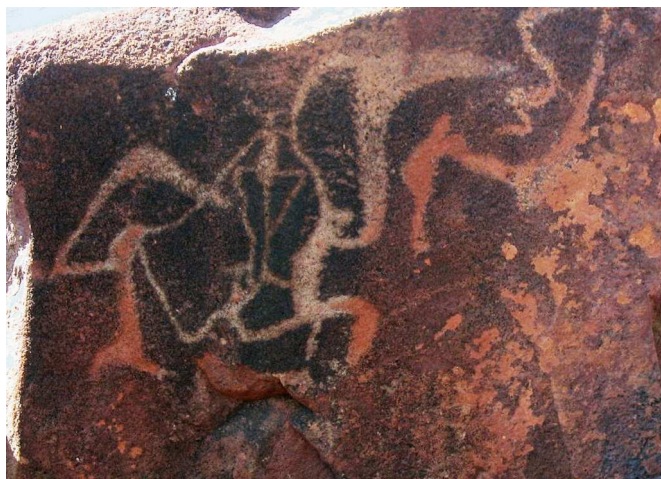
Käsivarren mittaisella bumerangilla voidaan osua saaliiseen muutaman kymmenen askeleen päästä. Tällöin heitetään suoraan kohti eläintä, joka voi olla maassa tai puussa.

Tässä sitten on viimeisin mallimme, jolla pyydetään lintuja lennosta. Ja mikä parasta, jos heitto ei osu, niin ase palaa heittäjänsä käteen! Parhaiten se toimii vastatuuleen heitettäessä.

Bumerangissa on ikään kuin siivet, joiden ansiosta ase kiertää saaliin taakse ja iskee äkkiarvaamatta kohteeseen. Oikean heittotavan opettelu vie aikansa, mutta kannattaa, säästäähän se saalistajan jalkoja, kun ei tarvitse asetta käydä etsimässä.

Parhaan tuloksen olemme tällä mallilla saaneet yhdistämällä se lintujen verkkopyyntiin. Taitavalla heitolla saadaan lintuparvia ohjattua oikeaan suuntaan.

Keskitymme seuraavassa tähän vekkuliin palaavaan aseeseen. Tässä

on teille puolivalmiita aihioita, joiden lento-ominaisuuksia rupeamme parantelemaan. Mallikappaleesta voitte tarkistaa, mihin kohtaan ja mihin suuntaan ohennukset tehdään. Huomatkaa, että jos olette vasenkätisiä, niin ohjeet on tulkittava peilikuvana.

Kun sitten siirrymme heittoharjoitteluun, niin tietty varovaisuus on tarpeen: heiton suunnassa ei muiden kannata oleskella. Bumerangi lentää nopeasti ja sen terävät reunat voivat muotoilla päänuppinne tai vartalonne uuteen uskoon!

Onnea työstöön ja heittoharjoitteluun!

19. Koskettavin luontokuva

Abri de la Madeleine, 20 000 vs.

- Oletko kuulut nuorten kuvakilpailusta, jossa aiheena on luonto. Siihen voi osallistua maalauksilla, piirroksilla tai veistoksilla. Myös runoilla voi osallistua. Aikaa tekemiseen on vielä viikon verran. Voittajat julkistetaan keväisessä päivätasauksen juhlassa.

- Ajattelin osallistua. Tässä peuran sarviluuta ja teräviä piikiven lastuja. Lähden seuraamaan biisonien elämää tuonne rantaniitylle. Tuletko seuraksi?

Kaverukset palaavat useamman kerran rantatörmälle viimeistelemään kuviaan.

- Kuvani on valmis. Syntyisiköhän tästä aiheesta vielä runo?

Väki on kokoontunut kevätpäivän tasausjuhlaan. Kaikki odottavat kuka valitaan tänä vuonna nuoreksi taiteilijaksi.

- Koskettavin luontokuva on...
"Biisoni nuolaisee hyönteisen puremaa". Taitelija, esittele itse kuvasi!

"Biisoni, mylväilevä jukuripää,
tule tänne arpinesi.
Kilpailevat sonnit voitit,
mutta pienelle hyttyselle
et tainnut mahtaa mitään!"

20. Onko tukka hyvin?

Sierra da Capivara, 20 000 vuotta sitten

Sierra de Capivaran kansallispuistossa Brasiliassa, noin 780 km Salvadorin kaupungista luoteeseen, on vanhin ihmisen asuinpaikka Etelä-Amerikassa. Täällä on asuttu jo 50 000 vuotta sitten.

Vanhimpien kalliopiirosten ja maalausten iäksi on arvioitu lähes saman verran, vanhimmat saadut ajoitukset ovat ajalta 26 000 - 22 000 vuotta sitten.

Kalliokuvat kertovat monipuolisesti elämästä alueella: ihmisiä metsästävässä ja rituaalinomaisissa tansseissa. Eläimistöä kuvissa on

edustettuna mm. jättiläislaiskiaisia, hevosia ja laamoja. Alueelta on löydetty mm. oselottien, pensaskoirien ja sapelihammastiikerien luita.

Ei olla varmoja, mitä yllä olevassa, alueelle tyypillisessä kuvassa tapahtuu. Siinä on rivi tukkalaittein koristeltuja miehiä ja polvillaan olevia naisia kädet ylhäällä, myös ihmisiä vinossa asennossa. Ovatko nämä kuolleita? Onko kyseessä rituaalinomainen hautajaiskulkue?

21. Syvään uurretut

Winnemucca, 15 000 vuotta sitten

- Syvään uurretut kuvat!

- Niin ovat, kallioon ja sydämiimme. Tässä hiukan taas syvennän piirrosjälkeä. Esi-isiemme muistoa on vaalittava. Kaikesta näkee, että luonto on ollut meille aina tärkeä.

- Olen kuullut, että itäiset heimot ovat uurtaneet kallioihin tikku-ukkoja. Sei ei taida olla meidän juttu!

- Ei ole. Menneet sukupolvet puhuvat meille aurinkona myrskypilvien lomassa. Salamat iskevät, jos olemme tehneet vääriä valintoja. Metsien puut vartioivat meitä. Aallot puhuvat meille joskus ärjyen, joskus taas kuiskaten leppoisissa tuulissa. Suosikkikuvani ovat nuo kennot, hunajaiset

mehiläiset ovat ystäviämme.

- Entä missä ovat metsien eläimet? Emmehän me pelkillä kasviksilla elä.

- On meillä metsästysgalleria. Se on järven toisella puolella salaisessa vaikeakulkuisessa maastossa. Se on avoinna vain asiaan vihkiytyneille metsästäjille.

- Menneisyytemme on alkanut kiinnostaa. Olemmeko kotoisin pohjoisesta kuten monet arvelevat?

- Sanoisinpa, että juuremme ovat etelässä. Tähän pohjoiseen viimaan emme ole vielä tottuneet, vaikka olemme olleet täällä jo kymmenien sukupolvien ajan...

22. Muinaisten eläinten galleria

Kapova, 15 000 vuotta sitten

- No täällähän se meidän maalarimme on. Yritin tulla yläkautta luolaasi, mutta luolan suuaukko oli tukossa, maanjäristys on kai sortanut luolan katon. Jouduin tulemaan alakautta. Ei ollut helppo sekään reitti, joki näyttää taas tulvivan. Jouduin kahlaamaan kylmässä vedessä. Lipesin liukkailla kivillä ja soihtuni sammui. Onneksi muistin hyvin reitin. Saanko tulla lämmittelemään nuotiollesi?

- Tule toki lämmittelemään. Tuo luolan sortuminen oli kyllä itse aiheuttamani. Säikähdin aivan kamalasti, kun kuulin sapelihampaan karjahduksen aivan takanani. Sieppasin nopeasti nuotiosta tulisen kekäle, jolla sain sen hätistettyä. En halunnut enää tulla yllätetyksi. Sain vaivoin ovipaasin käännettyä ja tilkitsin aukkoa vielä pienemmillä lohkarilla.

- Hyvin olit aukon tilkinnyt, mutta sapelihammasjuttusi taitaa olla urbaania legendaa. Eihän niitä ole täällä nähty pitkiin aikoihin. Ne hävisivät samoihin aikoihin kuin mammutit. Mammutin poikasiahhan ne jahtasivat.

- Niinpä. Ei taida enää olla näillä main villasarvikuonojakaan. Kuvakokoelmani voisi nimetä "muinaisten eläinten galleriaksi".

- Älähän nyt, törmäsimme juuri tarkastuskierröksellamme suureen hevoslaumaan. Saaliseläimet vaihtuvat. Olemme neuvostossa pohtineet syitä tähän. Metsästyskiintiöistäkään ei ole apua, jos eläimet muuttavat vehreämmille laitumille.

- Maistuuhan se hevosen pihvi minullekin paremman puutteessa. Kävittekö tarkastusmatkallanne muissa kylissä? Mitä uutta Uralilla?

- Käytiinhän me. Hevosiin liittyen kuulimme omituisen jutun miehestä, joka oli yrittänyt matkustaa hevosen selässä. Eihän siitä mitään tullut, niskoilleen putosi ja kuoli siihen paikkaan.

- Ehtikö hän kertoa, miksi hän älyttömään hommaan ryhtyi?

- Eipä kummempaa. Viimeisiksi sanoikseen uhoi: "Kyllä minä vielä sinut kesytän!"

23. Sarvikuono

Wadi Mathkendush, 12 000 vuotta sitten

- Ja panivat meidät sitten metsästyskokeeseen. Ihan kuin meriittejä ei vielä olisi riittävästi! Minkäs me nyt sitten pyydystämme? Iso sen olla pitää, nopea ja häijy!

- Miten olisi leijona? Kyllä leijonanmetsästäjää kunnioitetaan. Tosin, jos keihäs ei osu riittävän hyvin, niin se voi olla menoa se. Vikkelimmistäkään jaloista ei ole apua...

- Pyydystämme sarvikuonon!

- Eiköhän se ole liian suuri haaste. Sen jalat ovat talloneet lukemattomia metsästäjiä jalkoihinsa. Tokkopa meidän keihäämme edes lävistävät sen panssaria.

- Suuri, nopea ja voimakas se on, lisäksi tyhmä ja sokea. Minulla on suunnitelma. He valmistavat pitkän ja paksun seipään, teroittavat sen toisen pään ja kaivavat toisen pään hiekkaan niin, että seipään kärki on noin metrin korkeudella maasta. Parivaljakko asettuu seipään etupuolelle ja tekevät valehyökkäyksiä ärsyttääkseen lähistöllä olevaa sarvikuonoa, joka säntääkin juoksuun kohti kaveruksia...

- Pysytään paikallamme mahdollisimman pitkään. Huudan, kun on aika syöksyä sivuun.

Tallautuvatko sarvikuonon ruokarauhan häiritsijät kuten niin

monesti ennen? Tällä kertaa väistö onnistuu ja sarvikuono syöksyy kohti seivästä, varmaa kuolemaa.

- Mistä tämän ovelan juonen keksit?

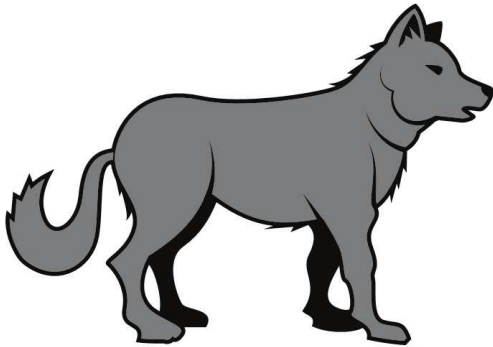
- Kaikki perustuu siihen, että sarvikuonolla ei ole kovin tarkka näkö. Tämä epätarkkuus saa sen suuttumaan helposti ja silloin ovat hyvät neuvot kalliit. Noudatin vain kokeneen metsästäjän neuvoa. Häneltä kysyttiin, mitä teet kun sarvikuono hyökkää? En mitään, odotan rauhassa ja syöksyn viime hetkellä sivuun. Sarvikuono jatkaa suuntaansa sata metriä. Entä jos se hyökkää uudelleen? Toistan samaa, kyllä se muutaman kerran jälkeen on aika poikki!

- Pistetäänpä kettunaamiot kasvoille oveluutemme merkiksi. Meillä on vielä kova urakka edessä, jos haluamme saaliimme ihmisten ilmoille!

24. Koiran hammas

Pulli, 11 000 vuotta sitten

Jokakeväinen muutto jokisuuhun on alkamassa. Ruuhet ovat lastattuna ja mitä ei niihin mahtunut sijoitettiin pajunniinillä sidottuihin lauttoihin.

Rekku on innokkaimpana mukaan lähtijänä sijoittunut ensimmäisen ruuhen tylppään nokkaan valmiina kokemaan matkan hauskuudet. Ylväänä se seisoo etutassut ruuhen reunalla.

Monia kertoja se on pelastanut isäntäväkensä ruokarosvoilta, olivatpa ne sitten kierteleviä varkaita, karhuja tai muita metsän eläimiä.

Matka Suuren järven äärelle kestää päivän tai kaksi riippuen matkan

koettelemuksista. Nyt selvittiin päivässä. Valoisa aika on pidentynyt huomattavasti talven pimeydestä, mutta silti on aika sytyttää nuotio kallioniemelle.

Jokisuuhun on muodostumassa oikea kesäkylä. Väestö on vuosien kuluessa kasvanut ja uusille tarvitaan lisää majoja, joita kyhätään rannalta löytyneistä liuskekivistä ja keloontuneista puista.

Huomenna on niiniverkot vietävä kaislikon reunaan kalojen reiteille. Muuttolinnutkin ovat saapuneet. Pesiviä lintuja ei ole tapana metsästä, mutta jokunen yksinäinen lintu voitaneen hankkia aamiaispöytänsä.

Vuosien ja vuosikymmenten aikana muodostuneet rutiinit ohjaavat päivittäisiä toimintoja. Syksyllä ilmojen kylmetessä kosteiden merituulten armoilta on vetäydyttävä metsän suojaan joen yläjuoksulle.

Vuonna 1967 löydettiin Lounais-Viron Pullista vanhojen ihmisasutusten jäänteitä ja mm. eläinten luita. Yksittäinen koiran hammas paljasti, että koira oli jo 11 000 vuotta sitten mukana yhteisön elämässä.

25. Kaksintaistelu

Wadi Mathkendush, 11 000 vuotta sitten

Vihollisen leiristä astui esiin kaksintaistelija Goljat, kotoisin Ghatista Acacus-vuorten takaa. Hän oli 6 kyynärän ja vaaksan pituinen jättiläinen.

"Valitkaa joukoistanne mies, jota vastaan taistelen. Jos voitan, niin teistä tulee orjiamme. Jos häviän, te määrätte kohtalomme."

Peloton David astui esiin ja poimi joen törmältä viisi karahkaa, joiden kanssa hän lähti voittamatonta Goljatia vastaan, joka istui hajareisin valtavan norsun selässä.

"Koirako minä olen, kun tulet kepin kanssa. Tule tänne, niin syötän lihasi taivaan linnuille ja villipedoille!"

David heitti piikkisen karahkan norsun silmille ja hakkasi kapuloita toisiinsa saaden aikaan valtavan paukkeen. Norsu säntäsi juoksuun, kompastui kivenlohkareisiin, jolloin Goljat syöksyi täysissä varusteissaan kalliota vasten. Goljatin joukot pakenivat Acacusin kallioiden suojaan.

Näin pikkuinen David voitti Goljatin. Hän palasi juhlasaattueessa Mathkendushiin.

26. Sefarin leipuri

Tassili n'Ajjer, 10 000 vuotta sitten

Musta nainen seisoo keittiönurkkauksessaan kivipaaden vieressä. Pöydällä on savannilta kerättyjä villikauran siemeniä, joita hän hienontaa sileäksi hiotulla puolikuun muotoisella kivityökälulla. Iloisena saamastaan uudesta tehtävästään kylän leipurina hän on pukeutunut parhaimpiinsa, lanteillaan viitta, kaulassaan helmikorut ja kasvoillaan naamio. Ollaan suorittamassa pyhää toimitusta, leivän valmistusta.

Hän kertaa mielessään isoäidiltään saamiaan ohjeita, jotka kuuluvat näin:

yksi osa jauhoja
yksi neljäsosa rasvaa
yksi neljäsosa maitoa
yksi kahdeksasosa yrttejä
yksi kahdeksasosa termiittejä
yksi kahdeksasosa hunajaa
hyppysellinen suolaa

Ainekset sekoitetaan tasaiseksi massaksi paistokivelle. Pari kolme tuntia auringon paahteessa ja leipä on valmis aterialle.

Paikalle saapuu hovikuvaaja palettinsa kanssa.

- Hei voisitko jättää rasvakimpaleestasi hiukan väriaineitteni siteeksi?

- Toki hiukan voin jättää.

- Hyvä, leivän kypsyessä voimmekin siirtyä kalliosyvennykseen. Pitäähän kylän leipuri ikuistaa kuvana. Tässä on sopiva kohta kalliossa, tuo kallionhalkeama saa käydä pöydästä, jolla siemenet murskataan.

Taiteilija katsoo tuotostaan itsekin haltioituneena.

- Pitäisikö tähän liittää vuosiluku? No olkoon, jätetään tuleville sukupolville vähän funtsittavaa...

27. Aurinkokalenteri

Magura, 10 000 vuotta sitten

- Sain päälliköltä tehtäväksi maalata luolaan aurinkokalenterin, jossa on merkittynä tärkeimmät vuoden tapahtumat metsästykseseen ja kalastukseen liittyen ja tietysti juhlapäivät.

- Sehän on hienoa! Nuoremmille opiksi ja vanhemmille muistin tueksi.

- Ongelmana on nyt se, että maa on köyhää, okraa ei saa mistään. Täällä on vain kalkkikiveä.

- Ei hätää, oletko kokeillut tuota mustaa töhnää luolan lattialla.

- Enpä ole, tuoksuukin kuvottavalta. Mitä se on?

- Se on vampyyrin sitä ihteään ja sitähän riittää. Voit maalata vaikka kaikki luolan seinät ja katon.

- Voisin kokeilla pysyykö se kalkkikivellä. Tarvittaisiin sideainetta, verta ja rasvaa.

- Minulla taitaa olla ratkaisu ongelmaasi. Kas tässä oikeaa ihmisvampyyrin verta. Juuri äskettäinhän juhlimme vapautusta hirveästä vampyyrista.

- En ollut mukana. Kerro miten kaikki tapahtui.

- Saimme ahdistettua hirviön linnassaan kalliosyvennykseen. Teimme kuten meitä on opastettu tällaiseen tilanteeseen, pää poikki ja

teräväkärkinen vaarna sydämen läpi syvälle maahan. Valutin verta kiviastiaan sen kummemmin ajattelematta mitä tein. Oli se vaan pelottavan näköinen, punainen tukka ja nenässä vain yksi iso sierain.

- Ettet vain ajatellut juoda sitä ja muuttua vampyyriksi. Täytynee seurata käytöstäsi!

- Eipä juolahtanut mieleenikään. Sinulle minä tämän toin, jotta voit maalata kalliokuvia.

- Hiukan pelottaa käyttää sitä maalauksessa. Vampyyrithan ovat muuntautumiskykyisiä. Jospa se voi koota itsensä veripisaroista. Jos tällaista tapahtuu ja minut todetaan syylliseksi, henkeni ei ole minkään arvoinen.

- En usko, että on sellaista odotettavissa. Sydämen lävistänyt paksu puukeppi kestää kyllä pidempään kuin ruumiin mädäntyminen. Pidä sitä paremminkin kunnianosoituksena kymmenille nuorille neidoille, joiden kaulavaltimon se on tyhjentänyt. He saavat nyt ikuisen elämän kuvassasi.

28. Tursaan kosto

Antrea, 10 000 vuotta sitten

Pajukosta verkon aineet,
niini taipuu silmukoiksi,
petäjäiset kaarnakohot,
tuohen sisään kivipainot.

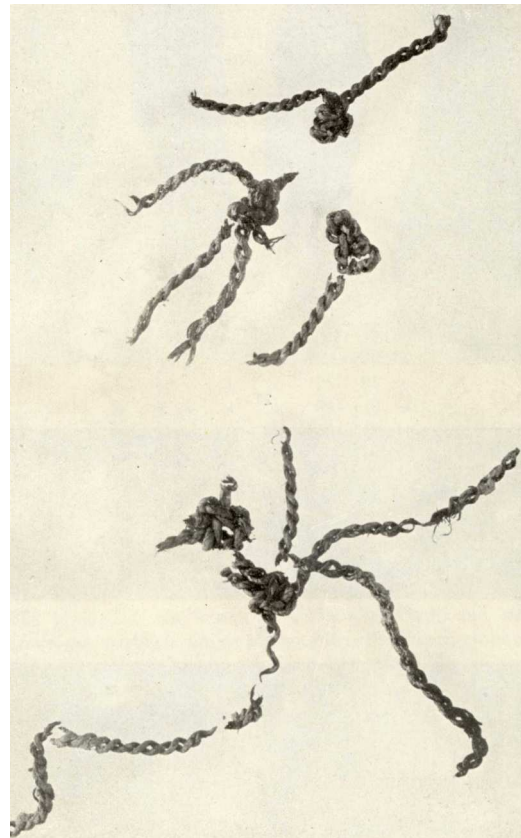
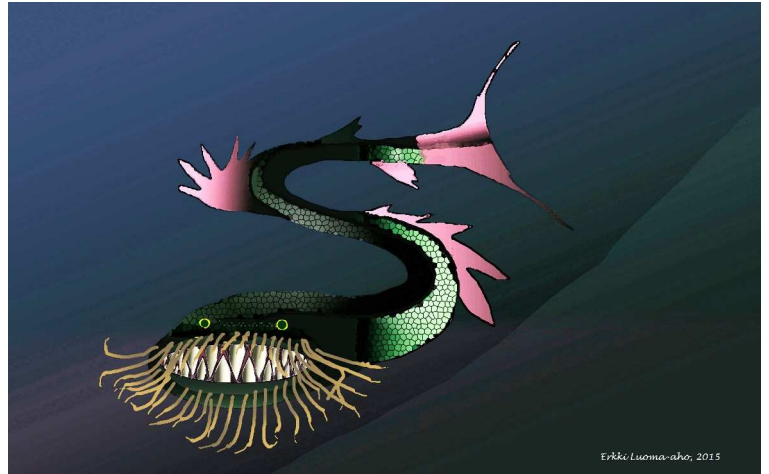
Kaksi kelpo kalastajaa
työnsi venhon vuoksenniskaan.
Anna Ahti ahvenia
Vellamolle kultaa käätyyn.

Ikuturso, äijönpoika
sukelteli suvannossa,
muisteli mennyttä kesää,
tursasveljen menetystä.

Mikä liikkuu vetten päällä?
Musta varjo, verkko veteen?
Ahvenille ansa tehty,
verkkohauta haukiloille.

Tursas tarttuu verkon painoon,
syöksyy kohti syvyyksiä.
Lanka tarttuu ruuhan reunaan,
vetää alle veden pinnan.

Verkko täyttyy veijareista,
painuu pohjaan Vuoksen haudan.
Tuhansien vuotten viesti:
Äijönpojan, tursaan kosto.

29. Tanssin aika

Tan Zoumaitak, 10 000 vuotta sitten

Matkapäiväkirja

Tan Zoumatik, 9.11.2009

Arvoitukselliset pyöröpäiden kuvat jatkuvat mahtavassa Tan Zoumaitakin kuvaseinämässä. Ihomaalauksin, tukkakoristein ja rannekoruilla varustetut hoikat tanssijat valtaavat näyttävästi freskon yläosan. Useimmat katsojat mieltävät tanssijat naisiksi, vaikkakin monien tutkijoiden mukaan he ovat nuoria miehiä.

Mahtavaa kokonaisuutta täydentävät tumminä kuvatut komeasarviset muflonit ja punertavin ääriivoin maalatut antropomorfit sekä oudot eläinhahmot, joissa on osia useammasta eläimestä.

Pieni shamaanin avustajatyttö soittaa hapsureunaista rumpua. On sadetanssin aika!

30. Metsästäjät

Tin Tazarift, 10 000 vuotta sitten

- No tässä on unenomainen kuva. Mitä siinä tapahtuu?
- Untapa hyvinkin. Oppimestarimme antoi minulle aiheen tähän kuvaan. Siinä on osa kunniakasta pyöröpäiden historiaa.
- Miksi meitä pyöröpäiksi kutsutaan?
- Jonkinlainen haukkumasana. Meillähän menee lujaa. Runsaat saalit antavat kasvoillemme tiettyä pyöreyttä. Jousen kaksoiskaari on voimamme perusta!
- Aistin kuvastasi myös surumielisyyttä. Eikö kaikki mennytkään suunnitelman mukaan?
- Kaikkeen oli kyllä varustauduttu.
- Jänisnaamio huolellisesti päässä. Ottaessaan uutta nuolta viinistään suuri metsästäjämme aavisti, miten tässä kävisi: luolaleijona veisi voiton tällä kertaa. Hän näki etäältä pienen antiloopin, jolle hän halusi luovuttaa sielunsa. Saaliseläimestä tuli näin sielunkumppani. Sama vihollinen yhdistää. Kuvassa antilooppi ottaa vastaan suuren metsästäjän voimat. Metsästyskaveri menehtyi tässä samassa onnettomuudessa. Myös hän todistaa samaa näytelmää.
- Entä nämä hahmot vasemmalla?
- Ne ovat kiusaajiamme, jotka loikkivat pakoon takavasemmalle onnettomine vanhanaikaisine aseineen...

31. Puujumala

Šigir, 9 500 vuotta sitten

Matkapäiväkirja

2.8.2005, Arkeologinen museo
Jekaterinburg, Ural

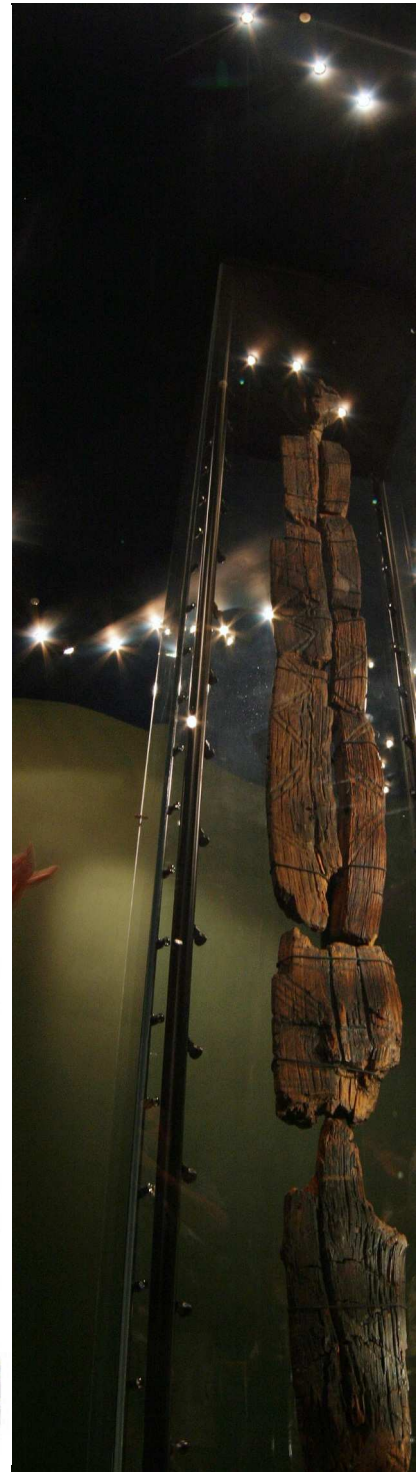
Aloitamme Uralin muinaisuuteen tutustumisen Jekaterinburgin yliopiston arkeologian laitoksella ja myöhemmin Arkeologisessa museossa.

Šigirin suoalueen löydöt 1900-luvun alusta ovat näyttävästi esillä, keskiössä yli 5,5 metrin korkuinen Šigir-idoli, joka eräiden tutkijoiden mukaan on 9 500 vuoden ikäinen. Sillä on voimakkaasti kuvatut kulmakarvat, nenä ja pyöreä suu. Pitkä vartalo muodostuu useasta osasta, joissa on toisistaan poikkeavia koristeluja: vaakasuoria viivoja ja vinoja siksakviivoja.

Mainittakoon, että Pohjankurusta on löytynyt samantapainen puinen pääkuva, n. 25 cm korkuinen "puujumalainen", joka on ajoitettu litorinakauteen. Pään arvellaan olevan osa suurempaa kokonaisuutta, pylväämpää tms. (EL)

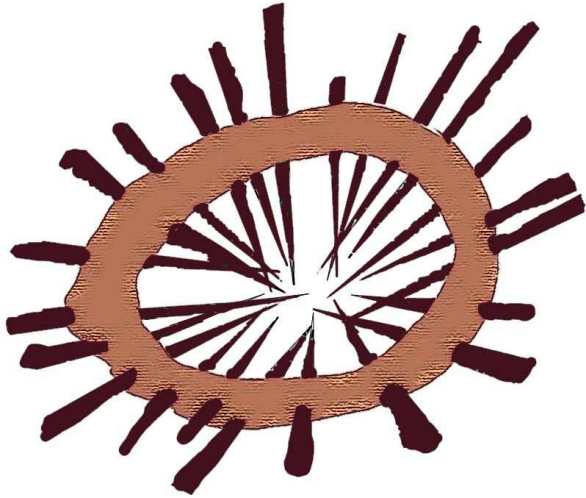

Puujumalainen
Pohjankuru

32. Vaarallinen tehtävä

Nabta Playa, 9 000 vuotta sitten

Kuivaa ruohosavannia silmäkantamattomiin. Siellä täällä pieniä lampia, joiden rannalla ruoho on vihreämpää. Täällä kasvaa myös pensaita ja akaasiapuita, jotka tarjoavat varjopaikkoja savannin eläimille.

Leijonankorva ja Leijonansilmä olivat saaneet aikuistumisriittiin kuuluvan tehtävän: vangitkaa täysikasvuinen alkuhärkä.

Pojat tietävät kyllä, miten vaarallinen tehtävä on aikuisellekin saati nuoremmille. He ovat kuitenkin tosissaan ja varustautuvat köysillä ja ansoilla lähtiessään suoalueelle, jossa alkuhärkien on tapana ruokailla. Härkien ollessa ruokalevolla viedään muutamia terävillä kepeillä ja kivipainoilla varustettua ansaa härkien käyttämälle rantapolulle ja peitetään ne huolellisesti. Sitten vain jäädään köysien kanssa odottamaan.

Tätä pirullista ansaa käytetään tavallisesti sarvikuonojen ja kirahvien pyytämisessä. Vaikka alkuhärkä on näitä pienempi, niin väheksyttävä eläin se ei ole. Koska eläin pitäisi saada vangittua mahdollisimman vahingoittumattomana, on se saatava nopeasti köysiin. Hirvittävät ansat voidaan poistaa. Härän kuljettamiseen tarvitaan sitten apuvoimia, joita on haettava kylästä.

33. Luudan selässä

Ulldecona, 9 000 vuotta sitten

- Sarvipää taisi tulla yllätetyksi?

- Joo. Se varmaan ihmetteli, mikä yläilmoissa suhisee. Metsästäjä pääsi hivuttautumaan aivan lähelle. Yksi nuoli riitti.

- Sinulta ei nuo konstit loppu. Mistä moinen häveli?

- Apuhenkien kanssa minä tavallisesti hirvimetsälle lähdän. Nyt pistivät hanttiin. Toki heille sopimuksen mukaan yksi vapaapäivä viikossa kuuluu. Toisaalta oli aika tarkistaa vanhan menopelin kunto.

- Hyvinhän tuo näyttää kulkevan. Millaisia huoltotoimenpiteitä teit?

- Vaihdoin muutaman risun pyrstöön, harottivat liikaa, ohjauksen pitää olla kunnossa. Walpurinahan meillä noidilla on kokoontumisajot. Kilpaillaan nopeudessa, tarkkuudessa ja kestävyudessa. Kunpa vielä joku keksisi, miten nestetankkaus saataisiin toimimaan. Luudan varrelle mahtuisi hyvin jonkinlainen sangallinen juoma-astia...

34. Kirahvi

Dabous, 9 000 vuotta sitten

Luonnollisen kokoiset kirahvi-piirrokset hämmästyttävät Nigerin Aïr-vuoristossa. Ne on uurrettu hiekkakiveen 10 000 - 8 000 vuotta sitten.

Alueella on kaiken kaikkiaan 828 piirrosta: 704 eläinkuvaa (nautaeläimiä, kirahveja, strutseja, leijonia, sarvikuonoja, kameleita), 61 ihmiskuvaa ja 159 toistaiseksi tunnistamatonta aihetta.

Suurimman kirahvin korkeudeksi on mitattu 5,40 m ja pituudeksi 6,35 m. Piirrosten syvyys on 2 - 3 cm.

Kirahvien suusta lähtee kiemurtelevat viivat ihmishahmoihin. Kyse voi olla kesyttämisyrytyksistä tai kirahvin ja ihmisen symbolisesta suhteesta.

Valitettavasti nämäkään kuvat eivät ole säästyneet vandalismita. Vierailijat jättävät omia merkintöjään tai jopa kaivertavat osan piirrosta mukaansa. Jo yksistään jalkineet jättävät jälkiä pehmeään hiekkakiveen.

35. Sefarin murhamysteeri

Tassili n'Ajjer, 8 000 vuotta sitten

Sahara Rock Art News (23.07.2014)

Suomalainen kalliotaitteen tutkija teki matkallaan Tassili n'Ajjeriin merkillisen löydön, joka saattaa paljastaa 8000 vuoden takaisia tapahtumia.

Sefarin kalliomaalausten välittömästä läheisyydessä olevan dyynin alta paljastui ehjä ruukku. Kaadettaessa hiekkaa ruukusta, sen pohjalta putosi seitsemän kivistä nuolenkärkeä sekä luunsiruja.

Liittyvätkö luut saaliseläimeen? Miksi nuolenkärjet ja luut olivat samassa ruukussa? Pohtiessaan ongelmaa hän tarkasteli kalliomaalausta metsästäjästä ja viritetystä jousesta.

Miehen alla oli joukko saaliseläimiä aseteltuna riviin. Näin kuvaa oli aiemmin tulkittu, mutta voisivatko ne olla ihmisen ruumiita? Tutkijan ihokarvat nousivat pystyyn, kun hän huomasi, että kuolleita hahmoja oli kuvassa myös seitsemän.

Tutkija muisteli lukeneensa, että ranskalainen kalliotaitteen tutkija ja dokumentoija Henry Lhote mainitsee muistelmissaan, että juuri tämän maalauksen läheltä löydettiin miehen luuranko, jota säilytetään Djanetin museossa.

Kuinka ollakaan, museon luurangon kallossa oli kolo, jonka ilmeisesti on aiheuttanut yksi ruukun nuolista.

Ruukun luukappaleet osoittautuvat ihmisen oikean käden etusormiksi. Niistä yritetään saada DNA selville. Ensiksi halutaan verrata onko luukappaleissa ja Djanetin museon luurangossa samaa DNAta.

Alueella suoritetaan perusteellisia kaivauksia kuuden muun uhrin luurangon löytämiseksi. Kenties joskus voidaan DNAn avulla jäljittää murhattujen nykyisiä sukulaisia. (EL)

36. Maitoa, maitoa!

Jebel Uweinat, 8 000 vuotta sitten

- Onpa soma kuva!

- Niin, kaksospojille ei aina löydy puhdasta kivikuppia. Ovat sen verran isoja, ettei imettäminen enää onnistu. Toisaalta tämä on kätevämpää näin, kun imevät suoraan lehmän nisästä. Säästyy ainaiselta astioiden pesulta. Vesikin täytyy noutaa niin kaukaa.

- Karja taitaa olla jo tottunut olemaan vankeudessa. Muistatko vielä aikoja, jolloin olimme alituiseen liikekannalla ja muutimme saaliseläinten perässä? Nyt on toisin, kun saamme maitoa ja lihaa milloin haluamme.

- Voimme keskittyä aivan uusiin asioihin. Nyt on satsattava pysyviin asuntoihin. Risumaja ei kelpaa enää kenellekään. Karjakin tarvitsee pysyvän suojan yksistään villipetojen takia.

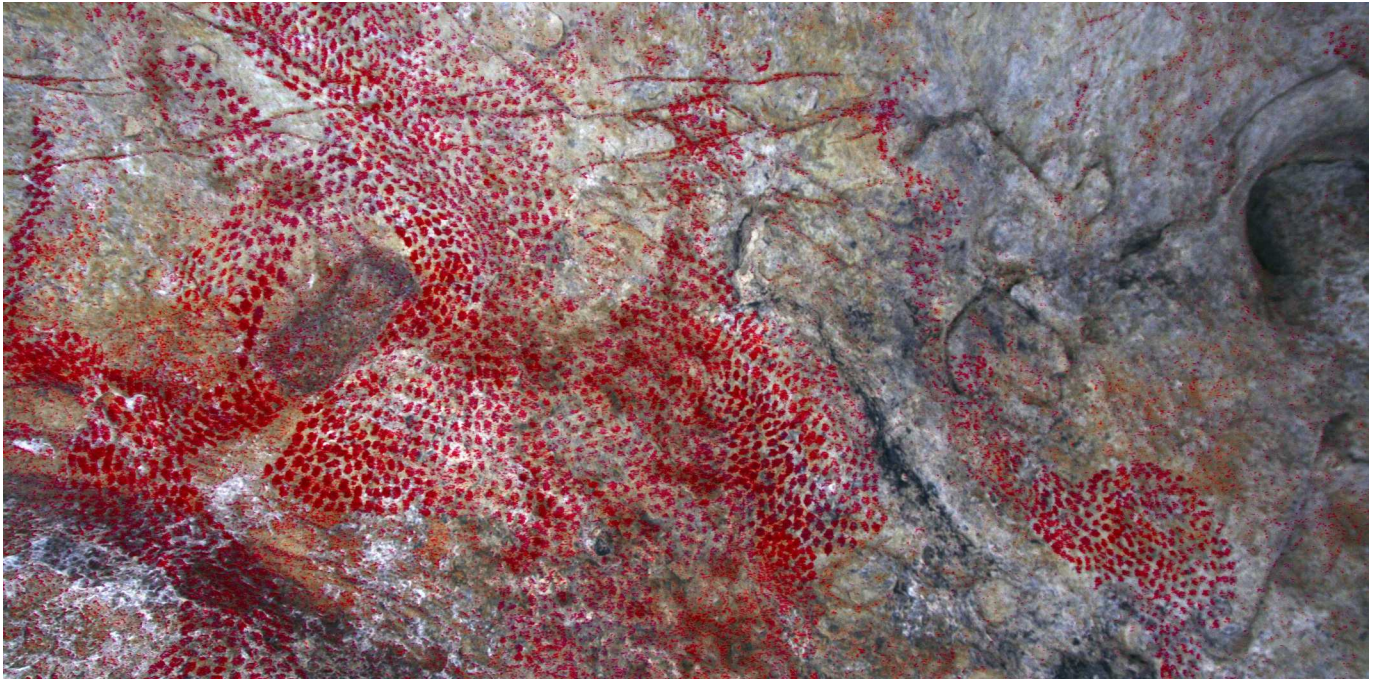
- Mitäs miehet muuten puuhaavat, kun metsästykseseen ei mene enää tolkuttomasti aikaa?

- Näyttävät viihtyvän tuolla keskustan kuppilassa. Uusi satsi olutta lienee valmistunut...

- Muuten, haluatko kokeilla uutta maitopohjaista kakkureseptiäni?

37. Kaikki virtaa

Tamrit, 8 000 vuotta sitten

Matkapäiväkirja

Tamrit, Tassili n'Ajjer, 9.11.2009

200 kilometrin Tassilin vaelluksemme alkaa lähestyä loppuaan. Viimeinen kohteemme on Tamrit, jossa on mm. metsästysaiheisia kuvia.

Kiinnitämme huomiomme pitkulaisiin täpläkuviin. Mitä ne ovat? Kalaparvi, peuralauma... Mittakaava hämää. Yhdessäkään täplässä ei ole yksityiskohtia, jotka voisivat antaa pohdiskelulle suunnan.

Päätän vielä tutkia alle metrin korkuisen onkalon, jonne hivuttaudun selälläni. Katson rosoiseen kattoon ja ällistyn. Neliömetrin suuruisella alueella on täplämäistä kuviota, joka näyttää virtaavan joka suuntaan. Valoa on niukasti. Kameran asetukset: ISO-800, f/5, polttoväli

24mm, t=1/25 s.

Olen ehkä löytänyt uuden kalliomaalauksen Tamritista. Ainakaan oppaamme eivät tieneet matalan onkalon kuvista. Kotona DStretch-ohjelmalla käsiteltäessä kuvot muistuttavat etäisesti ihmishahmoja. Kivikautista pointillismia? Vai aarremato? EL

38. Niililtä itään

Wadi Hammamat, 8 000 vuotta sitten

Matkapäiväkirja

Wadi Hammamat, 15.12.2009

Pikaisella Luxorin matkalla oli tarkoituksena käydä katsomassa Itäaavikon kalliotaidetta, jota löytyy Niilin ja Punaisen meren väliltä. Luxoria läheisin kohde olisi Wadi Hammamatissa, puolentoista sataa kilometriä Luxorista.

Olin hankkinut etukäteen luvan vierailta suomalaisten kaivauksilla Kuolleiden laaksossa. Kysellessäni matkatoimistoista Itäaavikolle matkustamisesta kuulin, että sinnekin tarvittaisiin lupa. Paperiruljanssi kestäisi kuitenkin muutamia päiviä, kun luvan saisi vain Kairosta. Lisäksi mukaan

tarvittaisiin poliisisaattue.

Sitkeiden neuvottelujen jälkeen matkatoimistosta suostuttiin antamaan erään arkeologioppaan puhelinnumero. Otin yhteyden häneen ja matka saatiin sovittua. Ajoimme aamuhämärissä ulos Luxorista aavikolle ja vältellen teiden tarkastuspisteitä saavuimme Wadi Hammamatin kalliokuville. Kivikautisten kuvien lisäksi siellä on runsaasti myöhempää kuvastoa ja kivityöstön jälkiä Faaraoiden ajoilta.

Kiitoksena hyvin onnistuneesta matkasta kalliokuville tilasin vielä parin päivän reissun Abu Simbeliin ja Niilin varren tempeleihin Luxorin ja Assuanin välillä.

39. Suursuo

Helsinki, 8 000 v.s.

Edessä oli Suursuo. Hidastin kulkuani ja pysähdyin aina välillä kuuntelemaan metsän ääniä. Olin jo jonkin matkaa seurannut hirvien kulkureittiä. Raskaiden eläinten kaviot olivat metsässä painuneet syvälle hankeen ja niiden kulku oli ollut vaivalloista.

Suon laidassa oli heinäinen alue, jossa hirvieläinten oli tapana käydä ruokailemassa. Yritin tähyillä kuusten takaa enkä aluksi ollut huomata pientä hirven vasaa, joka yksinään nyhti hangen alta työntyviä korsia suuhunsa. Otin hitaasti jousen selästäni ja etsin parhaimmat nuolet saataville. Samalla eläin säpsähti ja nosti päänsä pystyyn. Se oli kuullut suden ulvahtavan, selvästikin merkinä lajitovereilleen että jotakin oli tapahtumassa. Vasa jatkoi kuitenkin ateriointiaan joskin selvästi valppaampana ja valmiina lähtöön milloin tahansa. Tunsin sydämeni pamppailevan, kun mietin tulevaa takaa-ajoa. Se, että sudet olivat takanani, oli hyvä merkki, sillä nyt hirven oli paettava pois päin suoaukealle. Sitä toivoinkin. Aukealla suolla hanki kantoi hyvin hiihtäjää, mutta ei peloissaan loikkivaa hirvieläintä.

Olin kuullut lukemattomia tarinoita kylän miesten hirvenhiihdosta. Ne kertomukset tuntuivat jotenkin julmilta pakenevan hirven yrittäessä paeta saalistajansa joka suksiensa avulla pysyy vaivatta hangen pinnalla hirven sääriluiden hankautuessa esiin kovan hangen viiltäminä. Epätoivoisesta paosta jää jälkeen vain verinen vana, jonka päässä lopen uupunut hirvi

odottaa saalistajansa piinasta vapauttavaa iskuä.

En ollut vielä koskaan ollut mukana tällaisessa. Tavallisimpia saaliitani olivat pauloilla pyydetyt jänikset ja erilaiset metsäkanalinnut, joiden pyydystämisessä olinkin jo niittänyt mainetta tarkalla kädelläni.

Olin nyt ensimmäistä kertaa yksin Suursuolla. Olin käynyt suon laidassa muutaman kerran aikaisemminkin. Silloin oli haettu sammalta uuden tuvan tilkkeeksi tai kerätty puolukkaa, mustikkaa ja hillaa. Eniten pidin hillan mausta. Talvella jäiset marjat palauttivat hetkessä kesän mieleen. Viime kesä olikin viimeinen huoleton kesäni. Ensi kesänä minut otettaisiin heimon aikuisjäseneksi, joka tiesi tiettyjä oikeuksia, mutta myös velvollisuuksia. Jos vain selviän rituaalista ja sen koettelemuksista kunnialla. Mutta nyt ei ollut aikaa miettiä niitä tapahtumia. Nyt oli tosi kyseessä.

Vasa hypähti muutaman askeleen ja jäi uudelleen kuulostelemaan. Hälyn aiheutti kaksi riekkoa, jotka saapuivat samalle ateriapaikalle. Vasa jatkoi syömistä. Kuusi kuuta sitten hän oli ollut edellisen kerran samalla suolla, sen länsipäässä, jossa oli vieläkin paremmat riistapellot. Silloin olimme kohdanneet hirvilauman ruokailemassa. Minua ihmetytti se, että vain katselimme luonnonnäytelmää, emmekä yrittäneetkään saalistaa niitä. Samalla tajusin, että ei ollut oikein metsästä äitihirviä eikä niiden pieniä vassoja. Oli parempi antaa vassojen kasvaa suuremmiksi selviämään itse ankarassa luonnossa.

Oli toinenkin syy: kesällä lihojen säilyttäminen oli vaikeaa ja maa tarjosi

paljon muuta ruoka-ainesta.

Kesällä ihmiset ja hirvet elävät sovussa keskenään. Näin on aina ollut ja tulee olemaan. Kuin sanansa vakuudeksi isä lähestyi lähimpänä ollutta hirvinaarasta ja sen vasaa. Hirviemo siirtyi vasan lähelle, ikään kuin puolustaakseen, ei paetakseen. Seurasin isän takana ja nyhdin maasta rehevän heinätukon käteeni ja ojensin sitä vasaa kohti, joka varovasti lähestyi ja sieppasi kielellään kiertäen tupon hellästi sormistani. Tunsin sen lämpimän henkäyksen hetken ihollani ja katsoin sitä sen suuriin silmiin. Sen vasemman silmän alapuolella oli erikoinen merkki: valkea pallon muotoinen alue. Se oli Pallosilmä. Sitten emo ja vasa poistuivat arvokkaasti taaemmaksi muiden hirvien joukkoon.

Ensi kerran isä puhui kuolemastaan, joka oli väistämättömästi tulossa. Aavistin, että juuri siksi olimme tulleet Suursuolle. Hän halusi näyttää saalispaikan, jonka avulla selviäisimme ankarienkin pakkastalvien yli, vaikka häntä ei enää olisi. Olisi vain äiti-Outa, pikku-Asla ja minä-Matti. Minua itketti kovasti maailman kovuus. Paluumatkalla emme juuri puhuneet mitään. Uskotaan, että kuoltuaan ihminen voi ottaa jonkun toisen, yleensä eläimen hahmon. Pallosilmä oli varmaan tällainen.

Vasa hypähtää pystyyn ja säntää suoaukealle, jonka toisella puolella on tiheää pensaikkoa. En aio menettää saalistani ja syöksyn vasan perään. Vasa on kevyt ja kova hanki kestää sitä paikoitellen. Etäisyys kasvaa aluksi, mutta sitten hangen kuori pettää ja sen kulku hidastuu eikä se tunnu enää löytävän kovaa kohtaa lumessa.

Alan saavuttaa kohdettani, mutta vielä on liikaa matkaa, jotta osuisin varmuudella siihen. Enkä haluaisi sen joutuvan haavoitettuna pakenemaan. Kuulen susien ulvovan takanani. Kiihdytän kulkuani. Vasan kulku on vaivalloista. Hanki tekee tehtävänsä ja sen nilkat ovat vereslihalla. Yhtäkkiä vasa pysähtyy. Ehkä se on havainnut paon mahdolliseksi. Tietysti se yrittäisi paeta viimeiseen asti, kunnes tuska pakottaisi sen luovuttamaan. Parempi olisi lopettaa se hyvin tähdätyllä nuolella nyt. Otan jousen ja tähtään huolellisesti. Samalla vasa kääntyy anovasti niin, että se katsoo suoraan minua kohti. Pallosilmä! Käännän jousen pois. Se on sama vasa, joka luottavaisesti nouti heinätukon kädestäni.

Susilauma on saavuttanut suon laidan ja säntää kohti Pallosilmää ja minua. Vasa jatkaa keskeytynyttä pakoaan. Minun on pelastettava Pallosilmä susilta. Vai olenko minä hyökkäyksen kohteena. Sudet lähestyvät. Pallosilmä kiinnostaa susia enemmän, sillä ne tekevät kaaroksen kohdallani. Seuraan jousellani johtajasutta ja laukaisen. Susi tuupertuu maahan. Haen katseellani Pallosilmää, joka on juuri pujahtaa pensaikon suojaan. Muut sudet jatkavat hetken takaa-ajoaan, mutta pysähtyvät sitten ja kääntyvät juoksemaan kohti maahan tuupertunutta sutta, joka nyt on helpompi saalis. Pian kymmenkunta sutta taistelee omasta osuudestaan. Jäljelle jää vain vähäisiä karvojen riekaleita ja suurimpia luita. Näytös on ohi. Miten pallosilmän nyt käy. Ainakaan tästä susilaumasta ei ole sille vähään aikaan harmia, sillä se palaa löntystellen tulosuuntaansa.

40. Elävät ja kuolleet

Petojen luola, 8 000 vuotta sitten

- Suuresta tuomion päivästä taitaa olla seitsemän murheen vuotta!

- Niin on. Ajattelinkin maalata tähän seinämään kuvan noista hirvittävästä tapahtumista.

- Mukavampia tapahtumia olisi ilo muistella. Tämä ei taida kuulua niihin?

- Ei todellakaan - teen kuvan, jotta muistaisimme, mitä ei saa enää koskaan tapahtua. Kaikkihan alkoi siitä, kun päätön peto hyökkäsi kimppuumme ja söi kymmeniä parhaita taistelijoitamme. Keihäämme ja jousemme eivät voineet mitään ylivoimaista petoa vastaan!

- Eikä verenvuodatus loppunut tähän. Peto vaati hyvitystä kokemistaan tappioista: kolmekymmentä päätä kolmestakymmenestä nuolten ja keihäiden aiheuttamasta haavasta.

- Siinä me seisoiimme kädet päämme päällä anoen armahdusta. Vain kolme meistä voisi pelastua pyövelin kirveen heilahdukselta. Me nuorimmat seisoiimme onneksi jonon hännillä.

- Huomaan, että olet maalannut rajan taakse siirtyneet tervehtimässä, ikään kuin jälleennäkemisen toivossa.

- Niinhän meitä on opetettu, ikuinen elämä odottaa, sitä vartenhan me elämme...

- Ovatko pappimme selittäneet, mikä johti onnettomiin tapahtumiin?

- No, pappimme taitavat vain ajaa omia etujaan. Tosin tästä kannattaa vaieta, onhan meillä vielä päämme tallella. Myös aavikon eläimet kärsivät huonontuneista olosuhteista. Kenties ihmisten näennäinen hyvinvointi sai ne hurjistumaan. Kaikki tämä vain ihmisen loputtoman ahneuden takia.

- Tarkoitatko, että ihminen on omilla toimillaan aikaansaanut tämän katastrofin.

- Valitettavasti. Enkä näe tälle loppua ennen kuin kaikkialla on vain pelkkää hiekkamerta silmäkantamattomiin.

41. Hunajan poimintaa

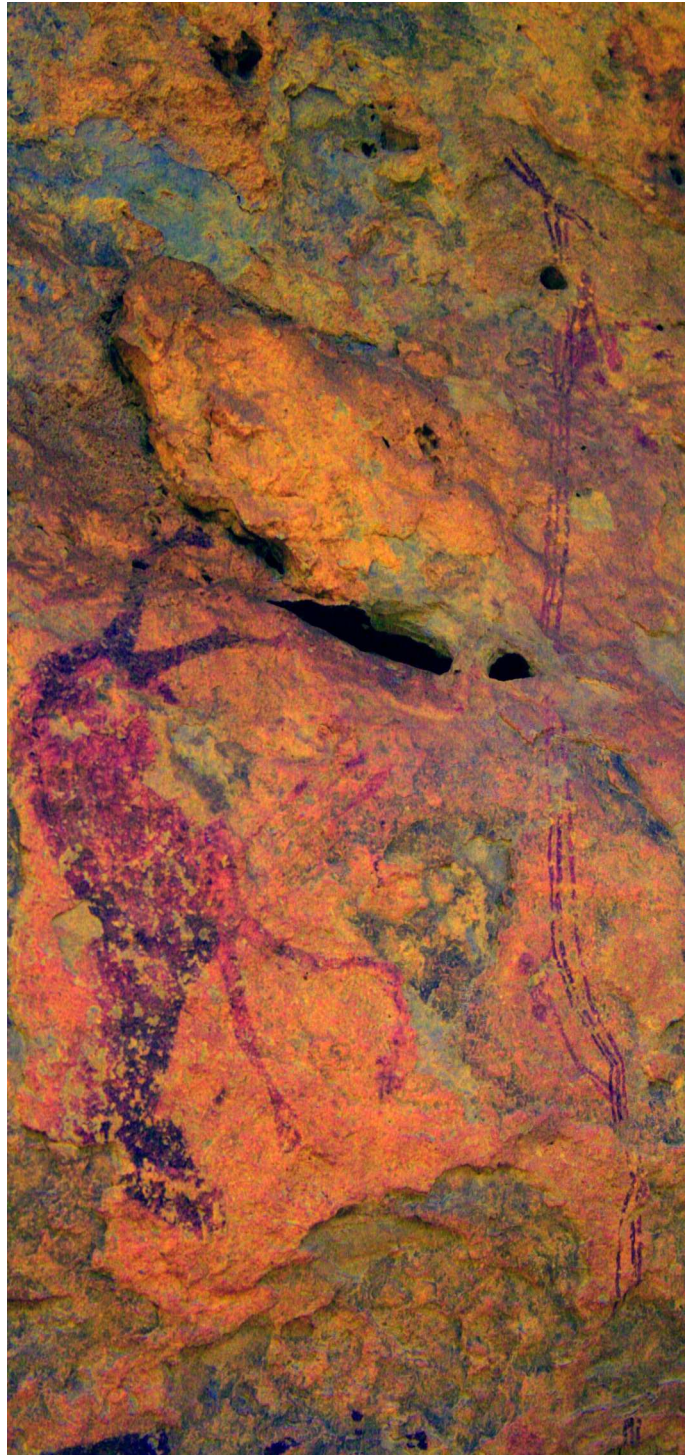
Araña, 8 000 vuotta sitten

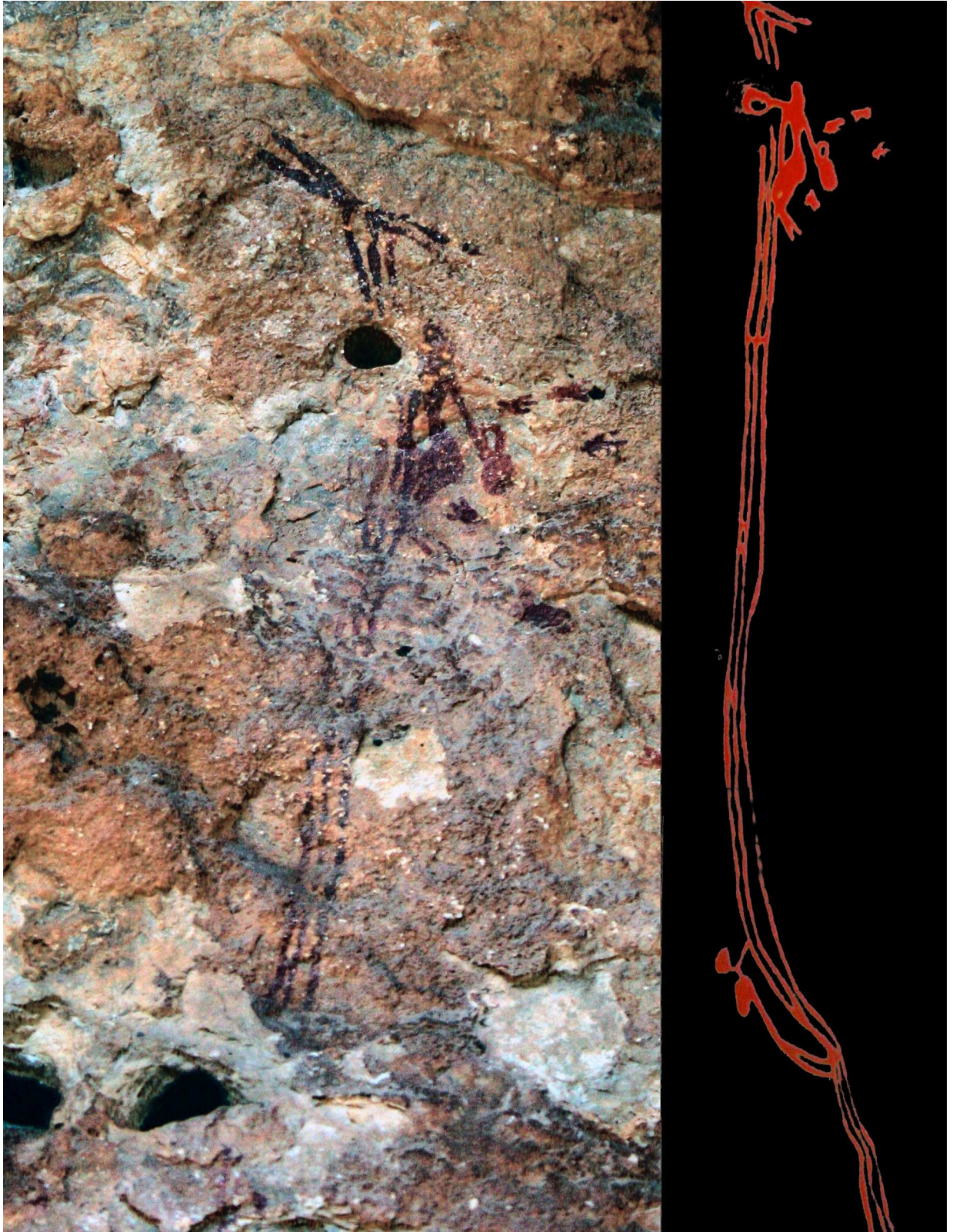
- Aiot siis kiivetä taas hunajan hakuun liaaneja pitkin. Ole nyt varovainen. Kuulin, että sait viimeksi kelpo tervetuliaistoivotukset mehiläisiltä.

- Enköhän minä tullut immuuniksi noille pörriäisille. 20 pistoa teki kyllä kipeää, mutta mitä ei hunajan toivossa tekisi. Savuverho auttaa. Kunpa tuuli ei vain hälventäisi sitä!

Mies alkaa hitaan nousun kohti mehiläispesää vyöllään laukku hunajan säilyttämiseen. Vielä muutama metri ja mehiläispesä on käden ulottuvilla. Juuri kun hän on työntämässä käsivarttaan pesäkoloon, villimehiläiset alkavat puolustaa pesäänsä vimmatusti. Ilma on sakeana mehiläisiä, jotka tyhjentävät myrkkovarastonsa ahdistelijaan. Hunajanpoimija joutuu paniikkiin ja haroo epätoivoissaan liaania turvakseen.

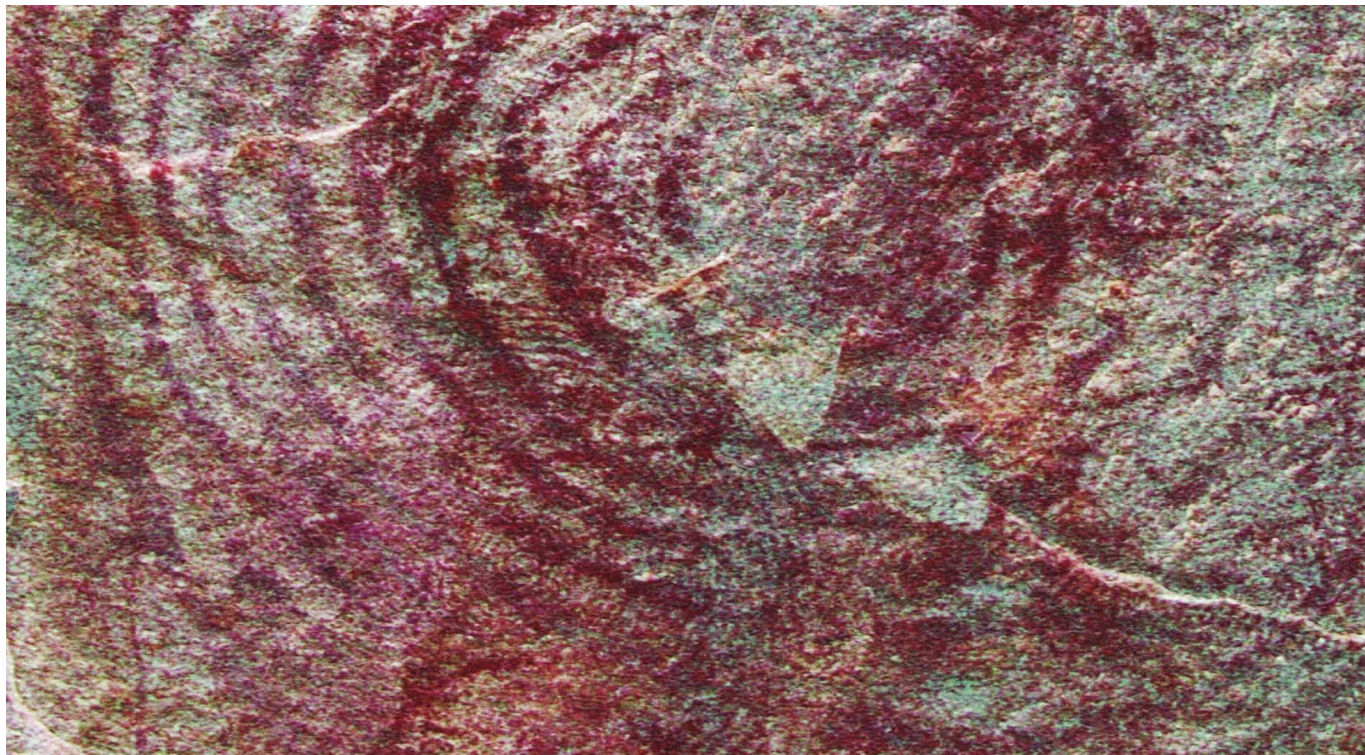
Ote kuitenkin herpaantuu ja tunkeilija syöksyy pää edellä louhikkoiseen rinteeseen..

42. Auringon kehät

Konhoa, 8 000 vuotta sitten

- Kas, siinähan on aurinkoisemme, esi-isiemme vahvojen sormenpäiden kuvaamana, oppaamme halki pimeyden. Antiloopeja metsästäjien takaa-ajamina, lisää aurinkoja, aurinkojen tähdittämä kirahvi, ihmisenkaltainen hahmo, joka lie shamaanimme salapuvussa tutkimusretkellään...

- Tässä on koko elämämme kirjo, muistumia menneiltä ajoilta.

- Mutta mitä ovat nuo säännölliset sisäkkäiset renkaat. Taitavat olla uusia, en havainnut niitä viime käynnilläni. Miten ne on tehty? Noin säännölliset viivat eivät voi olla sormenpäistä lähtöisin.

- Sain luvan tehdä uusia aurinkoja

vanhojen päälle, jotakin uutta, ennennäkemätöntä!

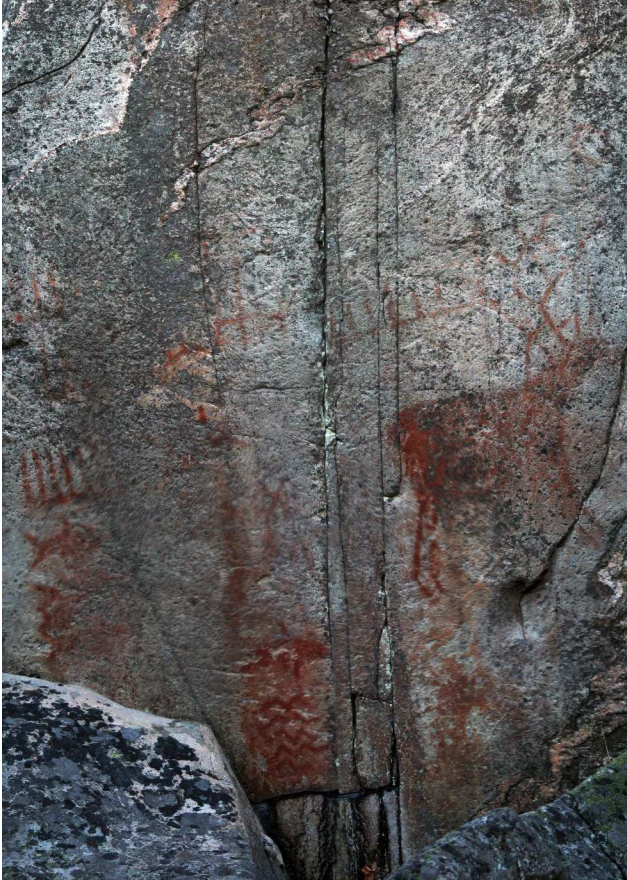
Maalari ottaa esiin kehittelemänsä laitteen. Siinä on ohut naru, jonka päähän on kiinnitetty linnun sulka. Hän täyttää sulan onton osan juoksevalla väriaineella, pitää toisella kädellä narua aurinkojen keskiössä ja tarttuu sulkaan niin, että naru on kireällä.

- Onkos kummempaa nähty: mittalaite ja kynä!

- Kutsun tätä naruharpiksi. Ei tämä vielä valmis ole. Työskentelyä helpottaisi, jos voisin vetäistä koko ympyrän kerralla. Nyt onnistuu vain paloittain, kun otetta on vaihdettava.

43. Hirvivene

Tumlehed, 7 000 vuotta sitten

- Taidat olla aivan mykistynyt maalaukseni johdosta, joten minäpä kerron mitä sinun pitäisi siinä nähdä.

Tässä on kalastus- ja metsästysaiheita. Oikealla ylhäällä on verkkoon tarttunut hirvieläin. Verkko liittyy myös venekuvaan. Kävi nimittäin niin, että, kun kalastajat tulivat kokemaan verkkojaan, he kohtasivat eriskummallisen näyn: Verkkoon oli kalojen lisäksi tarttunut vesistöä ylittänyt kauris.

Alempana näet tavallisimmat saaliskalat. Ihmettelet varmaan aaltokuviota alhaalla. Aaltoja ne ovatkin. Kuvaavat oikeastaan myrskyjä, jotka eivät ole vesillämme mitenkään harvinaisia. Moni varomaton verkon kokija on päätyntä ahdin valtakuntaan.

44. Hääseremonia

Wadi Tashwinat, 7 000 vuotta sitten

Matkakertomus

4.1.2009, Wadi Tashwinat, Acacus

Saharan kostea menneisyys paljastui vähitellen muinaisten ihmisten tekemistä kalliokuvista, joissa esiintyi nykyisille savanneille tyypillisiä eläimiä kuten leijonia, sarvikuonoja, kirahveja ja jopa krokotiileja. Nykyisin tiedämme, että koko Sahara ei suinkaan ollut yhtenäistä savannia, vaan siellä oli myös silloin kuiviakin alueita.

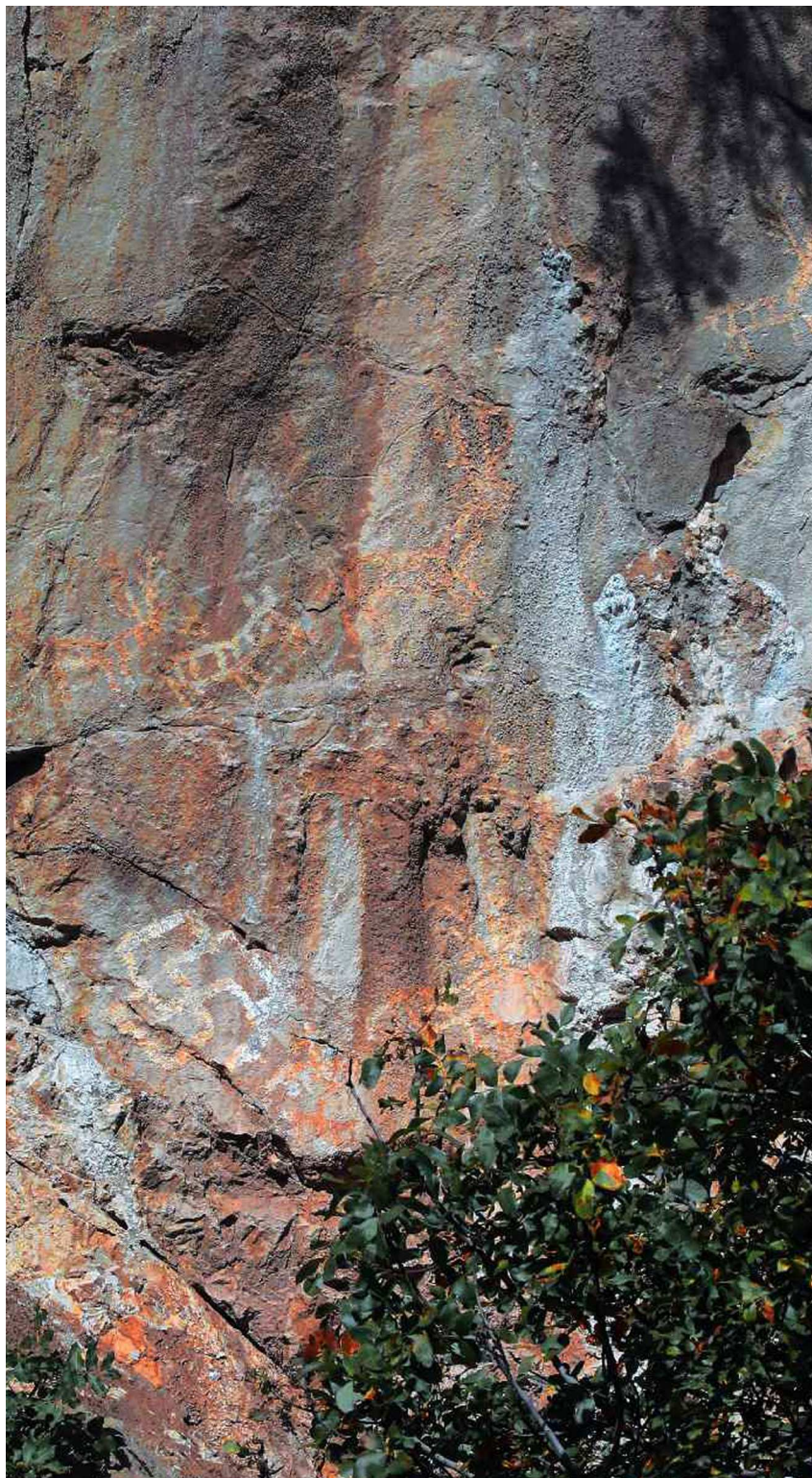
Miljoonien vuosien kuluessa muodostuneet wadit johdattivat sadevedet nopeasti eteenpäin, joten ne kuivuivat osittain myös kivikaudella. Jokiuomat tarjosivat suojaisan paikan asutuksille, mutta eivät olleet este liikkumiselle. Tämän voi päätellä esimerkiksi siitä, että venekuvia ei täältä löydy. Isoilla veneillä ei ollut käyttöä.

Oheisen kuvan arvellaan esittävän hääseremoniaa, johon kuului morsiamen kaunistautuminen: tukan peseminen ja pukeutuminen häämekkaan.

Voi olla, että vettä ei silloinkaan ollut liiemmästi tuhlattavaksi ja tässäkin käytettiin veden sijasta rasvaa ja öljyä kuten vielä nykyisin Saharassa.

Kuvassa hämmästyttää miesten Leningrad Cowboys -tyylinen kampaus. Avatessani Petroskoin kansallismuseossa Saharan kiviset aikakirjat -näyttelyäni 18.1.2013 kuulin venäläisiltä tutkijoilta, että tukka voi kuvastaa ihmisten näkemystä siitä, että seksuaalisuus on kytköksissä aivoihin, tukalla on peniksen muoto. Heille aihe on tuttu Äänisen kalliokuvista.

45. Lipcin peurat 7 000 vuotta sitten

Matkakertomus

23.10. 2013, Lipci,
Montenegro

Lähdimme majapaikastamme Kotorin lahden pohjukan kauniista maisemista hiukan pohjoiseen katsomaan Risanin roomalaisia mosaiikkeja (200 eaa.) ja Lipcin kalliomaalauksia.

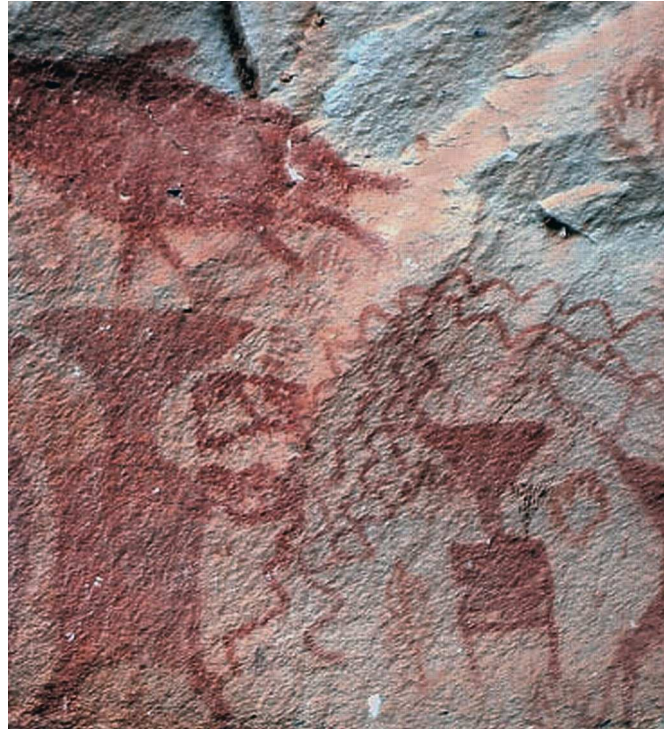
Maakauksista vanhimpina pidetään peurojen kuvia. Eläimet muistuttavat kotoisia Lapin poroja tukevine sarvineen. Ajoitusten perusteella ne ovat noin 7 000 vuotta vanhoja.

Ilmeisesti nuorempaa kuvastoa edustaa hakaristiä muistuttava kuvio ja siitä oikealle alas oleva metsästysaihe, joissa on mukana hevosia.

Paikalle ei ollut kovin helppo löytää, mutta Risanin museolta saamiemme ohjeiden perusteella onnistuimme rantatieltä käsin. Tosin saimme myös toisen reitin, joka johtaisi ylempänä vuoristossa kulkevalta tieltä. Sitä emme testanneet, mutta totesimme sen hankalammaksi korkeuserojen vuoksi.

46. Kolmiopäisten mailla

Värikallio / Pha Taem, 7 000 vuotta sitten

Matkapäiväkirja

Värikallio, 15.9.2007

Ei ollut pöllömpi ajatus lähteä Värikalliolle, yhdelle Suomen kolmesta suuresta maalauskaaliosta.

Valitettavasti veden valuma kalliolla on levittänyt punaväriä ja kuvat ovat puuroutuneet, mikä vaikeuttaa tulkintaa. Hirvien, karhujen ja ihmisten (shamaanien) kuvia sekä vaikeasti tulkittavia viiva- ja siksak-kuvioita.

Yli 10 metrin pituista ja 2,5 metrin korkuista seinämää hallitsee kaksi kolmiopäistä ihmishahmoa. Niille on piirretty silmät ja toiselle nenää muistuttava viiva. Pöllön päät?

Kolmio on tuttu elementti kalliotaiteessa. Yleensä kolmioilla tai kaksoiskolmioilla on kuvattu ihmisen vartaloa. Se on yleistä esimerkiksi Saharan kalliotaiteessa, johon ne ilmestyivät tosin melko myöhään, hevosten ja kamelien kaudella.

Harvemmin kolmio on asetettu ihmisen pääksi. Joitakin vastaavia toki löytyy. Ohessa kuva Thaimaan Pha Taemin kalliomaalauksista.

47. Hirvellä ratsastajat

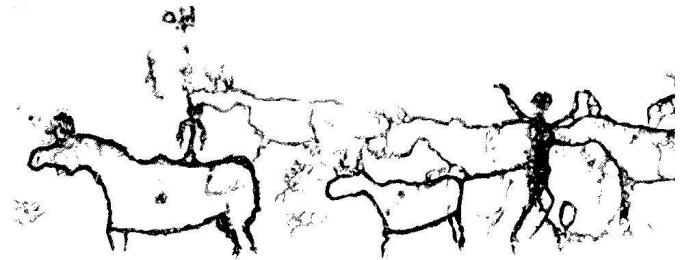
Verla, 7 000 vuotta sitten

Olaus Magnus kertoo 1500-luvulla hirviä käytetyn yleisesti vetoeläimenä Pohjanlahden ylittävällä reitillä ja Ruotsin lapin pitkillä postireiteillä.

Hirvi oli hevosta nopeampi ja kestävämpi. Hirvi kesyyntyi helposti ja selvisi syömättä ja juomatta 300-kilometrisistä matkoista. Ratsuna hirvi oli ylivertainen hevoseen verrattuna. Maantierosvot käyttivät hirviä yleisesti ratsuina.

Tukholmasta etelään niitä ei kuninkaan määräyksestä saanut käyttää. Pelättiin näet, että kavaltajat käyttäisivät hyväksi niiden nopeutta päästäkseen nopeasti ilmaisemaan vihollisille valtakunnan salaisuuksia. Hirveä siis käytettiin ratsuna vielä keskiajalla. Olisiko niitä käytetty ratsuina jo esihistoriallisena aikana?

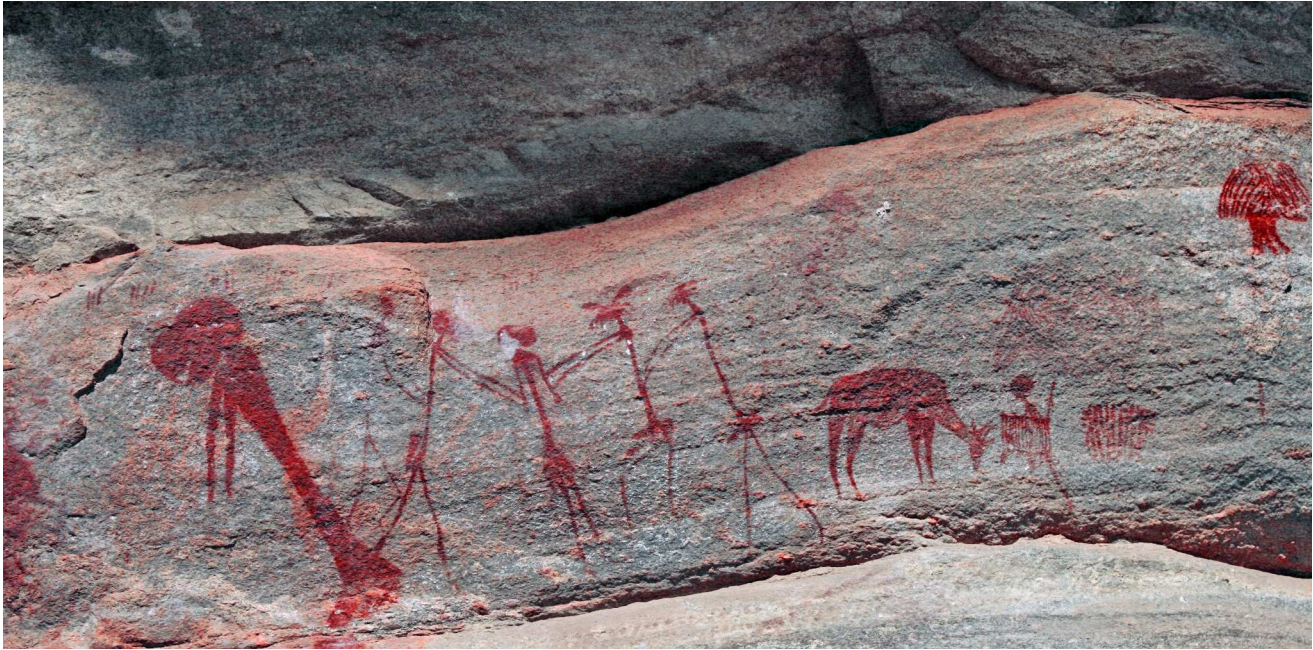

Yhden vastauksen kysymykseen antaa Verlan hirvijonoa esittävä kalliomaalaus, jossa etumaisen hirvien selässä seisoo shamaaniksi tulkittava hahmo.

Vuonna 2009 uutisoitiin laajasti pojista jotka saivat "loistavan" päähänpisto ratsastaa hirvellä vedessä. Kulttuuridokumentissa "Suomensukuiset 30 päivässä" Ville Haapasalo vieraili Komin luonnonpuiston hirvitilalla, jossa on tutkittu hirvien tarhaamista.

48. Morsian

Kondoa, 7 000 vuotta sitten

- Onko tuossa kuvattuna morsiamen ryöstö?

- Ehkä ei niin dramaattista tällä kertaa. Muistan vielä, kun tätä kuvaa maalattiin. Onhan tässä kuvassa eroottinen lataus. Nämä eläinnaamioita kantavat naapuriheimomme jäsenet ovat kovasti innoissaan kauniista ja sopusuhtaisesta lahjasta.

- Miten niin lahjasta?

- Tässä noudatetaan vanhaa ikaikaista tapaa. Naapuriheimot jakavat lahjoja keskenään. Usein on kyse morsiamien vaihdosta.

- Entä tämä vasemman puoleinen porukka, ovat kai meikäläisiä?

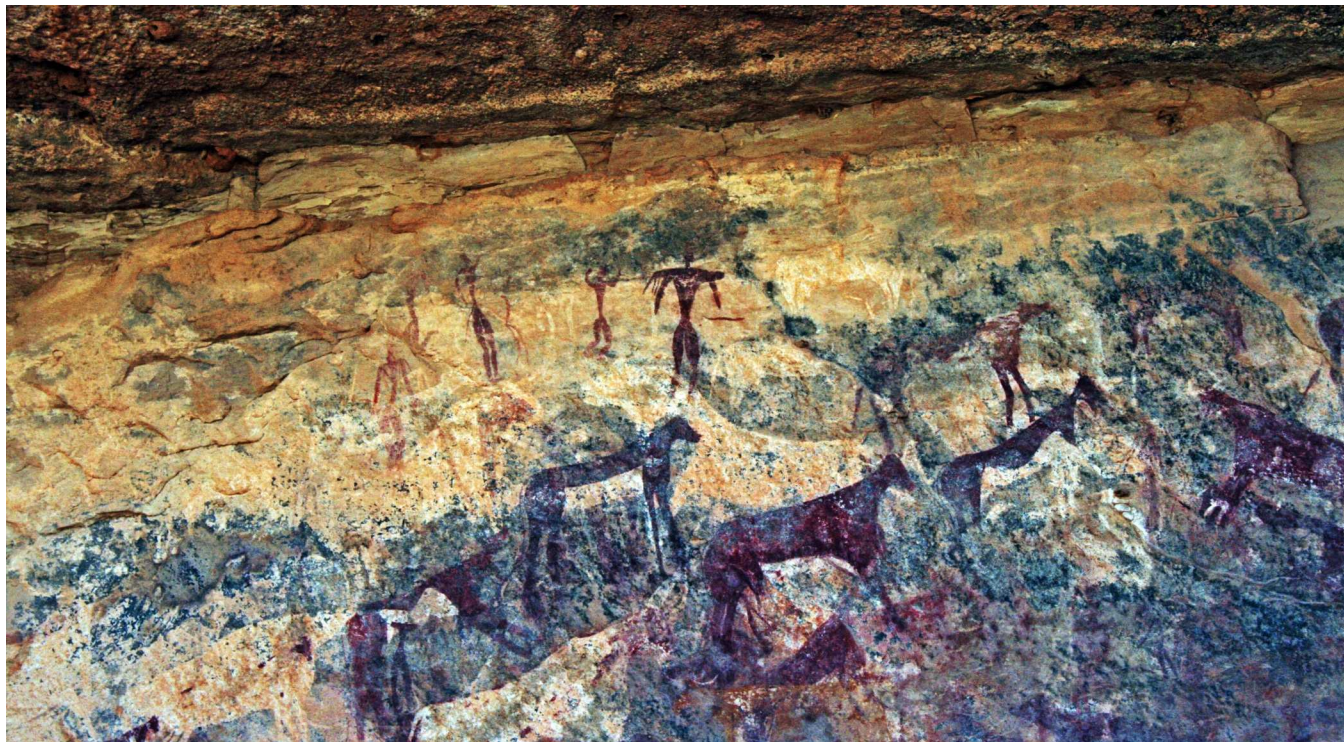
Niin juuri. Kylän kauneimmasta neidosta ei olisi haluttu luopua. Vaihtotilanteessa tunteet kävivät kuumina.

- Tässä vasemmalla on vastapuolen tarjoama morsian, roteva nainen, sukumme pelastaja. Uutta verta tarvitaan ja onhan meillä jo jälkikasvua tästä liitosta. Uskon että vaihtokauppa lujittaa kanssakäymistämme. Rauhallinen yhteiselo on molempien ryhmien harras toive.

- Kiitos tarinasta. Nyt mullekin selviää koko kertomuksen juoni. Tuo ehdottamani dramaattinen tapahtuma ei oikein istukaan tähän rauhalliseen kyläelämän kuvaukseen.

49. Paimenet kedolla

Jebel Uweinat, 7 000 vuotta sitten

- Onko tässäkin kuva shamaanin matkasta? Luulin niitä hiukan toisenlaisiksi.

- Ei matkasta, vaan matkalta. Osallistuin nimittäin shamaanien perinteisellä kevätleirillä maisemanmaalauskurssille. Tarkoitus on luoda realistisempi kuva maailmastamme.

- Yläilmoissa tässä liitelet. Ja onhan tässä ihmisiäkin. Vähäisen oloisia tosin ovat!

- Perinteisesti olemme kuvanneet isoimpana kohteet, joilla on merkitystä, myös asioiden riippuvuussuhteet ovat tärkeitä. Niiden tarkoituksena on paljastaa

maailmamme tila.

- Ehkä tässä on vielä ripaus vanhaa ajattelua mukana. Naudathan ovat meille todella tärkeitä. Ne onkin kuvattuna tässä isoina.

- Mutta ei isoina pelkästään sen takia, että ovat meille tärkeitä. Silmämme ovat siten rakennetut, että lähellä olevat ovat suurimpia, olivatpa ne sitten lehmiä tai kiviä.

- Jokin tässä mättää, en usko, että näistä on tulevaisuudessa nuorisomme opastauluiksi. Suorituksesi sinällään on hieno. Kuva pystysuorassa kallioseinäessä. Siihenhän voi melkein astua sisään!

50. Tuli, vesi, maa

Uittovuori, 6 000 vuotta sitten

Päältä kuuvan kirjakannen,
päältä taivosen yheksän,
salamoista tuli syttyi,
metsät poltteli poroksi.

Tässäkö Kalevan loppu,
itkuvirret ihmisille?
Jospa tässä uusi alku,
Väinämöinen tuumiskeli.

Tulestapa oiva renki,
kaskimaille kylvän kauran,
tuvan nurkkaan tuli takkaan,
yrttitee ja tuore leipä.

Majassansa Väinämöinen
hajareisin istuskeli.
Takkatulta kohennellen
talvi kului rattoisasti.

51. Äänisen tähtilaboratorio

6 000 vuotta sitten

- Hei, aurinkosi säteet käyttäytyvät oudosti!

- Niinpä. Mutta mietipä tätä: Aurinko ja kuu valaisevat säteillään, mutta vain auringon valossa on mukana lämpö.

- Mutta valonsäteethän etenevät suoraan, varjo syntyy täsmälleen läpinäkymättömän esineen taakse.

- Olet oikeilla jäljillä. Ehdotan neuvostolle, että se nimittää sinut tähtilaboratoriomme johtajaksi jälkeeni.

- Mutta minne aiot? Piikivi pysyy vielä kädessäsi oivasti ja jälki on terävää.

- Olen tässä miettinyt, miten saisimme auringosta enemmän irti. Nythän puolet vuodesta aurinko on alhaalla tehottomana. Jos vain voisimme kerätä avaruuteen hajoavat säteet yhteen, lämpövaikutus kasvaisi - eikä meidän tarvitsisi paella talvella... Mutta sillä voi olla myös huomattavia haittavaikutuksia, kaikki voi palaa poroksi.

- Miten säteiden suuntaa voisi muuttaa?

- Kutsun sitä kokoojaksi. Olen kehitellyt laitetta. Esittelen sitä huomenna puolenpäivän aikaan. Tervetuloa katsomaan näytöstä! Onhan kesäpäivänseisauksen aika ja aurinko korkeimmillaan.

Seuraavana päivänä väki lähestyy epäileväisenä kallioita. Ranta on autio. Puinen laboratoriomestarin vaja on luhistunut kasaan ja syttynyt palamaan, Savuavien hirsien keskellä makaa mestarin hiiltynyt ruumis.

52. Hirvenhiihtoa

Uikujoki, 6 000 vuotta sitten

- Tässäpä mestarillinen piirros, pätevän dokumentoijan työtä!

- Yritin saada koko tapahtumaketjun kuvattua niin tarkasti kuin muistan heidän kertoneen. Suksilla tapahtuva hirvenajo alkoi tuolta vasemmalta mäeltä. Ensiksi laskettiin kovaa kyytiä mäkeä alas, sitten oli noustava pienen mäen päälle. Nousua kuvasin tihentyneillä sauvan iskuilla. Sitten laskettiin tänne tapahtumapaikalle Uiku-joen varteen.

- Tässäkö tämä hirvien kaato tapahtui? Taisi kova hankikuori rikkoontua sorkkien alla. Ei semmoisessa maastossa hirvetkään pääse kovin nopeasti etenemään.

- Niin, etumaisin miehistä lähti

ensimmäisen hirven perään ja ampui siihen kuolettavat kolme nuolta. Keskimäinen iso hirvi sai kylkeensä metsästäjän keihään. Jonon hännillä hiihtänyt osui vasaan kahdella nuolella. Melkoinen saalis siis muutaman minuutin sisällä.

- Onnittelut hienosta tarinasta. Kuulisin mielelläni muihinkin kalliokuvaan liittyvät tarinat. Täällä on valaan pyyntiä ja vaikka mitä. Nyt on minun kuitenkin jatkettava saunan lämmitystä. Jatketaan jutustelua vaikka huomenna!

53. Maailma syntyy munasta

Ääninen, 6 000 vuotta sitten

Raidallinen emojoutsen,
laski munan kalliolle,
Hautoessaan kultamuna
vieri alas pirstaleiksi.
Yläosa: taivaankansi,
alapuoli: maan kamara.

Keltuainen auringoksi,
valkuaista kuun kumoksi,
kirjavasta taivaan tähdet.
Missä emo uiskenteli,
siihenpä sijoitti niemet,
kalahauat, kaislikotkin.

Nosti vedet taivaankanteen,
laski alas salamoina,
mihin iski, siihen rotko,
joet, lammet, järvenselät.
Taivaan linnut, kalat, käärmeet,
metsiin, soille, peurat, karhut.

Mäet kylvi männiköiksi,
kanervikot kangasmaille.
Elettiinpä tuhat vuotta
syntyi pojat pikkaraiset,
neidot lanteiltaan leveät.
Katajainen kansa tässä.

54. Teloitus Uikujoella

6 000 vuotta sitten

Näillä kärjäkivillä,
Uikujoen rantamilla,
kohtas' kuolon Kaunotukka,
joka naisen naurattaja,
mesikieli lirkuttaja,
neijen nuoren vikitteli.
Arvannut ei mihin joutui,
risukimpun kerääjäksi,
mahtimiehelle iloksi,
orjaksi olkipahnoille.

Missä on taas kaunotukka?
Uusi nainen kainalossa,
saapuu pihaan rehvakkaasti.
"Tuoppa piika juomaa pöytään!
Tässä kihlattuni uusi!
Muuttaa saatkin penin viereen,
Tämä tyttö on mun mieleen."
"En mä sinun piikas' ole.
palaan kotiin luokse äidin
orjalasta onnen maahan."

"Mihin karkaat piikalikka?"
Kirves käissä Kaunotukka
tavoitteli pakenijaa...
Uikujoen kallioilla
verissään ja hengetönnä
makaa neito länsirannan.
Osma päivän askareissaan
kuulee, tytär pyrkii kotiin.
Veneen työntää virtaan mustaan,
mukana myös poika Jänis.

Kallioilla takkutukka
pakoon loikkii kädess' kirves.
Murhaajan kas jalka lipes',
kalliolla kavalalla,
taju lähti, hengen jätti.
Köyden päässä talutettiin.
Hurme värjää neidon tukan.
Osman, Jänöveljen tuskaa.
Murhamiehen valitusta.
Nielee vettä veneenpohjan.

Seuraavana sunnuntaina
kaksi nuolta hengen lähtöön,
varmistetaan puukon pistoin.
Tuomari saa ensimmäisen
nuolen, osuu takalistoon.
Jänöveli tähtää niskaan.
Osman puukko leikkaa kaulan.
Taaempänä neito nuori
syöksyy virran vietäväksi,
Kaunotukan kaveriksi.

Piirrän tähän kiven viereen
murheellisen iltapäivän
tapahtumat niin kuin muistan.
Maailmamme, itä, länsi.
Tätä toivon hartain mielin:
sovussa kun eläisimme
Karjalamme kukoistaisi.
Keräilen tässä apuja.
Mistä yrtit ymmärykseen,
pimennykseen, ahdistukseen?

55. Kämmentkuva kalliolla

Astuvansalmi, 6 000 vuotta sitten

Päivölässä pidot piettiin,
sahtikiulu kaatajalle.
Pienen Karhun Patanaula
tuikkaeli pohjoisessa,
otso metsän karjahteli,
antaa luvan yhteen kuvaan.

Astun rantaan pyhän veden,
kastan käden punamaaliin.
Kämmentkuva kalliolla,
mennehille meiltä viesti,
tuleville tuoneloille.
Tässä elämä eletty.

56. Epäonninen shamaani

Haukkavuori, 6 000 vuotta sitten

Peurat eivät ilmestyneetkään suuren Haukkavuoren juurelle. Shamaani kertoo selvittävänsä haukka-apuhengen avulla, missä peuralaumat piileksivät. Neuvoja voi hakea kuolleelta suurelta metsästäjältä.

Shamaanin päättää lähteä ensiksi aliseen suuren metsästäjän luokse. Joukko seudun väkeä on saattamassa häntä tärkeälle matkalle, joka alkaa parinkymmenen metrin korkeudelta jyrkän rinteän yläosasta.

Jokin ei nyt ole kunnossa. Haukka, jonka piti ohjata matkalla, lähti omille teilleen. Parin sekunnin syöksy muuttuu elämän pituiseksi kuvasarjaksi, alkaen syntymästä, kasvamisesta shamaanin osaan kansan palvelijana.

10...9...8...7...6...5...

Jos haukka ei pian ilmesty vierelle, tämä lento voi päättyä ikävästi.

4...3...2...1...0!

Haukka kiittää salmen yllä syöksyen kohti saalista. Shamaanin kallo murskautuu jäähän, johon ei edes tule halkeamaa...

57. Astuvan arvoitus

Astuvansalmi, 6 000 vuotta sitten

Matkapäiväkirja

Astuvansalmi, 17.7.2004

Katselen Astuvan Artemikseksi nimettyä kuvaa. Jokin ei nyt täsmää. Onko tässä todellakin metsästystä harjoittava nainen?

Myöhempi DStretch-käsittely vahvistaa epäluulojani. Naisella on parta!

Suuri metsästäjähän se siinä. On juuri ampunut nuolen kohti saalista ja katselee sitä tiukasti vasemmalle. Tarvitaanko lisänuoli? Oikea käsi nousee vaistomaisesti ylös tavoittelemaan viinestä uutta nuolta.

Se on siis selkään kiinnitetty nuolikotelo, joka pilkistää hänen oikealta puoleltaan. Hän on varustautunut metsälle hyvin kiinnittämällä oikeaan reiteensä joukon pistimiä veren valuttamiseksi saaliseläimestä.

58. Veneitä myytävänä

Kannonalus, 6 000 vuotta sitten

Kaipaako veneesi pientä pintaremonttia vai olisiko jo aika vaihtaa uiskosi uuteen haapioon?

Haluatko keväiselle hauenkudulle vesipetoja narraamaan tai syksyisille lintuvesille sorsajahtiin?

Meiltä saat nopeasti erikokoisia ja -levyisiä veneitä yksinsoutelusta joukkokuljetuksiin, aina kahdeksaan airopariin saakka!

Tule tutustumaan valikoimaamme. Suosituimpia malleja heti saatavana. Kerro tarpeesi, niin valmistamme sinulle juuri toivomasi veneen kaikilla herkuilla vielä näille vesille!

Veneveistämömme on tuossa alajuoksulla lahdenpoukamassa, vain parin aironvedon päässä.

59. Isohirvi

Novoromanovskaja, 6 000 vuotta sitten

On uudenkuun aika eikä kuu valaise nyt maisemaa. Sen sijaan Aamutähti loistaa kirkkaana ja sen säteet heijastuvat tyynessä joen pinnassa. Kylän väki on heräilemässä aamun askareisiin. Kylän vanhin kohentaa nuotiota ja siirtää vesiruukun lähemmäksi tulta. Hän tuijottaa epäluuloisena itään vuorten taakse.

Jokin tässä ei nyt täsmää. Auringon pitäisi kohta nousta, mutta taivaanranta tummenee...

- Hälytys! Aurinko on varastettu! Näin äsken sen kajon vuorenharjanteen takana, mutta nyt se näyttää hävinneen, vaikka taivas on pilvetön.

- Miehet, ottakaa jouset esiin ja rientäkää kalliille! Isohirvi vei taas auringon! Nyt ei ole aikaa hukattavaksi! Aurinko on saatava takaisin ennen kuin Isohirvi vie sen maan uumeniin.

Kylän miehet ovat tottuneet nopeaan toimintaan. Yleensä syynä ovat karhut tai sudet, jotka väijyvät kalliolla. Parissa minuutissa joukko jousimiehiä kiipeilee jo kalliota ylös. Aurinko, josta on jäljellä vain ohut rengas, nousee vuorten yläpuolelle. Miehet katoavat kallion taakse. Myös luonto ympärillä on ihmeissään, linnut ovat vaiti.

Kylään jääneet ovat kokoontuneet nuotion ääreen seuraten mustaa aurinkoa, joka kipuaa pikkuhiljaa ylemmäksi. Samalla nähdään jotakin

erikoista: auringon reunalla voimistuu valonsäde, joka kasvaa hetkessä kirkkaaksi helminauhaksi... Toivon kipinä leimahtaa leirissä, Isohirven ote auringosta herpaantuu.

- Aurinko on pelastunut! Katsokaa kuinka se kasvaa suuremmaksi ja suuremmaksi!

Miehet loikkivat kalliota alas riemunkiljaidusten saattamana. He kantavat harteillaan sankaria, joka ampui nuolen kohti aurinkohirveä.

- Otapa tästä teetä, uljas sankarimme! Osuit varkaaseen hyvin tähdätyllä nuolella. Älä ole turhan vaatimaton!

- Ehkä osuin, ehkä en. Sinne se katosi kallion taakse, häipyi näkymättömiin.

60. Sagan-Zaban shamaanit

Baikal, 6 000 vuotta sitten

Matkapäiväkirja

20.8.2003

Sagan-Zaba, Baikal

Sagan-Zaban kalliopiiirrosalue sijaitsee Baikalin rannalla, noin 50 km Olhon-saaresta etelään. Marmorikalliot ovat paikoitellen saaneet harmaanruskeaa pintaa, joten piirroksat hohtavat valkoisina tummemmalla pohjalla. Kalkkikalliossa on myös useita luolia, joita tutkijoiden mukaan on käytetty rituaalisiin menoihin.

Piiroksia on noin 60. Ne esittävät ihmisiä, peuroja ja joutsenia. Mukana on myös arkielämän kuvauksia: metsästyskohtauksia, syntymistä ja kuolemaa.

Ihmiskuvissa on usein tanssiva hahmo, jolla on sarvet. Vaikka shamaanien esittäminen kalliokuvissa on Siperiassa yleistä, niin tällaiset shamaanien joukkoesiintymiset ovat kuitenkin harvinaisia..

Piirosten koko on 10 - 50 cm. Niiden arvellaan olevan nuoremmalta kivikaudelta. Jotkut tutkijat arvelevat niiden olevan kuitenkin huomattavasti nuorempia, pronssikauden kuvia piirrostekniikan perusteella. (EL)

61. Valaistunut sienipää

Altai, 6 000 vuotta sitten

- Voisitko kertoa aloittelevalle shamaanille sienistä, mitä kerätään ja miten niitä käytetään?

- Shamaanien tehtävänä on toimia tämän maallisen sekä ylisen että alisen välittäjänä. Tämä ei onnistu ilman herkkää mieltä.

- Mistä sienistä on hyvä aloittaa?

- Sedälläni, arvostetulla shamaanilla, oli tapana sanoa: ei sienellä niin väliä, kunhan se on valkotäpläinen punalakkinen. Muita sieniä ei kannata kokeilla.

- Varoituksen sana onkin tässä paikallaan. Setäni kokeili erästä valkolakkista sientä, varovasti tosin. Pienikin määrä poltti kurkussa. Tehokasta ainetta siis. Aluksi hän sanoi päässeensä välityshommissa aivan uudelle tasolle, lentäminenkin onnistui ilman apuhenkeä.

- Hän siis löysi oivan rohdon shamaanin työhön?

- Aluksi kyllä. Myöhemmin se ei enää toiminut ja annosta oli suurennettava. Hänen puheensa puuroutui niin, ettei siitä saanut kukaan selvää. Jatkuva oksentelua. Välillä suusta tuli valkoista vaahtoa, jalat eivät kantaneet. Pari viikkoa hän riutui syömättä kiemurrellen tuskissaan. Hän sai kuitenkin kunniakkaan lopun roihuavien risujen keskellä.

Tässä sienineuvojan ohje: kerää vain sieniä, joita tunnet!

- Entä käyttö? Syödäänkö sitä sellaisenaan? Jos ei, niin miten käsiteltynä?

- Perinteisesti sienten lakkeja kuivataan auringossa. Ne säilyvät hyvin kuivattuna. Parhaat fiilikset saa kuitenkin tuoreesta lakkiosasta, vain punainen pintaosa käytetään. Se maistuu tosin kauhealta, mutta kyllä siihen tottuu vähitellen. Käytä vaikkapa hunajaa sen kanssa, niin ei tule saman tien ulos...

Kas näin: Olen tähän kalliokuvaan yrittänyt saada esiin joitakin tuntemuksia. Pääni muuttuu pilven muotoiseksi, se kasvaa ja kasvaa... kohoan yläilmoihin... liidän peuralaumojen yllä... päässäni vilisee erilaisia ajatuksia, näen käsilläni, näen koko iholla... muisti laajenee joka suuntaan... välillä ajan ajatuksiani takaa - välillä ajatukset ajavat minua takaa kohti jotakin salattua... Pääni loistaa lamppuna, joka valaisee tietäni kohti totuutta...

62. Karhun pesällä

Alta, 6 000 vuotta sitten

Matkapäiväkirja

4.7.2008

Alta, Pohjois-Norja

Täällä sitä ollaan Pohjoismaiden laajimmalla kalliopiiirrospaikalla. Tänne on hienosti rakennettu puiset kävelysillat. Hyvä niin, sillä piirroksiset eivät muuten kestäisikään suuria kävijämääriä. Todella suosittu paikka.

Jotkut kiittävät näitä punaisiksi maalattuja piirroksia. Helpottavathan ne kuvien näkemistä ja kompositioiden hahmottamista, mutta luonnottomilta ne tuntuvat. Semmoistakin arvellaan, että voivat ne olla olleet maalattuja jo tekoaikana. Haurastuttavatko värit piirroksia? Väittävät, että nykyiset vesipohjaiset värit ovat piirroksille ystävällisempiä kuin aiemmin käytetyt.

On kumminkin hyvä, että joitakin piirroksia on jätetty värittämättä. Kalliotaiteen harrastajaa suututtaa kun huomaa jotkut piirroksiset sutatun värillä huolimattomasti, väri ei seuraa uurroksen jälkeä ja antaa silloin väärän mielikuvan.

Tässä edessämme on karhun pesä ja karhun jäljet, jotka johtavat poroaitauskuvien vierelle. Millainen oli porotaloutta aloittavien isäntien ja petoeläinten suhde silloin

vuosituhansia sitten. Sitä sopii miettiä. Luultavaa kuitenkin on, että karhut kuuluivat lähtemättömästi ihmisten elinpiiriin, niin arkiseen kuin henkiseenkin. Ihminen eli luonnossa ja luonnosta.

63. Verkonkutojat

6 000 vuotta sitten

Alta, Vitträsk, Valcamonica

Alta

- Eikö tuo ole kalaverkoksi liian harva?
- Tällä pyydetäänkin isompaa saalista, peuroja. Kokeilen sen toimivuutta rantapusikossa. Siellä on kahden tukevan puun välissä peurojen käyttämä polku. Viritän sen sinne illalla. Ehkä meillä on peura saaliina aamulla. Kun eläin on verkossa elävänä, voimme rakentaa sille aitauksen ja pitää sitä ruokkien hengissä pitkiäkin aikoja. Mitäs sanot, jos meillä joskus hamassa tulevaisuudessa on aitauksessa viisikymmentä peuraa ja niillä vasoja kasvamassa...

irrotettavat painot alhaalla pitävät verkon pystyssä ankarimmissakin aallokoissa.

Vitträsk

- Olen kehittelemässä uutta pyydystä, jolla saadaan parempia kalansaaliita.
- Näyttää aika pieneltä. Kuinka tuolla voi saada enemmän saalista kuin perinteisellä verkollamme?
- Kutsun tätä moduuliverkoksi. Suuren verkon kutominen on työlästä. Nyt voimme tekemässäni kehikossa nopeasti valmistaa verkon aihioita. Noilla sivuilla olevilla hapsuilla voimme sitoa niitä yhteen vaikka kuinka pitkäksi verkoksi. On tässä toinenkin parannus. Nuo

Valcamonica

- Verkkosi kuviointi näyttää oudolta. Eikö olisi helpompaa kutoa verkko, jonka silmukat ovat säännöllisiä. Tuskin tuo malli kaloja paremmin houkuttelee.
- Ei sillä saalista houkutellakaan, vaan hämätään. Eikä tämä ole mikään kalaverkko. Linnustajat valittavat, että suurin osa nuolista menee hukkaan pikkulintujahdissa. Syyskesällä pikkulintuja on paljon tarjolla ja toisivathan ne mukavan lisän ruokavalikoimaamme, jos vain niiden pyydystäminen ei olisi niin hankalaa. Tämä on siis lintuverkko. Etkö huomaa, miten hyvin verkon kuviointi muistuttaa puun oksistoa!

64. Peikot

Pyhävuori, 6 000 vuotta sitten

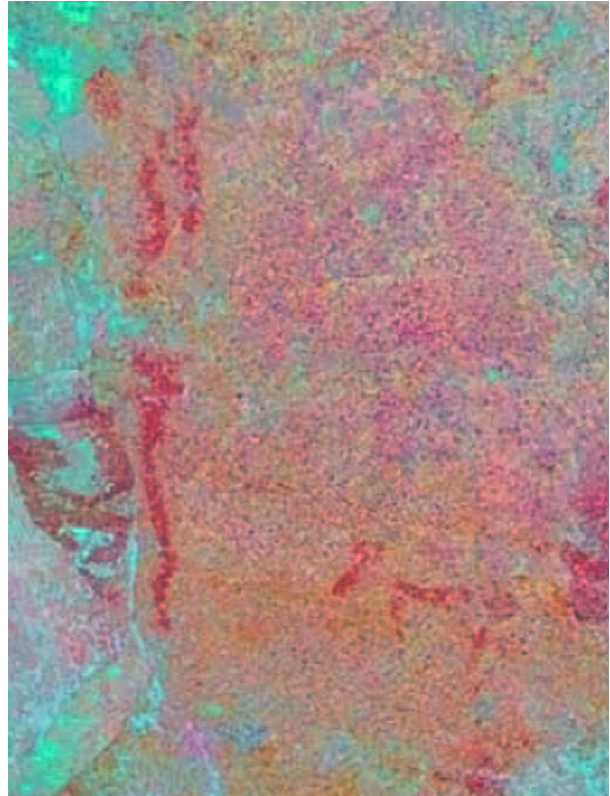
Matkapäiväkirja

15.7.2012

Pyhävuori, Alajärvi

Pyhävuori sijaitsee Alajärven ja Vimpelin rajalla, noin 1,4 km Lappajärvestä ja 1 km 7421-tiestä. Sen korkein kohta on 148 m merenpinnan yläpuolella. Tässä louhikkoisessa maastossa on useita luolamaisia onkaloita. Pyhävuoren alueeseen liittyy paljon suullista perimätietoa: Luolissa on asunut peikkoja ja suurella siirtolohkareella "Siänkärsäkivellä" pirkkalaiset ovat uhranneet lappalaisten lapsia.

Pyhävuorella on kallioissa useita ns. punamultaläiskiä. Asiantuntijat kiistelevät siitä ovatko ne kalliomaalauksia vai kallion luonnollista hematiittivalumaa. Hyvin on valunut, jos jäljet muodostavat selvän hirvikuvion ja käärmeviivoja... Oheinen "maalauk" on Reipakan Jaakon erakkomajassa (1855 - 1932). Valokuvaa on käsitelty DStretch-ohjelmalla. (EL)

PYHÄVUOREN PEIKOT

TARINAN MUKAAN PYHÄVUOREN LUOLISSA ASUSTAA PEIKKOJA. HE MENEVÄT VUOREN SISÄÄN AVONAISESTA PYÖREÄSTÄ REIÄSTÄ. MONTA KERTAA PAIKKAKUNNAN MIEHET OVAT VIERITTÄNEET SUUREN KIVEN AUKON SUULLE MUTTA AINA ON KIVI SIITÄ TUNTEMATTOMALLA TAVALLA POISTETTU. VUORENPEIKKOJEN REIKÄÄN EI KUKAAN OLE USKALTANUT KOVIN SYVÄLLE MENNÄ. REIPAKAN JAAKON SAUNA SIJAITSI LUOLAN EDUSTALLA.

65. Krokotiili syö auringon

Siskino, 6 000 vuotta sitten

Matkapäiväkirja

14.8.2003

Siskino, Lena-joki, Venäjä

Jotain täytyy olla pielessä venäläisessä mielenlaadussa, kun tuhotaan tuhansia vuosia vanhoja kulttuurimuistomerkkejä.

Siskinon kallioissa on kuvia useiden vuosituhanten ajoilta, vanhimmat paleoliittiselta kaudelta, jopa 15 000 vuoden takaa (Okladnikov)

Kapeat polut kiemurtelevat Lena-joenjoelta ylös Siskinon kallioille. Tekisi mieli ottaa tukea polkua reunustavista kalliolohkareista. Sitä ei voi kuitenkaan tehdä, koska meitä on varoitettu kyykäärmeistä, joita on erittäin runsaasti louhikkoisessa maastossa. Alhaalla tien varressa on kyltti, joka kieltää kipeämästä kalliopiiroksille. Lupaamme pyhästi olla koskematta piiroksiin ja maalauksiin. Saamme alueen vartijalta erikoisluvan kiivetä ja valokuvata niitä.

Ilmeisesti harvat noudattavat kieltoa. Kalliot ovat siinä kunnossa, että nimikirjoituksia ja suoranaista tarkoituksellista tuhoa on tehty pitkän ajan kuluessa. Kysyessämme, ketkä ovat syypäitä tuhoon, alueen vartija vastaa:

- Eivät ne ole paikallisten kirjoituksia, turistien tekemiä ovat!

Eivätpä nuo tainneet olla kovin kaukaisia turisteja, venäjän kirjaimisto on hyvin hanskassa!

Käymme tarkastelemassa piiroksia ja maalauksia ilta- ja aamu-auringon valossa. Hankalassa ja melko jyrkässä rinteessä varsinkin laskeutuminen oli tarkkaa puuhaa. Muutaman kyykäärmeen rykelmä pakotti meidät valitsemaan uuden laskeutumisreitit.

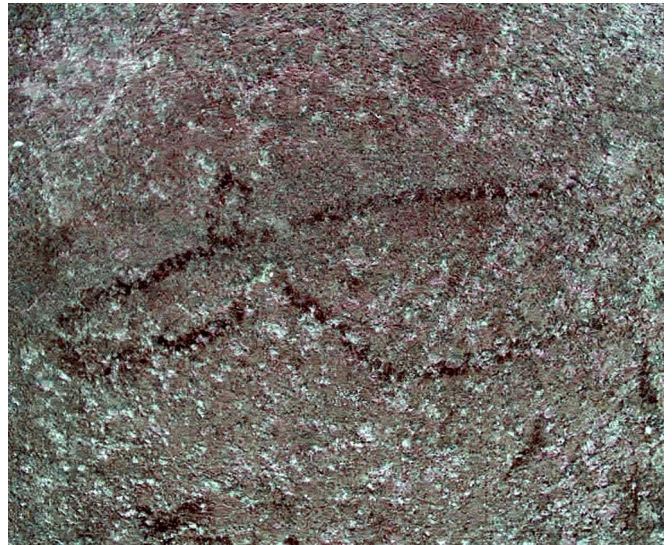
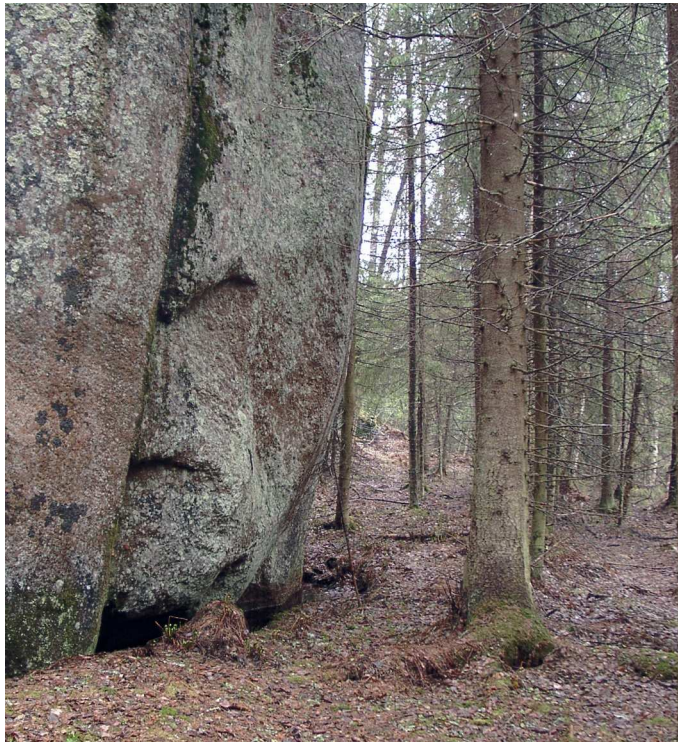
Siskinon kalliotaidealue on aiheiltaan hyvin monipuolinen. On harmittavaa, että kuvien esteettisyys ja sanoma on saanut epämiellyttävän vivahteen. Valitettavasti tämä on lähes kaikkien Siperian kalliotaidealueiden kohtalona.

Kalliotaide on häviämässä ihmisen vahingollisen toiminnan johdosta kaikkialla, mutta Siperiassa tämä näkyy mitä pöyristyttävimmällä tavalla. Kallio kuvien tuhoamista ei voi millään hyväksyä! (EL)

66. Kurkistus

Lakiasuonvuori, 6 000 vuotta sitten

- Kyllä minä säikähdin! Kivikasvo tuijotti uhkaavasti, kun lähestyin maalauspaikkaasi.

- Ei täällä mitään pelättävää ole. Juuri kasvokuvan takia tämä paikka on ollut meille niin tärkeä. Täällä tuntee jumalien läsnäolon konkreettisesti. Pyrimme valitsemaan maalauspaikkamme henkien johdattelemana. Paikassa pitää olla jotakin ylevää.

- Eikö se pelkästään riitä, että olemme koskemattomassa luonnossa jyrkevien kallioseinämien suojassa?

- Usein riittää, mutta vielä parempi on, jos paikassa on jotakin, joka muistuttaa paikastamme maailmassa. Hengelliset johtajamme

katsovat jumalan merkkejä luonnossa. Usein se on kalliossa näkyvä jumalan profiili, joka usein ilmaantuu auringon laskeutumisessa jättäen vain olennaisen kalliosta näkyviin.

- Ihminen on varmaan aina ollut altis luonnon antamille merkeille. Parasta ihmisessä on mielikuvitus!

- Olet oikeassa. Tämän paikan erikoisuus on se, että jumala on ikään kuin astunut joukkoomme. Tässä olen, seuraa minua! Useimmiten se seuraa touhujamme ylhäältä kallioseinämissä ja puuttuu toimiimme vain, jos se on tarpeen.

67. Viesti Wellamolta

Juusjärvi, 6 000 vuotta sitten

Vuoresta on veden synty,
vaahtopäistä veden karja.
Hauki kutee kaislikossa,
ahvenkyrmy hakoin alla.
Lohi nousee koskenniskaan.
Särkilöistä suolakalaa,
Aamun avaa kiiskikeitto,
makeaa on siian mäti.

Suokoon Ahti ahvenia,
haukiloita suureen nälkään.
Ei suo Ahti ahvenia,
kadoksissa kaikki kalat.
Mihinkä sijoitan verkot,
katiskaiset, kalakoukut?
Nyt ois hyvät neuvot kalliit.
Nälkä kurnii suoliloissa.

Jokin viittoo veden alla,
pyytää luokseen viereen kiven.
Kalastaja rantaveteen
upottautuu neuvonpitoon.
Hauen viesti Wellamolta:
liian monta verkkoansaa.
Vuoden päästä uudet luvat!
Onko tämä pahaa unta?

Wellamo, tuo veden henki
säättää saaliskiintiöitä.
Hauki tökkää miestä kylkeen,
ota onkees neuvot kalliit.
Kalaneuvos haukkoo ilmaa
kahlaa rantakivikossa.
Muistahan kohtuus kaikessa,
säästä puolet huomiseksi.

68. Sauvakävelijä

Nämforsen, 6 000 vuotta sitten

- Olet sitten lähtenyt lenkille koiran kanssa, mutta mihin sukseksi unohtuivat?

- Kevät on jo pitkällä ja lunta vain nimeksi metsäpolulla. Ajattelin oikaista merenrantaan kallioita myöten. Taidan hakea vielä jousen mukaani. Näin äsken hanhiparven kaartavan joensuuhun päin.

- Kuule, olet kyllä suksettomana sauvoinesi aika hauska näky. Taidan ikuistaa sinut tuohon kalliolle!

- Aivan turhaa soimaat Voisin minä tuekseni liukkaille kallioille ottaa tavallisetkin puukepit, joita käytämme, mutta nämä ovat valmiiksi sopivat käteen, riittävän tukevat, mutta eivät liian raskaat kantaa mukana.

Muuten, oletko saanut valmiiksi kuvan keväisestä karhunmetsästyksestä?

- Kuva on melko valmis, viimeistä hakkausta vailla.

Olisipa mukavaa, jos tulisit retkeltäsi muutaman hanhen kanssa. Nämä alituiset hirvi-, karhu- ja venekuvat alkavat puuduttaa. Haastetta kaipaam minäkin.

- Veneistä puheen ollen, olet kai tietoinen, että suunnitelmissamme on rakentaa vene, jonka kokoista ei näillä main ole nähty. Siihen mahtuisi parisenkymmentä soutajaa. Se olisi kaksine pohjineen kestävä ja

turvallinen pidemmälläkin matkoilla.

- Tottahan toki, rakennuspuuhat eivät ole jääneet huomaamatta. Kaikki puhuvat, että voitaisiin lähteä itään tutkimusmatkalle. Huhutaan, että meren takana, ei edes kovin kaukana, on maa koskemattomine metsineen ja ehtymättömine hirvilaumoineen.

- Matka voi silti olla vaarallinen. Vaikka lähtisimme tyvenessä säässä, niin kesken matkan sää voi muuttua äkisti. Olisi mukavaa tarinoida enemmänkin, mutta kyllä minun on nyt jatkettava matkaani.

- Alankin heti tehdä sauvakävelykuvaa. Se osoittaa, että emme me täällä Pohjan perukoilla ole niin takapajuisia kuin etelämpänä luullaan. Olemme avoimia uusille kokeiluille!

69. Leijonamies

Twyfelfontein, 6 000 vuotta sitten

- Hei, etköhän nyt hiukan liioittele! Ei leijonalla ole viittä varvasta. Ja mistä sait idean tuohon kärpäslätkähäntään?

- Heipä hei vaan itsellesi! Kyllä sinunkin kannattaisi hiukan yrittää perehtyä tähän hengelliseen puoleen. Tiedät kai mikä on shamaanin tehtävä. No, hänen tulee auttaa yhteisöä jokapäiväisissä asioissa ja myös visioida tulevaa. Täytyy nähdä asioita laajemmin, ottaa etäisyyttä.

- Shamaanin "matkat" ovat siis tuiki tarpeellisia. Minä kun luulin, että he pitävät vain hauskaa...

- Leijona on luomakunnan kruunu. Sen viisauksista pääsee perille vain tekeytymällä leijonaksi. Yksi ylimääräinen varvas on strateginen lisä tutkimuksissa.

- Mutta entäs tuo "kärpäslätkä"?

70. Lentävä hirvi

Saraakallio, 6 000 vuotta sitten

Uroshirvi tähyilee kallion laelta alas salmen suuntaan. Välillä se kääntää päänsä taaksepäin. Sen sieraimet ahmivat voimakkaasti ilmaa. Haistoiko se jotakin mielenkiintoista tänä raikkaana alkukevään päivänä? Sen uudet sarvet ovat aluillaan, nuohan peittämät tapit.

Viime syksynä se oli tässä samassa paikassa. Silloin salmessa ui nuori hirvinaaras kohti niemen kärkeä. Sitä odotti siellä jo pari urosta. Tännekö niitä houkuteltiin esittämään parasta isäkandidaattia? Mutta nyt ei ollut sen aika.

Istun kivellä maalausvälineiden kanssa odottamassa inspiraatiota. Rutiinijuttuja saan toteutettavaksi, mutta nyt haluaisin saada aikaan

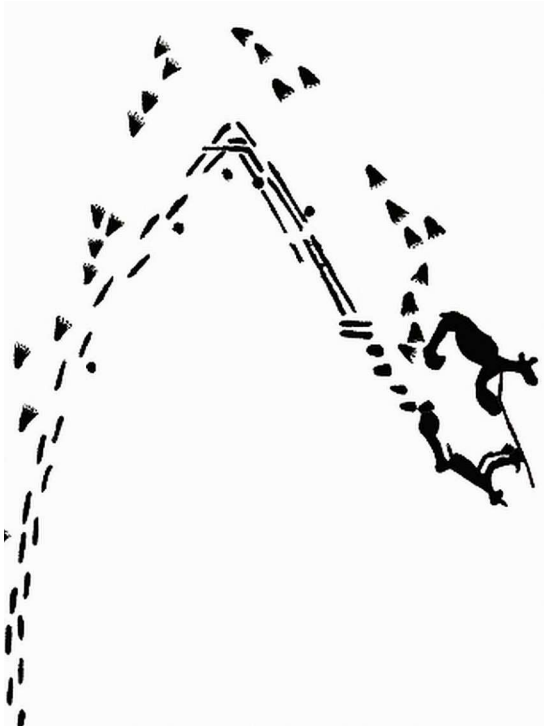
jotakin kaunista, mutta räjähtävää voimaa...

Samalla alkaa tapahtua. Ohitseni rymistelee suuri hirviuros. Se suorastaa lentää ilmassa. Taitavasti ohitellen teräviä kallionkielekkeitä sen onnistuu päästä järven rantaan. Se syöksyy vedet pärskyen järveen ja lähtee uimaan vastarannalle.

Mikä aiheutti hirvisonnin paon? Siirryn polulle, joka johtaa vuorenharjanteelle. Näen häivähdyksen susilaumasta, joka pettyneenä häipyä ulisten kuusikon suojaan.

71. Karhunhiihto

Kanozero, 5 500 vuotta sitten

Katselet kenties vanhinta sarkakuvamaista esitystä karhun kaadosta. Tapahtumapaikkana on Kanozero, Kamennyi-7.

Mies lähtee suksilla seuraamaan karhun jälkiä. Päästyään mäen päälle hän saa karhun näkyviin ja laskee reipasta vauhtia. Saavuttaessaan karhun hän ottaa sukset jalastaan, astuu neljä askelta ja iskee keihäänsä karhuun...

Tarina muistuttaa Uikujoen (Zalavruga) hirvenhiihtoa.

Kanozeron kalliopiirokset tulivat yleiseen tietoon vuonna 1997. Piirokset sijaitsevat Kanozeron järvellä Kuolan niemimaalla, noin 30 km Vienanmereltä pohjoiseen Umba-

joen vesistöissä.

Kuvia on tähän mennessä löydetty 18 ryhmässä yhteensä noin 1 000 kappaletta. Kuvat ovat lähinnä kolmella saarella Kamennyi, Elovyi ja Gorelyi.

Piirokset esittävät eläimiä (valaita, kaloja, hirviä ja peuroja), laivoja, ihmisiä, ihmisen jalanjälkiä tai muita jälkiä. Osaa motiiveista ei tunnisteta.

Kanozeron piirokset ja aiheiden käsittelytavat muistuttavat Uikujoen, Ponoj-joen, Altan ja Nämforsenin kalliopiiroksia sekä Suomen kalliomaalauksia.

72. Karjan koristelua

Las Geel, 5 000 vuotta sitten

Matkapäiväkirja

4.3.2012

Las Geel, Somalimaa

Las Geelin karjakuvat sijaitsevat 50 km koilliseen Somalimaan pääkaupungista Hargeisasta. Saavuimme Somalimaan rajalle Etiopian puolelta. Matkatoimistomme oli järjestänyt kuljetuksen rajalle, josta kävelimme Somaliin puolelle. Siellä meitä oli vastassa khatia pureskelevä taksikuski, joka kuljetti meidät Hargeisaan, jossa yövyimme. Seuraavana päivänä suuntasimme kohti Las Geelia.

Las Geelin kalliotaidepaikka oli merkillinen: lehmiä, lehmiä, lehmiä... Monet puettuna rituaalinomaisesti raidallisiin kaapuihin. Samoin puettuna olivat myös rituaalin ohjaajat.

Karjan ja ihmisten lisäksi maalauksissa on kuvattuna koiria, kettuja, susia ja kirahvi. Kuvien ikä on vielä arvoitus, arviot liikkuvat aikavälillä 9 000 - 3 000 vuotta sitten.

Las Geelin kuvat toi maailman tietoisuuteen ranskalainen arkeologiryhmä vuoden 2002 lopulla. Myöhemmin on samalta alueelta löytynyt useita vastaavia kalliomaalauspaikkoja.

Päivä kului nopeasti koristeellista karjaa kuvatessa. Seuraavana päivänä oli palattava Etiopiaan jatkamaan kalliotaidematkaa. (EL)

73. Oinaan sarvet

Oglahty /Luine, 5 000 vuotta sitten

Matkapäiväkirja

Oglahty, 3.9.2000

Hakassian matkamme jatkuu Jenisein rantaa etelään Oglahtyn vuoreharjanteen taa, noin 30 km päähän Abakanista. Ylhäältä vuoren rinteeltä avautuu huikea näkymä Jeniseille.

Kalliopiiirroksissa on kuvattuna eläimiä, ihmisiä ja joitakin abstrakteja kuvioita kuten "oinaan sarvet". EL

Matkapäiväkirja

Luine, 22.10.2011

Törmäsin sarvikuvioon Valcamonican matkallani vuonna 2001.

Nyt kymmenen vuotta myöhemmin saatoin todeta saman. Kuvio on lähes identtinen Oglahtyn sarviin. Ainoa "silmiinpistävä" ero on kaarien alla olevat pisteet, jotka puuttuvat Oglahtyn kuvasta. EL

74. Kuppeja ja renkaita

Northumberland, 5 000 vuotta sitten

Northumberlandissa on lukuisia kuppeja ja renkaita sisältäviä piirroksia. Ne on arvioitu 5 800 - 3 500 vuotta vanhoiksi.

Mitä tarkoitusta varten ne on tehty? Liittyvätkö ne johonkin rituaaliin tai pyhään toimitukseen? 6 000 - 4 000 vuotta sitten oltiin siirtymässä metsästyks- ja keräilytaloudesta maanviljelyyn, jolloin haettiin uutta suhdetta ympäröivään luontoon.

Kuviot esiintyvät joko yksinään tai suuremmissa ryhmissä, jolloin sisäkkäiset ympyrät on yhdistetty urakaiverruksella toisiinsa.

Northumberlandissa on 1200 erillistä kalliopiirosta. Samantapaisia

geometrisia piirroksia on myös läheisillä alueilla Yorkshiressa, Cumbriassa ja Durhamissa. Se näyttää olevan pohjoinen paikallinen ilmiö.

Muualla maailmassa piirroksissa esiintyy geometristen kuvioden lisäksi ihmisiä erilaisissa toimissa, jolloin niiden tarkoitusperää on helpompi arvioida.

75. Hirvestyksen alkeita

Norforsen, 5 000 vuotta sitten

- Tervetuloa tänne kosken partaalle metsästys- ja keräilykulttuurin keskukseen! Näyttelymme tarjoaa ajantasaista tietoa eläin- ja kasvikunnasta: Miten hirviä ja muita metsän eläimiä pyydetään? Mitkä juuret ja muut kasvin osat kelpaavat ravinnoksi? Mitä marjoja ja sieniä voi turvallisesti kerätä ja syödä? Voitte kiertää vapaasti kalliokuvia katsomassa ja tehdä sitten kierroksen sisätiloissa. Kysykää, jos ette jotakin ymmärrä!

- Muutaman alle kymmenvuotiaan pojan ja tytön ryhmä kiertää kalliokuvailta toiselle. Keskustelu käy vilkkaana.

- Täällä on isoja ja pieniä hirviä, mutta miksi joillekin on piirretty peräpäähän kaksi täplää tai yksi, muille ei ollenkaan?

- Osaako joku kertoa, mistä on kysymys?

- Minun isä on sanonut, että hirvinaaraalla on peräpäässä kaksi läpeä, hirvisonneilla on alla mulkku, kuten miehillä on.

- No siinä tulikin sukupuolitietoa, kuin asiantuntijalta ikään! Metsästyksessä on tärkeää erottaa hirvinaaraat ja -sonnit toisistaan. Niiden määrät suhteessa toisiinsa vaikuttavat hirvilaumojen kokoon.

- Kuka ne pisteet sitten käy merkkäämassa hirven kylkiin?

- Ei niitä merkata. Taitava metsästäjä tunnistaa eläimen sukupuolen jo kaukaa. Nämä ovat vain opasteita aiheeseen. Tunnistaminen opitaan sitten vuosien harjoittelulla.

76. Jätinkirkon rakentajat

Kastelli, 4 700 vuotta sitten

- Kuinka kauan tätä kiven kantoa vielä riittää?
- En minä vaan tiijä!
- Miksi me näitä kannamme, kenen pyynnöstä?
- Ei ole pyyntö vaan pakko!
- Kai sitä aina kysyä voi. Vai eikö?
- Etköhän vain lähde uuden kiven hakuun. Jätä miettimiset viisaammille. Mitenkä me muutoin saisimme näinä työttömyysaikoina hylkeen läskiä leivän päälle?

77. Kupariseppä

Oukaimeden, 4 000 vuotta sitten

Oukaimeden on yksi tärkeimmistä Marokon kalliotaidepaikoista. Se sijaitsee noin 2 600 metrin korkeudessa merenpinnasta, 50 km Marrakeshistä eteläkaakkoon. Oukaimedenin rinteillä on suosittu talviurheilukeskus.

Suurin osa kuvista on kupari- ja pronssikaudelta, 4 300 - 3 500 vuotta sitten uurrettuja. Ne esittävät etupäässä tikareita ja muita aseita muistuttaen Mt Begon ja Valcamonican vastaavia. Piirrosten

ikä on vaikeaa arvioida, mutta ensimmäiset kupariesineet ovat noin 4 300 vuotta vanhoja, pronssiesineiden valmistus alkoi noin 4 000 vuotta sitten. Kupariset tikarit eivät varmaankaan olleet kovin käytännöllisiä. Niillä saattoi olla rituaalinen merkitys.

Aseiden ohella kuvastoon kuuluu eläimiä, ihmisiä sekä antropomorfisia että zoomorfisia kuvia. Myös geometrisia kuvioita on runsaasti.

78. Paholaisen kasvot

Qajartalik, 4 000 vuotta sitten

- Kuulin, että olet työstämässä kuvakokoelmaa esi-isistämme, jotka nahkaveneillään saapuivat näille rannoille.

- Tarkoitukseni on ikuistaa heidät, kun vielä on muistikuvia siitä, miltä he näyttivät.

- Hurjan näköistä porukkaa! Et kai yritä kertoa, että olemme paholaisten jälkeläisiä? Minulla on sellainen käsitys, että he olivat mitä rakastettavimpia ihmisiä.

- Onpa harmillista, jos tulkitset kuviani sillä tavalla. En toki ole yrittänyt kaunistella heitä, pohjoinen viima on ahavoittanut heidän kasvojaan. Jos olisin halunnut kuvata heille sarvet päähän, niin olisin

sijoittanut ne keskelle otsaa.

- Ahaa! Suo anteeksi, että edes kuvittelin kunnioitettavista esi-isistämme sellaista. Älä levittele järjettömiä kommenttejani kenellekään!

- Jos nyt haluat tietää, mitä nämä "sarvet" ovat, niin voinhan kertoa. Tätä anorakkimallia ei enää ole käytössä. Luulen, että entisaikaan anorakin huppuun lisättiin tupsut harhauttamaan hylkeitä ja mursuja. Vaatetus oli siis oleellinen osa pyyntitapahtumaa. Miksi sitä ei saisi tuoda esiin?

79. Pyhä Henki

Horseshoe, 4 000 vuotta sitten

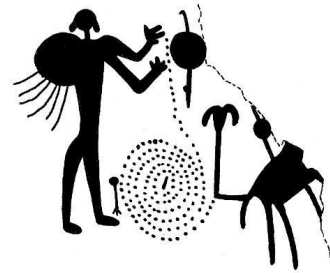
300 km Salt Lake Citystä eteläkaakkoon sijaitsee Horseshoen kalliotaidekohde Canyonlandin kansallispuistossa. Nämä Pohjois-Amerikan alkuperäisväestön (intiaanien) maalaukset ja piirrokset arvellaan olevan noin 4 000 vuotta (jopa 8 000 vuotta) vanhoja.

Shamanismi kuuluu oleellisesti intiaanikulttuureihin. Tämän voi todeta kulkemalla läpi Horseshoen kanjonin: High Gallery, Horseshoe Gallery, Alove Gallery, The Great Gallery. Lähellä Suurta Galleriaa ollaan näiden sadan tarinan alkulähteillä: kolmivarpainen dinosauruksen jalanjälki.

80. Perimmäisten kysymysten äärellä

Coso, 4 000 vuotta sitten

Pohjois-Amerikan laajin kalliopiirosalue on Kaliforniassa Mojaven aavikolla Naval Air Weapons Stationin alueella. 250 km² alueella on kymmeniätuhansia piirroksia. Suurin osa niistä esittää paksusarvilampaita. Myös geometrisia kuvioita ja shamaaneja kuvaavia piirroksia on runsaasti.

Alue on ollut asutettuna 13 000 vuotta. Piirrosten arvellaan olevan enintään 4 000 vuoden ikäisiä.

Piirrosten ajatellaan liittyvän metsästysmagiaan. Muitakin selitysteorioita on esitetty, mm. shamanismia, johon viitteitä on kuvastossa.

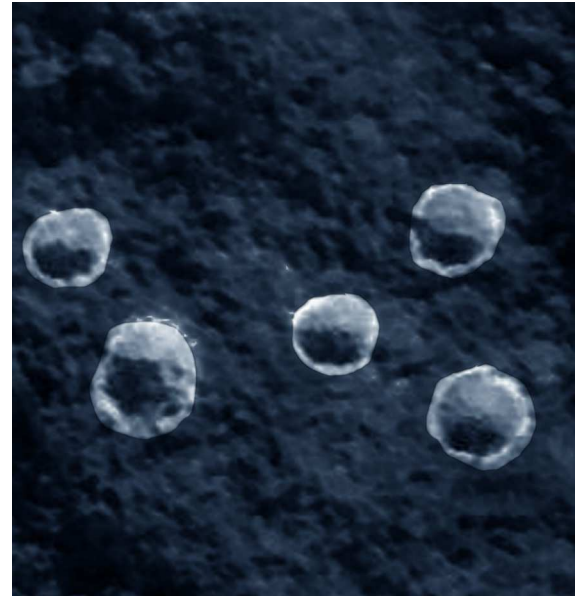
Oikealla alhaalla on eläimen

hautajaisiin ja sovituseremoniaan liittyvä kaaviokuva Parrish-solan piirroksesta. Siinä on kuvattuna paksusarvilampaan kuolema ja sen kallon asettaminen pyhitetyn seipään päähän. Kierteinen pistekuvio voi kuvata eläimen hengen vaeltamista takaisin maan päälle, jolloin se voidaan uudelleen metsästää.

Samanlaisia eläinriittejä on dokumentoitu maailmanlaajuisesti, myös Suomessa karhuriitin muodossa.

81. Katse taivaalle

Eter-Köl / Bornholm, 3 000 vs.

Kassiopeia on viiden kirkkaan tähden muodostama tähtikuvio, joka näkyy läpi vuoden pohjoisella pallonpuoliskolla Pohjantähteen nähden Otavan vastakkaisella puolella.

Se on ollut pohjoisille kansoille tuttu hyvin kauan. Myyttisissä tarinoissa kerrotaan peuroista ja hirvistä, joiden sarvia W- tai M-muotoinen kuvio muistuttaa. Sen tärkeyttä kivikauden ihmiselle osoittaa sen yleisyys kalliotaitteessa, lähinnä piirroksina.

Ensimmäisessä kuvassa ollaan Altailla Ak-Köl joen varrella, noin 2100 m merenpinnan tasosta. Tässä "nurinpäin" oleva W on saanut jonkun eläimen hahmon.

Toinen kuva on Bornholmin Almegårdista, Pohjois-Rönnestä,

ilmeisesti pronssikaudelta.

Kiveen kaiverrettuja puolipallon muotoisia kuppeja löytyy kaikkialta maapallolta. Kuppikivien merkitys on jäänyt hämäräksi. Yleisesti oletetaan, että ne liittyvät maatalouteen. Uhreja annettiin varmistamaan hyvä sato.

Ruotsin kuppikivet on liitetty pronssikauteen. Joidenkin arvellaan olevan nuoremmalta kivikaudelta. Suomen kuppikivet ovat rautakautisia. Niitä on saatettu tehdä vielä keskiajalla.

Monin paikoin kupprien sijoittelulla on havaittu olevan yhteyttä taivaan tähtikuvioihin. Ehkä satotoiveisiin haettiin kosmistakin ulottuvuutta.

82. Juokse henkesi edestä!

Omadumba, 3 500 vuotta sitten

- Tuossa puussako ne mehiläiset majailivat?
- Puussa on iso halkeama juuresta latvaan. Imeisesti salaman tekosia. Tiesimmehän me, että siellä pesii hurja määrä mehiläisiä. Nyt tulimme suurella joukolla hunajaa keräämään. Itse en viitsinyt puuhun nousta, avustin kyllä toisia kiipeilyhommissa.
- Ette sitten olleet varustautuneen suojaamaan kasvojanne ja käsiänne mitenkään?
- Ei ole tavallisesti ollut tarvetta. Rauhallisesti työskennellen ei ole ongelmia!
- Nyt kuitenkin jokin meni pieleen, kun miljoona mehiläistä ryhtyi tosissaan puolustamaan pesää. Taisitte saada äkkilähdön.
- Valtava mehiläisparvi seurasi heitä, kun he juoksivat pakoan aukealla tasangolla kohti jokea, jonne sukelsivat pää edellä. Vasta kotvan kuluttua he saattoivat nousta ylös joesta. Melkoiset paukammat sai jokainen.
- Entä miten sinun kävi?
- Ei mitenkään. Jäin puun juurelle seisomaan ja seuraamaan näytelmää sivusta.

83. Mitä saisi olla?

Aspeberget, 3 500 vuotta sitten

- Tässäpä teille kalenteri ajan laskua helpottamaan!

- Vai kalenteri, muutama hassu reikä kalliossa!

- Tämä liittyy kuun kiertoon. Uudesta kuusta seuraavaan on 28 tai 29 päivää. Lisää aina yksi kivi jokainen päivä kuppiin, kuukauden päästä se on täynnä. Sitten vaan otat kivet pois ja aloitat alusta.

- Muuten hyvä, mutta miten estät pojanviikareita tekemästä tepposia. Helppo nuo laskelmat on sotkea!

- Nyt viiltelet puun kylkeen viivoja. Kai niitäkin voi lisääillä kuka tahtoo...

84. Jokien jumalat

Bižiktig-Haja, 3 200 vuotta sitten

- Hyvät ystävät! Olemme kokoontuneet tänne jokilaaksoon paljastaaksemme kaukaisten vanhempiemme muotokuvat, jotka etevä kalliopiirtäjämme on loihtinut kallioseinämään. Poistakaa piirroksia peittävä peuran talja!

Paikalle saapunut kansa pidättää hengitystään. Se on jo viikkoja odottanut hetkeä, jolloin saavat nähdä Kotkan, jonka jälkeläisiä heidän uskotaan olevan. Nyt hetki on koittanut.

Peuran talja otetaan alas kalliolta. Tummassa kalliopinnassa hohtaa valkoinen lintu. Sen jokainen sulka on yksityiskohtaisesti kuvattu. He eivät koskaan ole nähnyt mitään tämänkaltaista.

Kotkan kansa ei koskaan surmaa synnyttäjäänsä. Jokaisella on kokemuksia uhriahjoista, joita linnulle on tarjottu. Häivähdyksen isosta linnusta he ovat nähneet kun se nopeasti käy ottamassa tarjotun uhriahjan ja heittäytyy siivilleen kalliiojyrkänteeltä.

- Katsokaa! Kotkan siipien suojassa ovat ylimmät veden henget: Jenisei ja Bijiktig-Haja. Heidät te tunnettekkin jo naamioista, vanhoista kasvokuvista, jotka on tehty paljon ennen meitä. Ne ovat ajalta, jolloin esi-isämme saapuivat näihin jokilaaksoihin. Kunnioittakaamme heitä hetken hiljaisuudella.

Kansa laskeutuu polvilleen. Kaikki kääntävät kasvonsa kohti maata. He eivät huomaa, kun valkohohtoinen kotkan hahmo irrottautuu kalliokuvasta, tekee kaaroksen joukon yli ja laskeutuu hetkeksi kalliiojyrkänteelle siepatakseen uhrilahjat, jotka tällä kerralla ovat tavallista runsaammat.

- Seuraavaksi on vuorossa juhla-ateria kotkaemon ja vesien henkien kunniaksi. Samalla voimme seurata näytelmää "Jokien jumalat".

Terve Jenisein henki!

Terve Bijiktig-Hajan henki!

Kohisten ja peuralaumoina tuotte viestit vuorten jumalilta.

Sammutat janomme, täytät vatsamme.

Ryöppyävässä koskessa kivet kimaltelevat helminauhoina.

Yllä kaartelee emokotka uljain siivin.

Kylven Bijiktig-Hajan kuohuissa

Nautin tilkan vuoripurojen elämän vettä.

Näin on hyvin, mutta mitä huominen tuo tullessaan?

Puhukaa jokien henget!

85. Spiraaliportti

Himmelstalund, 3 100 vuotta sitten

- No jopas on kummallinen viiva, kerällä kuin käärme keväisellä kalliolla.

- Shamaaniltamme sain tehtäväksi hakata kallioon tällaisen kuvan. Ei siitä ihan sellaista tullut kuin oli tarkoitus. Tämä kiviaines on vaan sellaista, että lohkeilee miten sattuu. Onneksi sain pronssisen piikin, jolla sain hiottua pahimmat mutkat pois. Täytyy hioa sitä vielä sileämmäksi. Tästä tulee portti tuonpuoleiseen.

- Älähän nyt. Kuka tuosta voisi hivuttautua kallion sisään?

- Ehkä nämä shamaanin matkat pitää mieltää henkimatkoiksi. Kuvan ääressä nostatetaan voimia ja syöksytään sitten kierteeseen, joka

heittää sinut toiseen maailmaan. Toisaalta shamaani on kyllä esitellyt erilaisia vammoja, joita hän on saanut eri puolille ruumistaan. Matkat eivät ole vaarattomia shamaanillekaan.

- Sitten se lienee putki maailmojen välillä, jonkinlainen aikakone. Kerrotaanhan tarinoita taitavasta shamaanista, joka lähti matkalle ja oli kaikkien yllätykseksi hetkessä joen toisella puolella kohoavan korkean vuoren huipulla. Jos nyt oli edes sama henkilö, joka sieltä vilkutti.

- Älä yhtään epäile, Tuomas. Korvaamaton henkilö hän on meille, tietoinensa.

86. Kirvesjumala

Flyhov, 3 000 vuotta sitten

- Kuka tässä heiluu kirveensä kanssa?

- Hän on Kirvesjumalamme. Kerrotaan, että hänen toinen vaimonsa myrkytti hänet. Tämä tapahtui noin 100 vuotta sitten.

- Jumalako? Näyttää enemmänkin murhamieheltä!

- Hurja mies hän olikin. Ensimmäinen vaimo sai karmean lopun. Tästä surmasta kerrotaan kuvassa. Naisella oli kullankeltainen pitkä tukka letitettynä, ulottui vyötäisille saakka.

No, hänet löydettiin lähistöllä olevan suolammen rannasta, irtonainen pää vain näkyvissä.

- Tiedetäänkö, mitkä syyt johtivat tällaiseen tekoon?

- Kerrotaan, että vaimolla olisi ollut rakastaja, jonka tämä olisi halunnut kylän päälliköksi. Mies sai vihiä tästä ja teki omat ratkaisunsa.

- Niin tai näin. Kansa arvosti kyllä päällikköä. Samalla kun myrkyttäjä upotettiin suonsilmäkkeeseen, sai hän kunniakkaan lopun laivassaan, joka poltettiin näillä kallioilla. Kirvesjumala hän oli!

- Onpa muuten taitavasti toteutettu tämä murheellisen tapahtuman kuvaus. Jokainen sade tuo kallionkoloon juuri sen verran vettä, että pää on vielä kuivalla maalla. Minäkin haaveilen kalliopiirtäjän hommasta!

87. Päivä voittaa yön

Högsby, 3 000 vuotta sitten

Joutsenten törähdykset
aamutaivaalta, aurinko nousee.
Käärmeet luikertavat ylös koloistaan,
ne asettautuvat kalliolle sikin sokin,
mutta kuitenkin järjestelmällisesti
auringon lämpöä odottamaan.

Tämä on kevään merkki, päivä
voittaa yön. Rannassa laivoja vasten
aurinkoa, keulojen lohikäärmeet
syöksevät tulta.

Kultaiset talot mäen harjalla
heräävät. On juhlan aika, väki
rientää rantaan juhla-asuissaan.
Naiset kantavat koruja, miehet
aseita.

Käärmekalliolle muodostuu kulkue,
joka kiertää laivojen editse. Arinko
nousee korkeammalle. Häikäisee.
Mestari antaa torvellaan merkin.
Näytös alkaa. Aurinko kultaa nuoren

tytön hiukset. Hän heittää voltin.
Kalastajat esittelevät verkkojaan.
Neljä miestä kantaa maihin aamun
saalista.

Esitykset jatkuvat laivoissa ja
rannalla. Kallioissa on kuvattuna
yhteisön tärkeitä tapahtumia
menneiltä vuosilta. Kulkue jatkaa
hidasta kunnioittavaa etenemistään
kualta toiselle. Miten paljon
käärmeitä, olemme onnekkaita!
Pystytetään Aurinkoristi, tanssitaan!

88. Valkoinen nainen / musta mies? Brandberg, 2 700 vuotta sitten

"The white lady" nimellä tunnetun maalauksen löysi vuonna 1918 saksalainen tutkimusmatkailija ja topografi Reinhard Maack. Vuonna 1929 ranskalainen antropologi Henri Breuil havaitsi maalauksessa välimeren tyyliä ja selitti kuvan paikalla käyneiden valkoihoisten tekemäksi.

Myöhemmissä tutkimuksissa on todettu, että kuva ei esitä valkoista naista vaan pikemminkin mustaa miestä! Käsissään hänellä on jousi ja pikaria muistuttava esine. Kuva oletetaan sanien (bushmannien) tekemäksi.

Tämä 5,5 x 1,5 metrin kokoinen maalauspaneeli sijaitsee Brandberg-vuoristossa, kuivan Tsisap-joen laaksossa. Itse "valkoinen nainen" on kooltaan 30 x 40 cm.

Hahmon on tulkittu esittävän metsästäjää ja rituaalitanssia. Hänellä on ihomaalauksia, jotka aikoinaan johtivat väärään tulkintaan. Metsästykseseen se voi hyvinkin liittyä - ympärillä on kuvattuna lauma keihäsanti-looppeja.

Valitettavasti kuva on menettänyt suurimman osan loistostaan. Tuhoutumisen syynä on vesi, jota on pirstotettu maalauksen päälle, jotta se näkyisi paremmin.

89. Tyttökoulun kevätjuhla

Brandberg, 2 700 vuotta sitten

Ollaan tyttökoulun kivisessä auditoriossa, joka sijaitsee Brandberg-vuoren Tsisab-kanjonin rinteessä kymmenen miehenmitan korkeudessa. Täältä avautuu huikaiseva näkymä auringon paahtamalle tasangolle, josta kouluun johtaa kivilohkareiden täyttämä kuiva joenuoma. Joskus harvoin täällä sataa niin paljon, että uoma ryöpyy koskena. Silloin koulu on suljettuna ja oppilailla vapaata.

Soreat tummat tytöt keräilevät soittimensa ja asettuvat riviin. Jokaisella soittajalla on kädessään jousen muotoinen soitin, jonka kaikupohjana on ontto kalebassipuun hedelmä.

Soittajat ovat pukeutuneet alkavan kesän kunniaksi niukkaan asuun, jota täydentävät ihomaalaukset ja hiusten helmiäiskoristeet. Kyläläiset ovat saapuneet paikalle yleisöksi. Koulun kevätjuhla voi alkaa.

Huomenna kaikkien on osallistuttava karjan ajoon ylös vuoren vehreille laitumille. Tehtävä on rankka, sillä ylätasangolle saavutaan vasta illan hämärtyessä. Ylhäällä ilma on miellyttävämpää, viileää ja kosteaa. Vasta kuukausien päästä palataan alas savannin reunamille, kun syksyn sateet ovat saaneet kulottuneen maiseman taas viheriöimään.

90. Halley'n komeetan kuvaaja

Nadro, 613 eaa.

- Mitäpä kivistäkirjuriemme tähyilee pohjoiseen? Onko jotakin mielenkiintoista tapahtumassa taivaalla?

- Ainahan taivaalla jotakin tapahtuu. Tähtitaivas on yleensä ottaen aika vakaa, mitä nyt hiljalleen kiertää Pohjan Tappia, joka on aina paikallaan. Nyt sinne on ilmaantunut häiriö, joka selvästikin häiritsee maailman vakautta. Olen seurannut sen liikkeitä. Ensiksi näytti, että se pyrkii kohti maailman napaa. Siihen osuessaan maailmamme saattaisi sortua. Voin tuskin kuvitella, millaiset vaikutukset sillä olisi vaikkapa satonäkymiin... Nyt se näyttää menevän ohi, mutta vastaisen varalta tämä on kirjattava ylös.

- Olen minäkin hiukan perehtynyt taivaan merkkeihin. Samantapainen tähtijuttu tapahtui joitakin vuosikymmeniä sitten. Isäni kertoi,

että seuraukset olivat kammottavat, taivas pimentyi viikoiksi. Aurinkokin näkyi vain pölyverhon takaa, tuli talvi keskelle kesää ja sato tuhoutui. Ihmiset joutuvat kaaokseen ja ryöstelivät toisiltaan. Toivotaan, että emme koe nyt samaa! Miten muuten ajattelit kuvata näkymän? Täällähän on lähes pilkkopimeää.

- Merkkaan kalkkiliidulla kallioon ruksit tähtien kohdalle. Varsinaisen uurtamisen teen sitten päiväsaikaan. Ongelmana on vain se, että kallio alkaa olla täynnä historiaamme.

- Taidamme nyt olla ajan hermolla! Kuvaat juuri nyt tapahtuvaa. Voisitko ottaa seuraavaksi haasteeksi kuvata jotakin tulevaa. Olisi mukavaa, jos pääsisi kurkistamaan, mitä tapahtuu kun meitä ei enää ole täällä astelemassa, kun vaellamme vuorten henkinä tulevan maailman yllä. Mitä näemme silloin?

91. Luopumisen aika

Frenchman's Gully, 2 500 vuotta sitten

- Hei, odota vähän, että saan siipisulkani järjestykseen!

- Ei tuosta nyt taida tulla mitään. Jätä lentohommat nuoremmille. Veikkaan, että ensimmäinen puhuri heittää sinut vasten kallioita.

- Voit olla oikeassa. Kansanparantajan hommasta on vaan niin vaikea luopua. Muistan vielä kuin eilisen päivän, kun tein lopuksi taiturin erikoiset kahdella kierteellä päätyen hallittuun kuperkeikkaan...

- On paljon juttuja, joita voit tehdä maan pinnallakin. Ei aina tarvitse lentää.

- Kyllä nyt masentaa. Taidan ottaa loput rohtoni ja mennä tuonne kallion laelle kuolemaan, lintujen kaluttavaksi. Heittäkää luuni sitten tuonne ärjyvään virtaan, pohjamutiin, kadotukseen!

- Eheiii... Mikset tee kuten Tietäjä Ihmo? Rupea kouluttamaan metsästyshaukkoja, kirjekyyhkyjä, poppamiehille lentäviä apuja. Käydäänpä jututtamaan häntä, hakemaan vinkkejä lintutarhaasi varten.

92. Lombardian ensimmäinen ritari Nadro, 2 500 vuotta sitten

- Astu alas mielipuoli ratsastaja keihäinesi. Tappele kuin mies!

- Minulleko puhut? Alhainen suunsoittaja, joille ei pitäisi olla sijaa maan päällä. Olen mahtava Capallarius aseenkantajani Possen kanssa. Olette kai kuullut, että naapurikylän taistelevista seiväsmiehistä ei ollut vastusta! Joten on parempi pitää pienempää suuta, ettei teille käy samoin.

- Se seiväsjoukko taisi olla talon riukuaita, jonka ylettömässä taiston huumassa pistit säpäleiksi. Tiedä, että joukko talonpoikia on lähdössä kostamaan tekosi ja vangitsemaan sinut ja aseenkantajasi.

- Pois tieltä, tai ylväs ratsuni Ronzino polkee teidät maahan sellaiseen kuntoon, että loppuelämäne kadutte sanojanne ja uhkailujanne. Sitä paitsi meillä on hiukan kiire, on riennettävä mielitiettyä suloisen Mirabilisin luokse vuoristoon. Vai mitä aseenkantajani urhea Posse?

- Monenmoista suunsoittajaa ja tappelupukaria olemme matkalla kohdanneet, mutta pako ovat luikkineet kuin kapiset koirat meidät nähdessään!

- Tuoko muka ylväs ratsu? Näyttäisi kaakin selkä olevan katkeamispisteessä. Tuskin voit

ratsastaa sillä edes seuraavaan kylään.

- Äläpä solvaa ratsuani. Se voi olla äkkipikainen suuttuessaan. Yhdellekin rienaajalle kävi niin, että pystyy kävelemään vain kahden kepin kanssa tuskissaan. Voi sitä valituksen määrää!

- Vai odottaa morsiamesi sinua raukkaa. Olemme kuulleet varmalta taholta, että ihana Mirabiliksesi on ruma viiksekäs noita, joka kantaa kylän miehille jo viidettä lastaan. Eipä taida tulla kovin miellyttävä kohtaaminen, jos nyt sinne saakka edes pääset. Mutta mitäpä me surullisen hahmon ritaria estelemään. Noita toilailujasi esitetään varmaan joskus narrien näyttämöllä.

- Tule Posse, Lombardian valloituksemme jatkuu! Ihana Mirabilis odottaa sankariaan. Taidanpa sommitella serenadin. Posse, onko luuttu mukana?

93. Kasvot menneisyydestä

Minusinsk, 2 500 vuotta sitten

- Herra naamiomestari! Ovatko kaikki Sajanin sankareiden kuolinnaamiot jo valmiina?

- Sanotaanko niin, että ovat polttamista vailla. Tämä oli kyllä vaikeimpia töitäni. Ruumiiden kuljetus paahtavassa helteessä saattoi ne mätänemistilaan. Kalman hajua helpotti rätti nenän ja suun edessä. Sitä paitsi he olivat saaneet taistelussa huomattavia vammoja kasvoalueelle. Olipa joiltakin pää irti ruumiista. Nämä nykyajan aseet tekevät pahaa jälkeä!

- No, kuvasta tulee sellainen kuin on malli. Tuleeko hallinnon tai omaisten taholta vaatimuksia naamiolle?

- Joskus olen joutunut muunteleman totuutta. Kukapa haluaisi nenättömän sankarin! On hankalaa lisätä henkilöön uusia piirteitä, joista en ole varma.

- Miten naamion valmistusprosessi etenee?

- En mielelläni paljasta menetelmää tarkasti, koska elantonikin on sen varassa. Sinulle voin kertoa sen pääpiirteissään. Siinä on kolme vaihetta: apumaskin valmistus, lopullisen naamion teko apumaskin avulla ja lopuksi sen polttaminen. Redusoinnin voi tehdä naamioon ennen sen polttamista.

- Näen, että tavarahyllyilläsi on pino valmiita naamioita. Ettet vain olisi valmistanut naamioita muillekin kuin sotasankareille. Vaimista on kysymys?

- Kuten kerroin, jopa viikkoja viruneista ruumiista ei saa kunnan naamioita. Parempi olisi ottaa kopio kasvoista jo elinaikana. Menettely on täysin vaaraton. Yrteillä maustettu oliiviöljy levitetään kasvoille. Sitten miellyttävän viileä savikerros sen päälle. No toki kuivumista pitää odottaa tovi, jotta apumaskin voi irrottaa vaurioitta kasvoilta.

Minulla on myös uusi bisnesidea. Kasvonaamion ottoa voisi laajentaa hautaustoimen ulkopuolelle. Halutessaan kuka tahansa voisi käydä kasvokuvaamossa otattamassa kasvoistaan kuvia, vaikkapa vuoden välein. Niistä saisi koottua elämän mittaisen naamakirjan...

Latojan huomautus:
selfie, facebook

94. Rosa Camuna

Sellero, 2 500 vuotta sitten

- Oletpa piirtänyt kauniin ruusuristin!

- Kiitos! Eikö tullutkin symmetrinen. Tämä on meidän ikaikainen symboli niin aineellisella kuin henkisellä tasolla. Luonnon pehmeät muodot kuvaavat kauniita laaksojamme vuorten välissä.

- Toisaalta, kun kuolemme, tarpeeton ruumiimme jää jäljelle, henki irtoaa ajan ja paikan kahleista. Jumalat ja henget kaartelevat yllämme, mieli vaeltaa laaksoissa ja vuorilla kotkan lailla. Lue tähdistä suunta!

- Etkö pelkää, että jotkut voivat varastaa sen meiltä? Pohjoisesta alkaa olla tunkua tänne etelään. Ei heillä ole tajua kauneudelle. Kauhistun ajatusta, että joku pohjoisen teknokraatti varastaa

ideamme, väittää sitä omakseen ja muokkaa silmukat kulmikkaiksi omia tarkoitusperiään varten.

- Jupiter varjelkoon meitä siltä!

95. Keltit tulevat

Naquane, 2 400 vuotta sitten

- Nyt on meidän roomalaisten kyllä syytä olla huolissamme sivistymättömistä barbaareista, jotka tunkeutuvat rauhaarakastavan kansan kyliin. Alpit eivät suojaa meitä, kun ne alkukantaisen kiihkon vallassa syöksyvät kohti etelää.

- Puhutko nyt kelteistä? Sivistymättömiä löyhkääviä otuksia nämä gallialaiset ja keltit, mitä lie. Pitävät puita, vuoria, aurinkoa ja muita luontokappaleita jonkinlaisina jumalinaan. Kuten nyt tämä sarvipäinen Cernunnos, jota palvovat pyhissä lehdöissään. Verenhimoisia ovat. Voiko heidän kanssaan edes keskustella mistään, kun eivät osaa meidän kieltämme, saati kirjoittaa.

- Mutta jostakin ovat oppineet takomaan rautansa niin teräviksi, että etevimmätkään joukkomme ei mahda niille mitään. Joukkomme pakenevat kauhistuneina niiden tieltä. Julmia ovat. Vai mitä sanot päänmetsästyksestä, jossa vihollisilta katkaistaan kaula ja säilytetään sitten päät voiton merkinä. Kai tarkoituksena hallita niiden sieluja. Druidien johtamiin palvontamenoihin liittyivät myös ihmisuhrit. Rauha heidän sieluilleen.

- Huhutaan, että tämä barbaarikansa hallitsee jo koko pohjoista maailmaa ja että he pyrkivät ryöstämään ja valtaamaan Rooman Tiberissä - mahtavan Rooman, joka on hallinnut vuosisatoja koko tunnettua maailmaa.

96. Jatulintarhat

Jänissaari, 2 000 vuotta sitten

Matkapäiväkirja

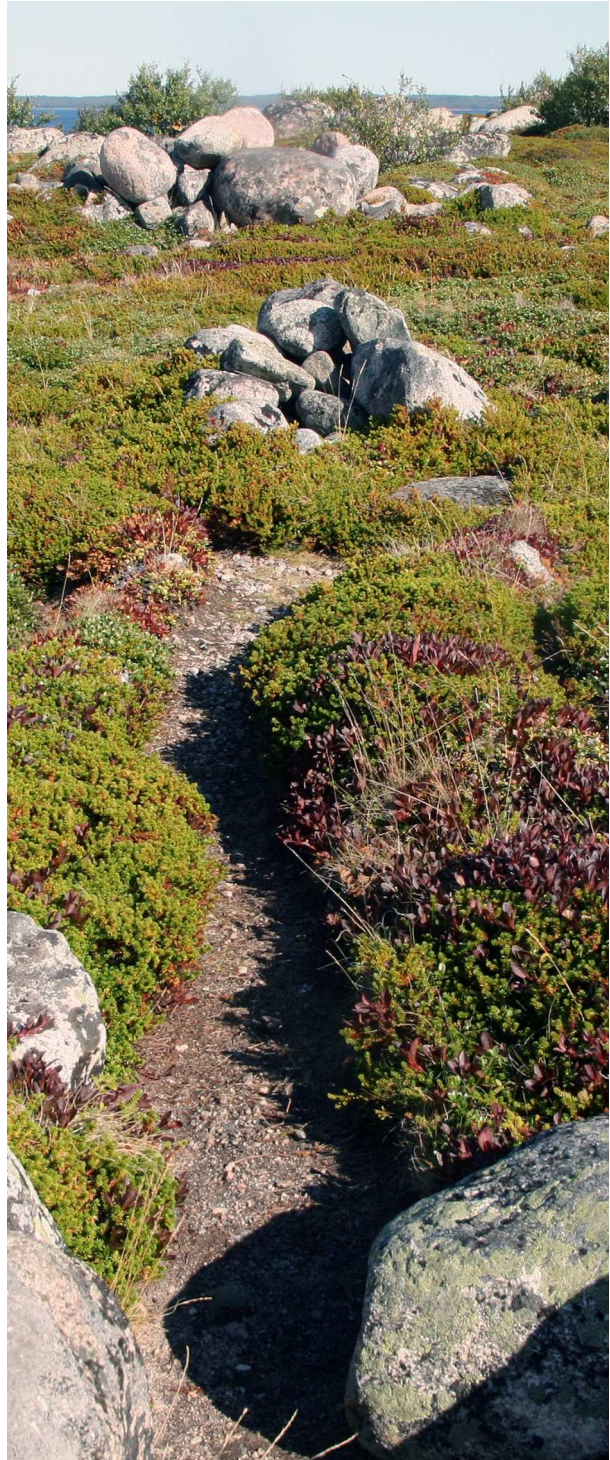
16.8.2011

Jänissaari, Vienanmeri

Paluumatkalla Solovetskista pistäydymme Jänissaarella, jossa on 13 arvoituksellista kivilabyrinttia, jatulintarhaa. Vaikka labyrintit ovat yleisiä kivirakennelmia kaikkialla, pohjoiset jatulintarhat ovat jääneet arvoituksiksi. Miksi tällaiseen vaivalloiseen kiviprojektiin on ryhdytty? Ilmeistä kuitenkin on, että niillä on ollut rituaalista käyttöä. Hautoja ne eivät ole olleet.

Kierrämme vaiteliaina labyrintiltä toiselle. Jotkut jäävät mietteissään etsimään reittiä sisään ja ulos. Ehkä ne ovatkin meditaatiopaikkoja, joissa voi tehdä matkoja sielun syvimpiin sopukoihin...

Labyrintit ovat varustetut kieltotauluilla, joissa varoitetaan tuhoamasta hitaasti kasvavaa tundrakasvillisuutta. Varoitus on varmaan paikallaan. (EL)

97. Kuva- ja ääniviestejä

Serengeti, 2 000 vuotta sitten

graniittikallioita, jotka täplittävät tasankomaisemaa. Kallioilta on hyvä näkyvyys ympäröivään maastoon, niinpä ne ovat mieluisia leijonien lepäily- ja tähyilypaikkoja.

Lähestymme soittokalliota pelonsekaisin tuntein. Vaaniiko kivipaasien takana verenhimoinen kissapeto? Vaikka automme on aivan kallioiden juurella, niin uhkarohkeudelle ei ole sijaa. Pälyillen kallioiden suuntaan rokenemme kokeilla, millaista ääntä graniittisoittimesta lähtee. Graniittilohkareeseen on hakattu kuppeja eri puolille. Ilmeisesti nämä ohennukset mahdollistavat erikorkuiset äänet. Soitamme pienillä kivillä instrumenttia. Maasaita ei taida olla kuuloetäisyydellä.

Muutaman sadan metrin päässä on maasaiden tekemiä maalauksia, joissa on villieläimiä ja erilaisia geometrisia kuvioita, kilpiä, ympyröitä, jne.

Matkapäiväkirja

24.7.2011

Gong Rock Kopje, Serengeti

Tutustuminen Serengetin kansallispuistoon on loppuillaan. Päätämme vielä pistäytyä maasaiden kuvakalliolla Gong Rock Kopjessa. Nimensä se on saanut soivasta graniittilohkareesta, jolla maasait kutsuivat yhteisöä kokoukseen.

Serengetin kopjet ovat pieniä

Palatessamme sivuutamme Gong Rock Kopjen, jossa odottaa yllätys: norsulauma oli sittenkin kuullut soittokutsun ja on järjestäytyneenä graniittisoittimen eteen. Koska meidän on ehdittävä illaksi Ngorongorokraaterille, emme uusi soittoesitystämme. (EL)

98. Sibelius ja muinaiset kuvat

Vitträsk, vuonna 1911

Suomen suurruhtinaskunnan muinaistieteellinen toimikunta, v. 1911

- Hei katsopas tätä kirjelappua. Joku on löytänyt muka muinaisaikaisen maalauksen kalliosta.
- Onko löytäjällä nimeä?
- Allekirjoitus on joku Sibbelius tai sinnepäin.
- Ai, se sikariaan tuprutteleva säveltäjä. Tainnut "säveltää" koko maalauksen itse. Vitträsk, eikös se ole jossakin periferiassa? Ehkä kuvan on maalannut joku aloitteleva taiteilija, jolla ei ole ollut varaa hankkia kangasta...
- Antaa olla, Tavataan illalla Kämpissä! Siellähän se Sibbekin tapaa istuskella. Voidaan pilailia lisää sen kuvan merkeissä.

Suomen suurruhtinaskunnan muinaistieteellinen toimikunta, v. 1915

- Tervetuloa, herra Europaeus! Kun nyt aloitat täällä ylimääräisenä amanuenssina, niin voisit hiukan järjestellä tuota arkistoa. Se on aikamoisen pölyn peitossa. Tänne tekevät peltojaan äestäneet maajussit ilmoituksia tihenevään tahtiin. On kivikirveitä, pronssisia koruja ja rautaisia tarvekaluja.

Kaikkia ei ole ehditty tarkistaa, saati dokumentoida.

Suomen suurruhtinaskunnan muinaistieteellinen toimikunta, v. 1917

- Penkoessani vuoden 1911 asioita huomasin mielenkiintoisen ilmoituksen löydöstä Vitträskissä. Ilmoituksen oli jättänyt säveltäjämestariimme Sibelius. Miksi se ei ole johtanut mihinkään tarkistuksiin?
- Herra amanuenssi! Yksinkertaisesti emme ole ehtineet. Työtä on vaan liian paljon.
  - Taidan lähteä etsimään kalliokuvaa. Paikka ei tosin ole kovin tarkasti kuvattu, mutta jonkinlainen verkkokuvio pitäisi löytyä... Jos oikein aavistan, niin kyseessä saattaa olla yksi merkittävimmistä arkeologisista löydöistämme.

99. Epilogi: Hyvästi Karjala!

Vuonna 2030

Venäjän ydinasevarasto räjähtää Uralilla. Täydellisen tuhon alue on läpimitaltaan 500 kilometriä. Suomalainen kalliotaidetutkija on kartoittamassa Besov Nosin kalliopiiroksia, jotka ovat jäämässä veden alle Syvärin uuden padon takia.

Piessa on saanut rinnalleen sirpin, vasaran ja tähden Venäjän suuruuden merkiksi. Suomi on joutunut luovuttamaan Venäjälle Kaakkois-Suomen aina Mäntyharjun reittiä myöten.

Tutkija irrottaa metsästä turvemättäitä ja kantaa ne rantaan kuvia suojaamaan. Työ käy hitaasti säteily sairauden heikentämällä voimilla. Tilanne näyttää toivottomalta.

Tutkija kaivaa repustaan koskenkorvapullon ja ottaa kunnon ryypyn. Loput pisarat hän valuttaa Piessan sydänhalkeamaan. Hän laskeutuu Piessan viereen oikeassa kädessään puolikiloinen ahven aamun kalastusreissulta.

Hetkessä tihkusade kastelee tutkijan, kauempana koillisessa kuoleva laulujoutsen räpiköi Eremitaasiin varastetun kalliopaaden jättämässä kolossa.

Historian hämärässä syntyi pieni kädellinen, oppi taidot millä muokkaa maailmaamme paremmaksi. Peukalon ja etusormen ote pitää, poimii kiven.

Kivi iskee toiseen kiveen, nuolen kärki, kivikirves. Ehkä kysyt mistä, miksi? Joku ryhtyy shamaaniksi. Punaväri, verta, rasvaa. Kuva kertoo tuhat sanaa.

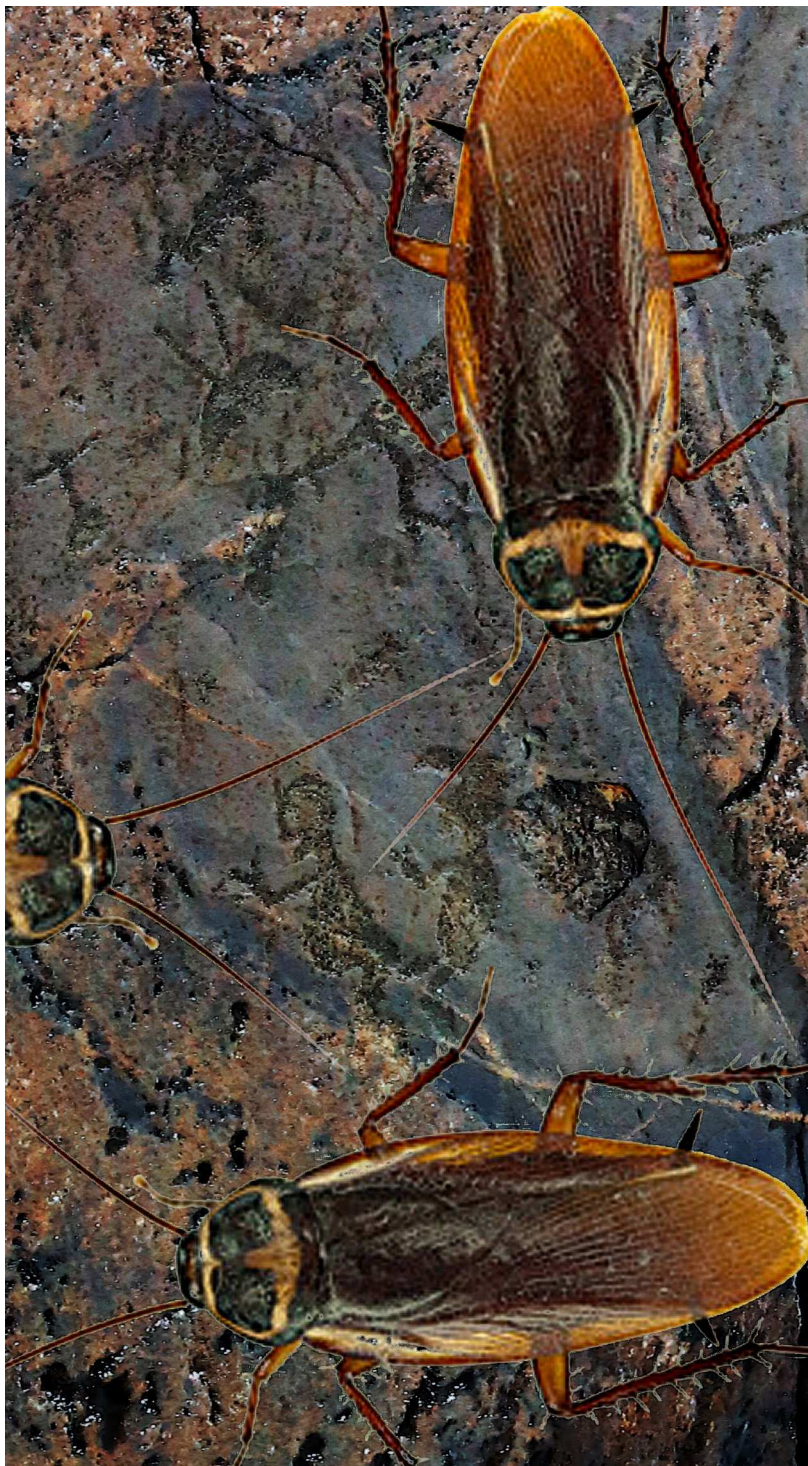
Ylitä venheellä vedet, hiihtämällä jäiset aavat. Kesytetty metsän karja, härkä kyntää kyisen pellon. Kivitalut, kirjat, koneet välineitä hyvään, pahaan.

Kannon päässä mietiskeltiin: metsälle vai kalastamaan? Tuhat kertaa tuhat vuotta elimmekö aivan suotta? Piessa yksin, kyynelissään. Tulevaisuus russakoissa.

100. Uusi alku vuosimiljoonien kuluttua

Tähtipäiväkirja

Sektorin XZ135, MM208,
HY003
15.07.555.473.669

Saavuini juuri aiemmin
tuntemattomalle
eksoplaneetalle myrskyävän
meren äärelle. Selvästi
havaittavia vanhan
sivilisaation merkkejä.
Täälläkin on ollut
ydinkatastrofi miljoonia
tähtivuosisia sitten, ei enää
havaittavaa säteilyä

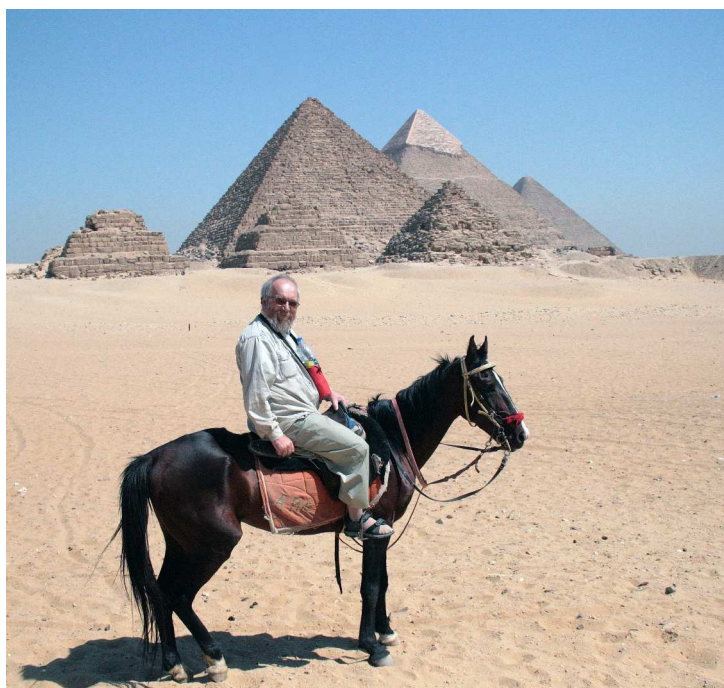
Tarkastelen juuri yhtä kuvaa
älykkäistä apinoista.
Koristelunhaluisia ovat,
pitkä otsatukka

Odotan hetki... menen
suojaan... valtavia
kovakuoriaisia, metrin
pituisia. Puhdistavat
parittelukuvaa
havunneulasista ja muista
roskista. Nyt täällä
tarvittaisiin vanhojen
sivilisaatioiden tutkijaa ja
evoluutiobiologia

Elukat lähestyvät,
etumaiset jalat pystyssä...
loppuni on koittanut. Nyt ne
pysähtyivät ja aloittavat
jonkinlaisen laulun... ehkäpä
pitävätkin minua uutena
Messiaanaan, joka laskeutui
taivaasta... (ME)

100 kertomusta 31 maasta

Algeria	1, 26, 29, 30, 35, 37
Australia	18
Brasilia	20
Bulgaria	27
Egypti	32, 38, 40
Englanti	74
Espanja	4, 8, 9, 12, 33, 41
Indonesia	10
Intia	6
Italia	63, 73, 90, 92, 94, 95
Kanada	78
Kenia	3
Libya	23, 25, 44
Marokko	5, 77
Meksiko	1
Montenegro	45
Namibia	69, 82, 88, 89
Niger	34
Norja	62, 63
Ranska	14, 15, 16, 17, 19
Ruotsi	43, 68, 75, 83, 85, 86, 87
Somalimaa	72
Sudan	36, 49
Suomi	7, 39, 46, 47, 50, 55, 56, 57, 58, 63, 64, 66, 67, 70, 76, 98
Tansania	2, 42, 48
Tanska	81
Thaimaa	46
Usa	21, 79, 80
Uusi Seelanti	91
Venäjä	11, 22, 28, 31, 51, 52, 53, 54, 59, 60, 61, 65, 71, 73, 81, 84, 93, 96, 99, 100
Viro	24

Näillä mennään

**Dino-
saurusten
aikakaudelta
russakoiden
maailmaan**

**Mielikuvia ja
kalliokuvia
ihmisen
aikajanalla**

